

Владимир Колев

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

**Т
Р
Ъ
П
К
А**

**Н
А
Р
Е
Ч
Е
Н
А**

**С
Е
Ц
Е
С
И
О
Н**

**ВЛАДИМИР КОЛЕВ
ТРЪПКА, НАРЕЧЕНА
СЕЦЕСИОН
ЛИТЕРАТУРНО-
ИСТОРИЧЕСКИ СТАТИИ И
ЕСЕТА**

chitanka.info

ДЖОКОНДА — НЕЩО РАЗЛИЧНО ОТ МОНА ЛИЗА...

Да, съгласен съм. Лувърът е пълен с експерти — стилови анализатори, запознати с епохи и течения в живописа, технически специалисти, които чрез съвременна апаратура отсяват безпогрешно зърното от плявата, т.е. — оригиналът от ментето. Та точно тези специалисти с опит и титли ли ще допуснат хора от цял свят да се извървяват пред нещо, което е друго нещо? И все пак...

Jocund — весела, радостна. Това е буквалният превод от английски на основополагащата синонимна думичка. Така е и известна. Мона Лиза или Джоконда. Без да имате пред очите си картината, се опитайте да си спомните, дали най-известната рисувана жена изглежда точно весела и радостна... По-скоро тайнствено усмихната, може да се каже — самовглъбена, но ведро лъчаща и щастлива — не. Погледнете картината. Не. Нали?

Това, което се знае от всеки, попрочел нещичко за картината и автора ѝ. Леонардо е роден в малкото градче Винчи през 1452 г. Син на нотариус. Отказва да наследи сигурната професия на баща си. Чрез категорично изявен талант, още на младини, успява да се докаже и реализира на попрището на художник. Впоследствие — и като академик в различни разклонения на науката. Но тук ще говорим само за художника Леонардо.

Биографично — за жената с тайнствената усмивка. Част от истината. Когато Леонардо я среща през 1500 г., тя е 24-годишна, омъжена за съпруг, 25 години по възрастен от нея. Дали поради този факт не се е появила гънката на горчивина в края на устните ѝ? Съпругът, месер (важен господин) Франческо дел Джокондо, е богат и може да си позволи да си купи жена като за пред хората. Той богат, но поизносен, тя богата, но с горчива гънка в края на устните. Основания за песимизъм и оптимизъм едновременно. Уж „Jocund“-а, ама не е весела. В живота често става и така...

Още с първата среща, Леонардо попада под магнетизма на излъчването на младата жена. И предлага на съпруга ѝ да я нарисува. Ако един Леонардо предложи да нарисува жена ви, бихте ли му отказали? Дава ви се директно паспорт за влизане в историята, дори и само като съпруг на жена си. И месер Франческо не отказва.

Малко информация от вторият рафт. Леонардо е перфекционист. Досаден перфекционист. Все се терзае, че е можел да направи нещото което прави още по-добре. Пробва в един вариант, втори трети. Драска безброй ескизи, чрез които си изяснява този или онзи детайл. Детайл, който най-вероятно няма да бъде забелязан от простосмъртните зяпачи. Пардон — художествени естети... Според собствените му виждания, не успява да нарисува нито една картина така, както на него му се иска. Просто да се чудиш, защо „марката Леонардо“ приковава погледите? Винаги!

И картината Джоконда според него остава недовършена.

Погледнете пак в албума от Лувъра. Да ви изглежда недовършена точно тази Мона Лиза?

Факт е, че Леонардо остава „намагнетизиран“ с години от излъчването на младата жена. Стандартната думичка е заплепен, но аз умишлено не я употребявам. И я рисува с години.

Леонардо наистина е заплепен от Мона Лиза. Заплепен, но не хлътнал, като мъж по жена. С естественото желание, да я подкара към леглото, както си е по закон Божи. Не го прави, просто защото е хомосексуалист. И то по душевна настройка. Почти сигурно е, че не е достигнал до практическите манипулации на обикновената плътска любов. Нито с мъж, нито с жена. „Актът на съвокупление и органите, които го осъществяват, са толкова противни, че ако не беше красотата на лицата... човешката раса щеше да загуби своята човечност“ — това е отношението му към проблема „sex“.

В живота, Леонардо е типичен авантюрист, но любовната му биография е по монашески постна.

И още... Ако не е напирал към хубавите жени на младини, точно около петдесетте ли ще тръгне да се прави на мъж?

Всъщност, обяснението не е чак толкова сложно. Всеки истински художник има изострено чувство към излъчването на човека, когото рисува. Явно, Леонардо поддава чисто естетически на излъчването на младата жена. И намира в личността ѝ някаква забележителна

многоплановост, която го връща отново и отново към нея. Рисува я в продължение на няколко години. После, при следващо завръщане във Флоренция отново взема четките и поставя картината на статива. Първото което минава през ума на всеки е, че на 24 тя е изглеждала по един начин, а на 30 — по друг. Вероятно, Леонардо не се спъва в такъв дребен проблем. Той търси константното в личността ѝ.

Когато напуска Флоренция първия път през 1505 г., той дава добросъвестно портрета на съпруга, месер Франческо.

В тази история има нещо нелогично. В книгата на Джорджо Вазари „Животът на художниците“ се споменава, че на първи етап, Леонардо я рисува 4 години. „Сега това произведение принадлежи на Франсоа, крал на Франция и се намира във Фонтенбло“. „Сега“ е 14 години по-късно.

И още нещо. Уж подробност. Според Вазари, жената е толкова естествена и жизнена, че „в шията на Мона Лиза може да се почувства пулса“.

През 1584 г. Джовани Ломазо говори за „Джоконда и Мона Лиза“. Като за две различни картини.

Вазари описва картината по следния начин: „Очите притежават онзи блясък и прозрачно сияние, който съществува в истинския живот, а около тях има нюанси на червеното, миглите не могат да бъдат описани другояче, освен като изключително деликатни... Носът с красиво изрязаните ноздри, розови и нежни, сякаш е жив. Устата — от червенината на устните, до нежната кожа на лицето — сякаш не е изрисувана, а е от плът и кръв“.

Истинска млада жена, първична и жизнена. Просто да ти се прииска да я награбиш и да... Така де... Наистина „Jocund“-а.

Погледнете отново в албума. Тази Мона Лиза си е Мона Лиза. Дотолкова съвършена, че просто не предизвиква плътска тръпка.

Май наистина става въпрос за две картини... Още повече, че съществува върволица доказателства за още нещо. Картина „Мона Лиза“, т.е. „Джоконда“ е донесена от Италия в Англия в края на 18 в. и остава в имението на благородника сър Съмърсет. Два века обира прах в някаква стая. Ценителят с добри, експертни познания в живописата, Хю Бат я открива, досеща се нещо и я купува за няколко гвинеи в началото на 20 в. Прибира я грижливо в студиото си в Айлуърт. Точно

тази картина отговаря директно на почти еротичното описание на Вазари. Макар да създава и леко усещане за незавършеност...

Още един, многозначителен Факт. Рафаел вижда „Джоконда“ през 1504 г. в ателието на Леонардо. Явно не е завистник към колегата „по четка“, оценява я по достойнство и я скицира. На неговата скица има две гръцки колони, около двете страни на младата жена.

Погледнете отново в албума. Няма колони. Няма...

Друга част от истината. Още хипотези около личността на Джоконда. Или на Мона Лиза?

Отново се позоваваме на исторически източник. Една от биографите на Леонардо, Антония Валентин твърди, че преди да стане жена на месер Джокондо, младата красавица била любовница на... Джулиано Медичи. В скоби — един от двамата братя-банкери, развързали щедро кесиие си и „бабували“ на появата на Кватроченто. Четвърт век, след който не само Флорентинската, но и световната култура добиват други измерения.

Взрив в изкуството и любовни пируети... Звучи клюкарски, но и красиво. Подробност е, че за да паснат нещата, пречи двайсетина години разминаване във времето... Според Валентин, Джулиано се радва на любовните ласки на Джоконда, но по съображения се жени за Антоанета Веспучи. Видимо, жена с излъчване, съпоставимо с това на леонардовия модел. И за да се дозавърже интригата, по Антоанета пък хлътва художникът Сандро Ботичели. Във всичките картини на Ботичели присъства една и съща жена в развитие. Ако не ви домързи, поразровете из албумите и се вгледайте в картините му. Има какво да се види.

... Имал е въображение, този Ботичели. Антоанета умира още млада, а той я рисува и като жена в зрелостта на красотата си. Джулиано е убит в църквата, Лоренцо бяга, след това отново се връща във Флоренция. Един откачен монах, Саванарола, се опитва да дисциплинира жизнерадостните флорентинци. Те отначало го гледат в устата, а после го пращат на оня свят. Животът тече, пъстър, понякога опасен, а Сандро продължава да си мисли за Антоанета...

Кое е общото между Мона Лиза и Антоанета Веспучи? — Остават в бъдещето зримо, благодарение на вниманието на мъже. Мъже които издават директно паспорти за историята. Казах го вече по-горе...

Кое е общото между Леонардо и Ботичели? — И двамата си имат „жена на живота“, до която не се докосват както мъж към жена, но която обичат платонически до последните си дни.

И весело, и малко тъжно...

Да опитаме да подредим нещата. Може би, Леонардо наистина е рисувал просто две жени? Едната е предбрачната любов на Лоренцо Медичи и се нарича Констанца д'Авалос. Весела, усмихната, предизвикваща тръпка в мъжете. Фриволна, провокативна, жизнена — можеш „да усетиш пулса по шията й“.

Джоконда, но... не съпругата на месер Джокондо от Флоренция. През 1962 г. портретът отново сменя адреса си и е закупен от швейцарски синдикат. Но вече не за няколко гвиней, а за доста милиони. Пази се неизвестно къде. За този случай ние си имаме сентенция за покритото мляко и котките. Струва пари, ще струва още повече пари в бъдеще, защо да се навира в очите на хората. И най-вече — на „специалистите“ по тарашене на музеите. Това е един от възможните мениджърски подходи. Към едно от произведенията на Леонардо.

Картина, Мона Лиза става собственост на Франсоа I. През XVI в. А днес се намира в Лувъра. Показва се на милиони — специалисти и зяпачи. Друг мениджърски подход. Създава имидж на музея. Всеки, който го посети, се чувства задължен да застане пред най-гледаната в света картина. За да може после да го споменава небрежно пред приятели: „Когато бях в Лувъра и разглеждах Джокондата...“

Не Джокондата приятелю, а Мона Лиза!

Макар че, според друга подредба на фактите, Мона Лиза пък е в Швейцария, а Джоконда — в Лувъра.

Зави ли ви се свят? Мона Лиза или Джоконда, има ли значение? И в едната, и в другата картина прозира могъщият дух на Леонардо. Ако имате възможност, застанете пред лувърския оригинал. И му се полюбувайте. Ако нямате път към Париж — отворете албума.

Магнетична е, тази лувърска дама.

А как ли изглежда другата магия, любовницата на Лоренцо Медичи? Бих искал да я видя — поне на картина...

Поне да я видя. Все пак нещо ни дели. Най-непреодолимото — времето...

„ПРЕДАНА ДО СМЪРТ НА СВОЯ КРАЛ...“

Щом чуе името Жана Д'Арк, всеки средноинтелигентен човек обикновено асоциира думата клада — купчина дърва, струпана около едно голямо дърво на средата. За дървото има вързан човек, на когото предстои да премине през последното за живота си, възможно най-неприятно изживяване. От кладата се плашат не само страхливите. Плашат се и героите...

Е, не всичко е чак толкова лошо. Майката-Църква е великодушна. Преди да драснат клечката, идва Божи служител и дава възможност на вързания грешник да се покае. И така, и иначе, след малко ще се възнесе при Всевишния, поне да си отиде осъзнат. Защото, както земните съдилища, така и небесния съд взема предвид искреното покаяние. И току виж, ако нещата са били на кантар, вместо в ада, разкаяната душа прескочи в рая. Така че: „Грешни, покай се!“.

Признават, че стават и грешки. Не си бил за кладата, а те поизгорят. Ако вярно е станала грешка, пак няма страшно. При небесният съд грешка няма. За сметка на незаслужената термична обработка на тялото на земята, раят на небето е в кърпа вързан.

Казано по-обобщено, винаги има основание за оптимизъм!

Твърдят, че и Жана се е разделила с живота си точно по този неприятен начин. Това е официалната версия.

Но... където има официална версия, обикновено има и неофициална. Която е базирана на уж по-непроверена информация. И на разни, недотам добре опаянтени работни хипотези (виждане на авторите на официалните версии).

В случая официалната легенда е малко... деликатна.

Да не кажем — конфузна. Води се Стогодишна война (1337–1453 г.) Между Франция и Англия. По това време част от земите на тогавашна Франция са английско владение. Френските крале надушват, че в края на краищата, Англия ще си остане само на островите. Ама се инати до последно. Защото... има защо. Още преди два века, Хенри

Плантагенет, френски аристократ (копеле на баща-крал), вади късмет и става крал като баща си. Но английски. В позицията си на бивш знатен френски поданик, има право на териториални претенции и върху част от Франция.

И това не е нито началото, нито края на английското присъствие на френска земя. Бъдещата абсолютна монархия на краля-Слънце Луи XIV е все още само миш-маш от територии, всяка със свой статут.

На това отгоре, бургундци и нормани се бият в отделни периоди на страната на англичаните. По свои си, въобще не патриотични съображения. Явно и в католическия запад по това време е валиден ориенталският принцип „Интереса клати феса!“

Но тази объркана война ражда красива легенда.

... Едно селско момиче започва да чува гласове от небето. И даже ги идентифицира. Гласовете са на архангелите Михаил и Гавраил. И на две жени-светици — света Катерина и света Маргарита. Особено си пасва със светиците — по женски, вероятно?...

Деликатно: щом ти говорят от небето, това няма да са приказки на вятъра. Явно, имат да съобщят нещо по-специално. Чрез теб. Но пък да тръгнеш да даваш акъл на аристократите, кой ще те послуша теб, обикновената селянка? Но ако наистина препредаваш послания от небето, трябва да бъдеш настойчива, а знатните да си отворят ушите и да не се правят на много важни! Така мисли Жана.

От друга страна, по това време мнозина твърдят, че чуват гласове от небето. На „отговорни“ светци. И обикновено берат ядове, че си пъхат носа където не им е работа. В психиката на средновековния (а май и на днешния) човек, трудно се преви разграничение между внушение, шарлатания и мания.

За да не навлизаме в подробности, които могат да бъдат намерени във всеки учебник, ще напомня основното: Осемнайсетгодишната девица успява да стигне до покоите на младия крал. За всеки случай, той пуска пред Жана свой двойник, с идеята да си стои отстрани, но да чуе все пак какво ще каже тази, откачената. През средновековието, както и днес, мнозина вярват, че „Бог понякога говори с устата на лудия.“

Става първото чудо, което кара коронования да наостри уши. Вместо да се върже и да се разприказва пред слугата, Жана минава зад завесата и коленичи в краката на младия крал. „Отгоре“ ѝ е наредено

да поведе френските войни и да разбие коварните англичани, обсадили Орлеанската крепост. Карл не му мисли много. Лошо няма! Ако успее, ще извади горещите кестени вместо него. И без това тая с Орлеан е зациклила...

За около година време, Жана Д'Арк си осигурява категорично място в историята. С множество бойни подвизи, начело на армия от мъже. Добива огромна известност под името „Орлеанската дева“. Присъства на коронацията на младия крал Карл VIII в Реймската катедрала. Преживява естественото удовлетворение от добре изпълнения дълг. И понеже щастието и нещастieto вървят едно след друго, бива заловена от бургундците. Те пък я продават за добри пари на англичаните. Нищо лично — бизнес. Виж, англичаните са й насъбрали доста. След един, меко казано спорен процес, за който Майката-Църква не обича да си спомня, Орлеанската Дева е осъдена на смърт и изгорена като вещица на 30 май 1431 г. Пред очите на огромно множество хора.

Съдът е църковен. Светият отец, с едно помръдване на пръста може да отмени присъдата. Не си мръдва пръста... Но Майката-Църква е мъдра. Макар и бавномислеща. През 1922 г., само с няколко века забавяне, Жана Д'Арк, все пак е канонизирана за светица.

Черногледци напомнят, че и Карл VIII може да се пораздвижи и да направи бартер с англичаните. Да спаси своята благодетелка. Но коронованият просто се отръсква от нея. За случая, ние имаме точна илюстративна постановка: „Изтъка ми платното, да й ритна кросното!“ Банално е: За малко короновани глави може да се каже, че носят благороден характер. Карл VIII явно не е от тях. Освен това, човекът си има оправдание — политическите решения не се влияят от морала. Нека англичаните се позабавляват. Нали и без това кладите трябва да горят... Профилактично... Казано на днешен жаргон, нещо като социална профилактика в името Господне.

По друг начин оценяват нещата оптимистите: Жана Д'Арк е млада, жизнена, умее да увлича хората след себе си. Предана до смърт на своя крал. Та е и изгорена на клада. Може ли да не остане в историята като красив символ?! В края на краищата, все пак е канонизирана и за светица... Какво губи?...

Вторият вариант не е романтичен. А показателен. И много, много земен. Пет години след като душата на Жана би трябвало да се е

възнесла на небето, пак през май, в Мец се появява девойка, която е копие по външност на Жана. Казват, че дотогава се наричала Клод. Но пред градоначалника, тя се представя за Орлеанската Дева. Братът на Жана, Пти Жан яхва коня и хуква към самозванката с идеята да ѝ внуши да не си пъха носа където не ѝ е работа. Пристига на турнира в Ла Гранж и вижда рицар, който се бие ловко, по мъжки. Рицарят повдига забралото на шлема си и Пти Жан ахва. Вижда усмивката на сестра си.

Жената-рицар е заобиколена от участници в армията, спасила преди години Орлеан. Ако е непозната за тях, би била разобличена на минутата. А те се отнасят към нея с уважение...

Братът отново яхва коня. Явява пред височайшите кралски очи. Обявява: сестра ми е жива. Не можем да знаем какви мисли са се рояли в кралската глава, но Пти Жан получава хиляда франка, записани в разходните документи като „заплащане на куриера, донесъл писмо от Девата Жана“.

От умрял писмо?! Едва ли?...

Следва нещо като почетно „турне“. Девата Жана е посрещана по протокол точно като знатна жена-героиня. Наистина, кралят си мълчи и дълго време отбягва неизбежната среща. После, през 1440 г. те все пак се виждат и разговарят. Дълго. Отначало, коронованият тарикат по навик опитва да пусне слуга и да остане отстрани, но тя отново го намира и коленичи в краката му — даже гордите жени коленичат пред меки кралски колене. Къде да ходи — посреща я с думите: „Дево, скъпа, добре дошла отново в Божието име.“

А след срещата я обявява за самозванка. Но не прави реално нищо срещу нея. Ако си вярва, би трябвало да я качи на кладата. Както повелява добрата етична практика на онова време... Ама той, Карл VIII си е такъв непослователен цял живот...

Може да е разсъдил държавнически — и без това, изгарянето на Жана не е било посрещнато добре от собствените му селяндури. Не, че се е интересувал чак толкова какво мисли жакерията, ама тълпата, когато я изтървеш, става неуправляема, а това е наистина лошо...

... И още. Обръщението на краля не е точно. Междувременно, през 1439 г. някогашната Дева е станала жена на благородника Робер дьо Армоар. Като порядъчна съпруга, му ражда и две деца.

Девичеството е до време. Ако не си изгоряла на кладата, няма да изкараш живота си недокосната от мъж, я...

... И още. През време на „турнето“ си, Девата посещава Орлеан, където, в нейна чест преди три месеца е извършена поредната заупокойна служба. Знатната гостенка получава 250 ливри. Доста пари, които не се дават ей така, за нищо. А други заупокойни служби повече не се правят.

За последните години на госпожа дьо Армоар просто няма сведения. Ни добри, ни лоши. Може да се предположи, че тя доживява дните си като нормална съпруга на един нормален благородник от онова време.

Във филмите и драматизациите, посветени на Орлеанската Дева, църквата не е любим обект. Надзирателите се държат с героинята грубо, църковните служители до един са зли и заядливи. Процесът явно е скалъпен, за да се угоди на англичаните. Но документите „обрисуват“ друга картина.

На процеса, Жана има свой отец-съветник — свещеникът Лойсельор, който всеотдайно я защитава. Когато Жана се оплаква от пазачите си, влиятелният английски граф Уоруик моментално ги заменя с други, които са инструктирани да се държат с нея деликатно. Грубости и мъчения липсват. За един средновековен процес, това е неразбираемо.

... И още. Когато подсъдимата започва да обяснява как е чувала гласове на светци, първоначално се отнасят към думите ѝ с полагащата се насмешка. Но само първоначално. Впоследствие, отношението се променя коренно. Документите по делото показват, че като се започне от влиятелният Робер дьо Бодрикур и се стигне до дофина, всички приемат, че нещата биха могли да стоят и по този начин...

Може ли да се приеме, че това е един процес фарс? С непредсказуема драматургия като продължение. Май — може...

Защо все пак трябва да съдят показно Орлеанската Дева? И забележете — да я изгорят пред хиляди очи... А после да оставят госпожа дьо Армоар спокойно да доживее дните си.

Парадокс? Или...

Да отговорим на въпросите един по един. Англичаните биха били удовлетворени от една присъда срещу тази, която им създава толкова главоболия. И тогава се плаща данък обществено мнение. От

друга страна, има и течение от влиятелни английски благородници, за които подобно убийство би било позор.

Любопитен детайл. При „провеждане на мероприятиято“, противно на съществуващата практика, тълпата е държана на голямо разстояние от кладата. За това се грижат стотици английски войници. Вижда се женска фигура, но отдалеч. Колко му е да се пожертва животът на една обикновена селянка, например... А да се обяви, че гори Жана Д'Арк. Явно, е възможно и вълкът да е сит, и агнето цяло. Поне понякога. Когато има съответното политическо желание.

И така — да забравим ли легендата?

Според моето скромно мнение — не. Звучи поетично, красиво и... предупредително. Подсеща, че наистина, нито една добрина не остава ненаказана.

Може ли обикновена девойка да носи Божият меч, а да умре като нормална, възрастна жена?

Аз просто ви изложих фактите. Изводът е ваш.

ИРОД ВЕЛИКИ — „АСИСТЕНТЪТ“ НА ДЯВОЛА

Създаването на митовете се подчинява на свои правила. Митът е силна, впечатляваща история. Фабула, в която фактите трябва изкарват човека от равновесие. Запознаването с митологична история трябва да предизвиква повишаване на кръвното, изтръпване, опъване на кожата по гърба. Митът има за задача да „размърда“ вегетативната нервна система на човека, като промени дишането и кръвообращението. Митът активира фобиите на човека на принципа: „Добре, че тази страхотия не се случи на мен!“

Митът е праждането на съвременния криминален жанр.

Точно на такива изисквания отговаря библейската история за Ирод Антипа.

Кой е Ирод Антипа? Какъв е? Що за човек е?

Роден е през 73 г. пр.Хр. в Юдея, включваща се в територията на римската провинция Палестина. По това време Юдея се управлява от династията на Хасмонеите. Ирод е наполовина идумеец — по бащина линия, и наполовина арабин — по майчина. Бащата на Ирод е главен съветник на Хиркан, цар на Юдея, едва крепящ се на трон, разлюлян от гражданска война. Рим е дал рамо на Хиркан, но в същото време води мащабна война с партите и няма нито време, нито ресурс, да глези с голямо внимание местния цар.

Ирод цял живот се стреми да се изкара знатен юдей, обвързаните се съгласяват с него, но всички знаят, че не е от сой. Прицелилият се във властта Ирод осъзнава, че без партньорство с Рим няма шанс за успех. За разлика от него, поданиците му категорично не приемат римското присъствие под каквато и да е форма.

Покрай баща си, Ирод се вклинва във властта, но през 43 г. пр.Хр. се появяват партите, които накълцват Хиркан, отравят бащата и подгонват Ирод. Все пак, Ирод успява да спечели битка срещу партите, но усеща, че властта му ще се крепи от ден до пладне, ако не вземе

мерки. Отива в Рим, бие чело, раздава пари, извършва жертвоприношение на Капитолийския хълм в чест на „езическия“ бог Юпитер. Сенатът поглежда благосклонно, макар и с едно око към него. Вписват го в тефтера като верен съюзник в страна на неверници, а Ирод се заклева във вярност към Рим.

По системата на двойната осигуровка се заклева допълнително, в персонална вярност към управителя на източните провинции Марк Антоний. Благодарение на тази далновидна система от мерки, в конгломерата на голямата империя, Ирод се бетонира като малък цар в не особено значима провинция. А юдеите го намразват, та знае ли се... Намразват го, ама му се подчиняват...

Ирод е хитър. Умее да прилага съвършено принципа на целесъобразността. По съображения се развежда с първата си жена Дорис и се жени за Мариам, хасмонейска принцеса. С „една стрела“ два заека: става знатен, макар и по женска линия, а хасмонейските фамилии, искат или не, стават негови хора.

Нещата вървят добре до 31 г. пр.Хр., когато в битката при Акций, Октавиан разбива Марк Антоний. А Ирод е човек на Антоний, клел му се е.

По всички правила на играта, малкият местен цар е вече бита карта. Да, ама не... Ирод се вдига и отива до о-в Родос, където в момента се намира Октавиан. Новият владетел споделя със свои приближени, че ще се погрижи главата на Ирод да бъде отделена от тялото му. Но не бърза, защо да не поиздевателства над протежето на мъртвия си враг?...

Ирод отива без корона, но с останалите си регалии (символи на властта) на среща при Антоний. Така, между другото, носи 700 таланта сребро на пооголелия от войната победител. С достойнство, а не със сервилност, излага вижданията си: Който управлява Рим, е и мой патрон. А аз умея да бъда разумно послушен. Как да убиеш такъв разбран човек? Октавиан е приятно изненадан. Собственоръчно поставя короната на главата му. И признава пред близките си, че е впечатлен от иродовата мегалопсихия (величие на духа). Дава му и нови земи.

От този момент нататък, в историята фигурира нов персонаж — цар Ирод Велики.

Дворът му е обитаван от видни елинистични, римски и еврейски умни глави, с които царят умее да води философски разговори. Още: през целия си живот Ирод строи. И се проявява уникално. Казано на съвременен език, той е великолепен архитект, строителен предприемач, тънък естет и ценител на красивото в живота.

Решава блестящо един чисто икономически проблем на покровителите си. Египет е една от житниците на Рим, но корабите със зърно често потъват, когато Нептун започне да клати морето. Липсва тихо, дълбоко пристанище по дългия маршрут. Ирод прави не само пристанище, но и цял град край него — Цезарея. В този град има всички необходимости за привържениците на римския начин на живот: бани, обществени сгради, театър с 3500 места...

Затова, поданиците му го намразват още повече. За да угоди пък на тях, прави Храмът в Ерусалим. Величествена и функционална сграда на свещено място. След по-малко от столетие тя е разрушена, но не изцяло. Днес, на това място се намират Стената на плача, джамията Ал Акса, Куполът на скалата...

Прави разкошната резиденция Масада, прави си приживе и дворцов погребален град — Иридион. Прави много архитектурни комплекси. И всичките, добре защитени. Непрекъснато се себедоказва, непрекъснато се стреми да прави добро впечатление на околните. Цял живот, старателно и упорито, се бори с комплексите си на второстепенен, лишен от знатност удачник.

От второстепенно царство на територията на римската провинция Палестина, Юдея се превръща в първокласна, известна държава.

В личния си живот, Ирод май не е много щастлив... Овладей тайните на балансирането с властта, непрекъснато има едно на ум, че може да му дръпнат килимчето под краката.

Като всеки истински цар-самодържец иска всичко от заобикалящия го свят. Не знам кога се е родила арабската пословица: „Който иска всичкото слънце за себе си, получава пустиня.“ Нищо чудно да е по Иродово време.

Има много наложници — такава е модата през всички времена, щом си богат, трябва да имаш много жени. Но обича истински само втората си съпруга Мариам. Подвластен на постоянните си страхове, често и лесно поддава на внушения. През 29 г. пр.Хр. прави най-

големия гаф в живота си. Сестра му Саломе успява да го убеди, че Мариам му изневерява, а освен това подрежда преврат. Според „сведенията“ на Саломе, Мариам смята да постави на трона любовника си. Лъжата е толкова абсурдна, че зазвучава направо убедително в иродовата предубедена глава. Следва процес, по времето на който Мариам се държи наистина достойно. Осъдена е на смърт. Всички очакват, че Ирод ще я помилва — има право на това. Но пощурелият цар заповядва да я убият. После я балсамират. Месеци наред, Ирод вие от болка, осъзнавайки колко много я е обичал. Край него става страшно да се живее. Като пиша тия редове, си спомням за Иван Грозни и дните на опричината петнадесет века по късно. За лошо и за добро, и маниакалните властващи също са хора...

Малко преди смъртта си през 4 г. пр.Хр., пак по информация от „надеждни и верни хора“, Ирод заповядва да убият двамата му сина от брака му с Мариам. По същата причина — искат да му вземат кокала на властта. После убива пък сина си от първия брак с Дорис.

Като за последно, усещайки ледения дъх на смъртта, превъртелият цар заповядва да арестуват старейшините на знатните родове. Те трябва да бъдат убити в момента на оповестяване на иродовата смърт. Така де, денят трябва да бъде запомнен с безмерно страдание...

Е, разминава им се. И познайте какво правят те? — Ами, подреждат се чинно и участват старателно в безкрайно усложнената церемония по иродовото погребение. Печални физиономии, прикриващи вътрешно ликуване.

Може ли да се каже, че Ирод е нещо уникално в световната история? Едва ли... За да не задълбавам в по-слабо познати психологически илюстрации, ще спомена нещо, което се знае от всеки, що годе запознат с историята човек.

Убийства на близки хора, включително и от семейството. Тотална сервилност на дресирани приближени. Цялостна организация на една държава, която обслужва капризите на един човек с библейско име. Това явление може да бъде срещнато в I в. пр.Хр. в Юдея при Ирод. И в XX век в Русия при Йосиф. В интервала на тези две хилядолетия разликата примерите са безброй, като се започне с римски императори и се стигне до мераклията за римска империя Наполеон.

Но, за да влезе в историята като личен убиец, Ирод се класира не благодарение на многото изстребени, а на опита му за едно, и то неуспешно убийство. Нека надникнем в Глава 2 на Евангелието от Матей, която описва деянията на познатия злодей.

Ако войниците на този злодей бяха утрепали невинно, неизвестно хлапе при улични безредици например, това деяние не би си завоювало позиция даже като незначителна клюка. Би залиняло на момента. Твърде вероятно, Ирод би останал в историята като талантлив и продуктивен архитект и строител. Който, в битието си на политик, има някакви дребни прегрешения, характерни за управлението „със здрава ръка“.

Нека повторим накратко сюжета. В малкото градче Витлеем близо до Ерусалим, в яслите на един обор, намиращ се в пещера, се ражда здраво момченце. На небето в тази нощ се появява нещо блестящо, вероятно комета. Според тертипа на тълкуванията от онова време, тази звезда вещае някаква промяна. Случаят се свързва с появата на бъдещия еврейски цар, който ще донесе бленуваното освобождаване от натрапчивото присъствие на римляните.

Номадски мъдреци с дълги бради (тогава всички мъже носят бради, бръсначът просто още не е на мода) тръгват да търсят новопоявилия се цар-младенец, за да му се поклонят. И да му поднесат дарове, изразяващи почит.

В годините, когато няма телевизия и хората не са придобили здравословния навик да се затварят по вечерно време в къщи, те често се срещат. Непрекъснато си разказват свежи клюки. Колко му е да пуснеш партенката за поредната чудесия. Към момента на раждането на младенца във витлеемските ясли, Ирод Антипа е в апогея на старческата си мания на всяка цена да задържи властта.

А мъдреците не постъпват особено мъдро. Пристигат при него, за да попитат: „... де е родилият се Цар Юдейски?“ (Гл. 2.2) Намерили точно при кого да отидат... „Като чу, цар Ирод се смути“ и забележете „и цял Ерусалим с него“ (Гл. 2.3)

Ирод подпитва мъдреците кога точно се е родило детето-чудо. Те му казват, а той ги помолва: „идете, разпитайте грижливо за младенца и, като Го намерите, обадете ми, за да ида и да Му се поклоня“ (Гл. 2.8). Дали е мислел точно да му се поклони? Явно, мъдреците правят връзката, „получават насъне откровение да се не връщат при Ирода“.

След като поднасят подаръците и се поклоняват, хващат мълчешком пътя. Заради тяхното егоистично мълчание, се налага да се включи нов персонаж — Ангел Господен. Той предупреждава Светото семейство да избяга в Египет.

„Тогава Ирод, като се видя подигран от мъдреците, твърде много се ядоса и прати, та изби всички младенци във Витлеем и във всичките му предели, от две години и надолу, според времето, което бе точно узнал от мъдреците“ (Гл. 2.16)

Избити са много малки момченца. Според някои по-късни твърдения, до десет хиляди. Това явно не може да бъде истина — селище от калибъра на Витлеем е имало под хиляда жители. Колко са точно избитите деца, така и не е уточнено достоверно.

Парадоксалното е, че Ирод се класира в анализите на историята не с многото си реализирани убийства, а с единственото си нереализирано.

Витлеемският младенец се вражда в основата на една необикновено жизнена религиозна система, на която се базира голяма част от съвременната култура.

А Ирод си остава само и единствено символ на злото. Името и стилизирания му образ навлизат в средновековната религиозна култура и така достигат до наши дни, като възплъщение на уродлив, изобретателен слуга на дявола.

Архитектът, строителят, философът остават на втори план.

Какво да се прави? Такива са правилата на митичния жанр...

МЕЛЕСИГЕНИС — НЕИЗВЕСТНО ИМЕ НА ИЗВЕСТЕН АВТОР

На всеки човек, завършил поне гимназия, му се е налагало да преодолее — къде с хитрина, къде със зубрене — литературната крепост, наречена „Илиада и Одисея“. Има неща, които вървят винаги в комплект — секс и рокендрол, черно и бяло, „Илиада и Одисея“. Готов съм да се хвана на бас, че ако се проведе елементарна анкета, 1 от 100 ще може да разкаже сносно, с имена, легендата за обсадата на Троя — фабулата на „Илиада“. И да проследи безкрайните скитания на предшественика на Остап Бендер, Одисей. Приключения толкова впечатляващи, че формират съществително нарицателно — одисея.

От друга страна, митовете около Омир са точно толкова разнопосочни и объркани, колкото и сюжетите на двете, практически безсмъртни произведения.

С малко думи, разбираемо, сюжетите.

Троя, наричан още Илион, бил град-държава. По онова време поголеми формирания, над ниво град-държава, по тези земи не е имало. Следващ характерен момент. В ония години, даже в относително напредналите общества, много по-трудно и бавно се произвеждало, отколкото се крадяло. Което обяснява изобилието на войни. Войната, за разлика от посестримата си кражбата, се считала за „благородно занимание за мъже“. Хем се прореждат представителите на агресивния пол, хем получават шанс да обезсмъртят имената си като войни-герои.

Войни избухвали от нищо и за нищо. Винаги може да се измисли основателен повод за едно масово сбиване.

... Зевс си бил коцкар. Ако му харесвала някоя жена, нямало отърване от мераците му. Явно, Леда поне се опитала да отблъсне ухажванията на Гръмовержеца. Но брадатият бог се превърнал в лебед, успял да се приближи на необходимата дистанция и... При друг случай пък се процедил като вода в пещера и с Даная станало същото. При

трети, заради бягство не на ужким, виждаме превръщане на девойка... в крава. Мислех да дам съвет на добродетелните дами да не се занимават с хранене на лебеди, опасно е за стабилността на семейното огнище. Мислех, но се отказвам. Когато нагонът (или Зевс) е решил нещо да стане, то ще стане... Та в резултат на любовната авантюра на Зевс с Леда, се появила хубавата Елена. Децата на любовта са празноглави, но красиви и привлекателни. Такава била и Елена. Когато ѝ дошло времето да си намери половинка, мераклиите били цял рояк. Късмет извадил Менелай, спартанския цар.

... То пък, един късмет... Ама, то си е така открай време... Вземеш ли си за жена земна красавица, рогата ще ти паднат от небето. Като неизбежен бонус. На Менелай му се изтресъл скъп гост — Парис, син на колега-цар. Нищо чудно Парис да е бил един от отблъснатите от Елена женихи? Може да е хлътнал щом я е видял? Всичко може, но важното е, че я откраднал.

И при краденето вариантите са много. Елена може да се е дърпала и да е била отвлечена насила? Друга версия: Когато една жена със самочувствие се омъжи, след време обикновено решава, че мъжът, когото е избрала за съпруг, е най-лошото попадение от всички възможни. И ако в този момент се появи един настойчив Парис... Или пък — хубаво си е все пак, да те откраднат от любов. Възбуждащо, ако не друго...

... Когато се накиснал, Менелай, естествено, много се ядосал. След кратък размисъл, отишъл до брат си, Агамемнон за съвет и помощ. Агамемнон, цар на Микена, бързо съобразил, че от търговския град Илион има какво да се отараша. И станал инициатор на сформирването на военен съюз. Може да се предположи, че много от водачите на отряди в този съюз били отблъснати от Елена мераклии за ръката ѝ. Подтикът се оформя като реакция на засегнатото стадно „его“ на много мъже; целта идва от само-себе си — плякосването на богатия град; а формалния мотив е повече от благороден — помощ на резиления събрат-цар.

Да не забравяме и прозаичния вариант. Търговецът на кръстопът Илион подяждал доходите на други градове-търговци. Преяждал. Колективното решение: Щом стърчи над другите — обсада!

... И започнала обсада. Десет години. На мен лично, този срок ми се вижда извън всякаква мярка. С какво се изхранва обсаждащия?

— С отарашване на района наоколо. Къде е този кът благословен, от който можеш да взимаш и взимаш цели десет години?

И още. Знае се, че при обсада на крепост, до един момент в подобра позиция е обсаждащия, защото изтощава и откъсва от ресурси обсадения. Но ако обсадата зацikli, често обсаждащия подвива опашка и се прибира поживо-поздраво там, от където е дошъл. Натам вървели нещата след десетата година. Тогава, на преден план излязъл Одисей. В разказа си „Терсит“, Карел Чапек го описва като тарикат от породата „изгониш го през вратата, връща се през прозореца“. Одисей се сетил как да се възползват от все по-нарастващите, основателни надежди на обсадените. Направили дървен кон... Няма да ви преразказвам историята с кухото животно, знаете я. Илион загинал в пламъци. За да не е безнадежден финалът на епическото изживяване, боговете измислили нещо величествено и фантастично: дали възможност на Еней да изведе група хора, които поставили основите на бъдещата Римска империя. После от Римската, се роила Византийската и т.н.

На коварният Одисей била скроена капа по мярка: бил орисан от суетни богини да се мотае като муха без глава дълги години. И все да не успява да се върне при вярната си Пенелопа. На пръв поглед — страшно наказание. Не, че искам да кажа нещо като женен мъж, ама при възможността да се скиташ и да се срещаш с много и красиви жени, защо трябва да бързаш толкова да се прибереш точно при собствената?... Ама това — встрани от героичната тема...

Привлекателния политико-криминален сюжет преплува както през морето на античността, така и през бурите на средновековието. И днес се изучава във всички гимназии по света, за страх и досада на поколения тинейджъри.

През XIX в. започва стиловата „вивисекция“ на „Илиада и одисея“. Пази Боже, учени хора да започнат да анализират един красив мит. Веднага откриват толкова противоречия, че глава да те заболи.

Става ясно, че „Илиада и Одисея“ са си „Илиада“ и „Одисея“. Лингвистичният анализ, на база работещ езиков фонд разкрива, че Илиада е съчинена около 750 г. пр.Хр., а Одисея — половин век покъсно. Но, да си продуктивен и с главата си половин век, е трудно предположимо. Ако Омир е съчинил на 30 „Илиада“, защо се подмотавал петдесет дълги години и чак тогава измислил и „Одисея“?

Появили се основания за първата критична теория. Че „Илиада и Одисея“, вървят в комплект по инерция, но не са писани от един и същ автор. И има ли въобще автентичен автор, наречен Омир? Може би трябва да говорим за талантлива компилация от слепени литературни творения на бардове, с които античността изобилства. Следващата основателна версия е още по-разрушителна.

Имало ли е наистина Троянска война?

Това е направо подтискащо. Как може да я няма? Нали Шлиман намира накитите на хубавата Елена... Накити има, а война — няма! В науката материалните артефакти са най-убедителното доказателство! Шлиман наистина намира накити. Но, може да се допусне, че просто намира накити. От земята понякога се вадят съкровища. На шлимановата находка не пише „накити на Елена“. Дали там се е водила точно Троянската война? Ако питате гидовете, които развеждат туристите из добре възстановените руини — естествено! Но, гърците и днес водят за носа любопитни зяпачи да им показват гроба на безсмъртния Зевс. Туризмът си е бизнес. Основан, понякога и на красивото лековерие на клиентите. Минава ми през ум афоризма, че крал Артур никога няма да умре, защото никога не е живял... Дали не стоят така нещата и с Троянската война?

Имало ли го е Омир?

Нахален въпрос, ама основателен. Бащата на историята авторитетно потвърждава — имало го е! Земляк на историка, от днешна Мала Азия. Според датировката, живял около 400 години преди Херодот. Майката, Критея, била от градчето Куме. Но забременяла без да е омъжена, сменила адреса, тихомълком се преместила в някакво селище близо до реката Мелес и там родила бъдещия епик. Нарекла го на името на реката Мелесигенис. Явно, не се чувствала комфортно до водата, та пак хванала пътя, отишла в Смирна и станала икономка на учителя по музика и литература Фемий. Успяла да му завърти главата, и така малкият човек с голямото име се сдобил с пастрок и учител. На тинейджърска възраст, любопитният Мелесигенис се сприятелил с пътешественика Ментес и тръгнал с него по света. При това пътешествие ослепял. Лошият факт си имал и добра страна. Бардът бил наречен Омир — сляп. Прякор, който естествено се трансформирал и в име, и в символ, лесен за запомняне. Омир се

борил години с живота, докато накрая се установил в Хиос, където придобил тежест и авторитет. Умрял, пак пътешествайки.

Нека приемем, че Омир все пак го е имало. И ако не е измислил „Илиада“, то поне е от съавторите и нещо като редактор на текста. В писмен вид, „Илиада“ се материализира доста по-късно. По времето на Омир, бардовете наистина са имали феноменална памет и с нея си заработвали хляба.

А дали Омир е авторът и на „Одисея“

Според учебниците в гимназиите — да. Според стилови и лингвистични анализатори — едва ли?... Маркирам съществените основания за съмнение.

Всъщност, „Илиада“ не описва в подробности цялата война, а само финала. Героят Ахил се скарал с цар Агамемнон за някаква сладка робиня. Те, мъжете, на млади години за жени се карат, за жени се бият. И поводът за войната е пак жена, ама царица, а не робиня. Заради свадата, най-добрият приятел на Ахил, Патроклъ, умрял от ръката на Хектор, сина на троянския цар Приам. Ахил се нервирал и убил убиеца. Боеве и убийства, убийства и боеве. Криминале, залято от злоба и кръв. Като съвременен американски екшън.

А „Одисея“ си е приказно пътешествие. Страшните моменти звучат притъпено, любовните истории изобилстват. Стилът е мек, лиричен. Човек остава с впечатлението, че повествованието е сътворено в женски мозък. Ще спомена за реакцията на твърдоглавия шотландец Бърнард Шоу. И той си минава по реда, изучавайки Омир на младини. И той приема авторството „Илиада и Одисея“. Но след като присъства на конференция на един от авторите на феминистичната теория Бътлър, твърдоглавият се съгласява: „Разбира се, че «Одисея» е написана от жена!“

След старателно ровене, благодарение на натуралистичните описания, са идентифицирани и местата на разказаните приключения — островчетата Фавиняна, Устика, Пантелерия...

Още един сериозен аргумент. Ако авторът на „Одисея“ е жена, тя трябва да описва нещо, което е в непосредствена близост до мястото където живее. „Кариерата“ на пътешественик по това време просто не е за жени.

Между три възможности — Цирцея, Калипсо или Навзикея, с доста голяма степен на сигурност, знатната Навзикея може да бъде

приета за автор на „Одисея“. Още повече, че е живяла в близост до описаните, сателитни на Сицилия острови.

Никой, освен специалистите не помни в детайли „Илиада“ и „Одисея“. Епичните повествования са уморителни за четене във всички преводи, въпреки опитите за осъвременяване, звучат тежко и тромаво. Били са и ще бъдат изпитание за всеки, нормално-мързелив гимназист.

Но са наистина безкрайно богати като сюжети. Дават хляб на поколения сценаристи, режисьори и артисти от кино и телевизия. Искаме или не, и нашите деца и внуци вероятно ще минат през мъките на преодоляването им.

От друга страна — въпреки изброените негативи, „Илиада“ и „Одисея“ формират една малко досадна, но необходима култура.

По-късните французи изфабрикуват безспорно истинният афоризъм. Където има нещо завързано — „Cherche la femme!“ („Търсете жената“) А не само Омир...

ЛИТЕРАТУРНА БАТЕГА „ШЕКСПИР & КО“

Във времето, в което живее, Шекспир е превъзнесен като великолепен актьор и нелош драматург. След смъртта си е позабравен за няколко десетилетия. Интересът към него се възражда постепенно. За да дойде времето, когато е обявен за най-великият драматург на всички времена. Да, ама обявят ли те за „бест“, почти веднага се появяват завистниците. В случая, това са професионални литератори. Които започват да говорят разни неща. Говорят ги вече близо четири столетия. И не спират. С годините, „разните неща“ стават все повече и повече...

Кой е всъщност Шекспир? — Ако искаме да демонстрираме пренебрежение, можем да кажем: Ами, син на касапин. Наследил занаята на баща си, макар да не го практикувал цял живот. Занимавал се и с още нещо. Бил актьор или нещо подобно... Напивал се често. След поредната запивка „като касапин в петък вечер“, взел, че умрял от препиване...

Казаното по-горе е безспорна истина.

Съществува и втори вариант. Уважителен. Драматург, който няма как да не класираш на първо място, въпреки разнообразната конкуренция на театралния пазар. С колоритен, авангарден за всички времена стил, ювелирно размесван с остри, пиперливи думички. Тези думички пък го приближават до говоримия език. Умеещ да предизвиква както усмивка, така и сгърчване на кожата на гърба от ужас. Философ и академик.

И това е безспорна истина.

Има и трети вариант. Без превъзнесения и премълчавания. Наистина син на касапин, но с настройката, че не трябва да остане при сигурните пари, които този занаят дава. Вдига се, отива в Лондон и го „превзема“. Като други амбициозни писатели преди и след него — с талант. Създава собствен театър. В този театър, той е Бог и Цар. С великолепна усетливост към реакцията на публиката. Влиза в образа,

като в собствена кожа. Притежава, развит във висша степен, талант да води зрителя за носа. И то така, че зрителят да мисли и казва: „Искам още!“ Остроумен и приятно злоуст. Женкар от класа. Пич! Умее да влиза не само в кожата на всеки персонаж. Умее да влиза и под кожата на важните персони, от които зависи развитието на кариерата му и процъфтяването на театъра, който ръководи. Да си приятел на Шекспир е чест и за интелигентните простосмъртни, и за персоните със синя кръв. Самата кралица Елизабет се прекланя пред таланта му, макар да приема пиесите му, стоейки на тръни.

Специално за женската аудитория. Активен мъж, определено хетеросексуален. Намеците във книги и филми, че се е заглеждал и по хубави мъже, просто не са истина. Приятно ексцентричен, забавен. Да му бъдеш любовница, макар и за месец, е нещо, което се помни до живот. Мъж с добро сърце. Явно, оставил доживотни спомени на доста свои съвременнички. Красиви съвременнички.

Няма да анализирам сюжети от негови пиеси. Няма да разказвам интересни истории, свързани с тяхното представяне. За това е писано доста.

Нека поговорим за второто раждане на Шекспир. След смъртта му. Земният му път приключва през 1616 г. В една година с друг литературен корифей — Сервантес. „Финалът“ е отразен в съответните тейфтери — англичаните винаги са били педантични архивари.

Пиесите му се играят. Спорадично. Като правило, те не са в състояние да засенчват модерните пиеси на модерните автори след него. Просто ги има в общия каталог.

Знае се, че големите неща започват от дребни начинания. През 1770 г. се пенсионира един свещеник, Джеймс Уилмат. По време на примерната си служба, той се подвизава в името Божие в Burton on the N.E.A.T., на няколко километра от Stratford. Страдфорд пък се свързва с името на Шекспир. Та, преподобният Уилмат е човек умен, учен, с култура на високо ниво. Има си и слабост към две имена на хора, които безкрайно уважава: Уилям Шекспир и Франсис Бейкън.

Освободен от ангажиментите на професията, преподобният Уилмат започва да рови из архивите на околията, в която живее. И колкото повече рови, толкова по-не намира това, което търси. Каквато и да е материална следа от живота на почти боготворения Шекспир. В скоби ще вмъкна: както се приема от някои, че Омир е не конкретен

автор, а събирателен образ, така може да се приеме, че и Шекспир е някаква фикция. Преподобният Уилмат добросъвестно анализира литературното наследство на Шекспир и започва да си задава някои логични въпроси. Как така, касапският син, лишен от системно образование, демонстрира в писанията си култура на високо ниво, която практически може да бъде придобита само в реномиран университет? Дали, зад името Шекспир не се крие някой умен човек, който, по различни съображения, просто не иска да се афишира със собственото име? Дали, този човек — прости Господи еретичната мисъл! — не е самият Франсис Бейкън? Преподобният Уилмат и без това дели любовта и преклонението си точно между тези две имена.

Отец Уилмат е толкова шокиран от логиката на собствените си разсъждения, че дава на късо. И тридесетина години си мълчи. Но, малко преди душата му да се пресели на небето, си отваря устата. За да продължим нататък, нека споменем кой е Франсис Бейкън? И с какво влиза в историята.

Енциклопедист. Основната му заслуга е, че систематизира по един полезен и рационален начин наличното научно познание до момента. Кое то, от времето на гръцките философи, е в доста „насипно“ състояние. Казано малко опростено, но разбираемо, Франсис Бейкън го подрежда по етажерки и лавички, в отделни кутийки с надписи. Изчиствайки посоките и направленията в науката, той позволява на учените след себе си да отсеят зърното от плевката, без да се лутат в лабиринтите на познанието, между полюсите на метафизиката и натурфилософията.

Бейкън има славата на най-учения мъж на своето време. Подтискащо ерудиран.

Колкото суперлативи могат да се сипят по негов адрес като учен, толкова неглеже се поставя той като човек. Кариерист, от тия, безскруполните. Когато е на 19 години, баща му умира. И се оказва, че синът е лишен от наследство, защото то е прибрано от чичо му. Последната мисъл, която може да се роди в главата на амбициозният млад мъж е, да вземе да се самоожалва и да отпусне ръце. Става адвокат, великолепен и ловък. Оглежда света около себе си с пресметливи очи. Съумява да стане протеже на фаворита на кралица Елизабет, графът на Есекс. Така влиза и в полезрението на самата кралица.

До тук — нормално начало на кариера за млад човек. Стандартна технология за утвърждаване в елитното общество, в която няма нищо осъдително. Но следва завръзка № 1. Последвана от доста подобни завръзки, които очертават един доста „кален“ характер.

След неприятностите около загубена поредна битка с ирландците, граф Есекс се лишава от височайшето благоволение. Коронованите глави обичат да протезират удачници. И губят интерес към тия, които не се справят с поставената задача. А започват да се държат ледено-студено, когато загубилите започнат да „произвеждат“ обяснения защо не са успели. Граф Есекс явно не е лишен от самочувствие. Освен другите си „активи“, е бил и любовник на кралицата. И вместо да сведе смирено глава, се опитва да шантажира Елизабет. Зле премерен ход! Вкаран е в панделата, а после осъден и убит. В процеса, предхождащ затвора, взема участие и ловкият млад юрист Бейкън. Без каквито и да е задръжки, той оплюва бившия си благодетел. По интелигентен, професионален начин, като перфектен юрист. За това получава астрономическата за времето си сума от 1200 лири. Но не и благоволението на коронованата. Тя не му се доверява. И с основание. Никой не вярва на предателите.

След смъртта на Елизабет, Бейкън започва „да се слага“ на доста посредствения ѝ наследник Джеймс I. Резултатът е, че става Главен прокурор, а после и Лорд-канцлер. Изловен в далавери, е изритан и от стаите, и от коридорите на властта. Последните години от живота си прекарва в научни занимания. И в ходене по кръчми.

Би ли могъл Бейкън да бъде авторът, под името Шекспир?

Привържениците на тази теза, предлагат интересна интерпретация. Бейкън е всъщност Хамлет, незаконороден син на Елизабет. А граф Лестър, един от поредицата любовници на кралицата, е бащата. В литературния вариант на този сюжет, следите са преплетени, за да може пиесата да види бял свят. Неслучайно, кралските особи, като съсловие, не обичат „Хамлет“. Имат си корпоративна философия: коронованите са божествени по своята същност. А в тази сбъркана пиеса принцове и крале се ръчкат като пощурели. Да се роди такава пиеса в главата на касапския син — иди дойди. Ама, какво да прави Бейкън? В чиито жили, оказва се, също е текла кралска кръв? Ами, сменя фасадата! И слага друг надпис — Шекспир!

По късните изследвания обаче, недвусмислено доказват, че Шекспир не е фикция. А реално живял човек. Преподобният Уилмат, просто не е търсил както трябва. И където трябва!

В пиесите с автор Шекспир, Шекспир присъства като такъв, какъвто го описахме в реалистичния вариант. Макар че, в амалгамата Шекспир има и добавката Бейкън.

Моля, запомнете този факт!

Дали все пак, пиесите на Шекспир не са писани от някой „човек на Шекспир“?

Например от Кристофър Марлоу? Виден драматург, известен хомосексуалист. Мек и деликатен човек, както повечето истински хомосексуалисти. Творчеството на Шекспир някак си „ухае“ и на Марлоу. Двамата са лични приятели. Около името на Марлоу има завързана интрига, но проследяването ѝ би ни отместило от релсите на основната тема за Шекспир.

Или може би, това е чаровната монахиня Ан Уотли, с която вездесъщият коцкар-драматург е имал отношения, докато е бил още седемнадесетгодишен? Една монахиня няма шанс да пробие на пренаселения литературен пазар. А ако отвътре ѝ идва да каже нещо на света, защо да не го направи чрез името на мъжа, който ѝ е взел акъла още на младини. Жените са склонни да попадат в доброволно робство на обожествяван мъж.

Истина е, че в шекспировото творчество има някакъв поляритет. Грубоватите изрази често се съчетават с някаква, почти женска деликатност. Шекспир „ухае“ и на Уотли.

Има аргументирани теории, според които, шекспировите пиеси са писани от: Даниел Дефо — основоположникът на модерния роман; Едуард де Вер, 17 граф на Оксфорд. Според други, пиесите могат да са писани от сътрапезниците от последната вечер — драматурзите Майкъл Драйтън и Бен Джонсън.

На Шекспир не може да му се отрече. Може да е умрял от препиване, ама го е направил с когото трябва. Умрял е в почетната компания на приятели-драматурзи, а не на касапи...

В еkleктичното, според някои, творчество на Шекспир, се долавят безброй литературни „ухания“.

За да не си блъскаме главите с още имена и аргументи, нека погледнем под друг ъгъл на тази еkleктичност.

Още по време на Възраждането, след появата на първите големи, утвърдени художници, се появява и една логична технология. Нека я онагледим с пример.

Вие усещате още от дете, че рисуването е вашето призвание. Просто не можете да се противопоставите на магнетизма му. Какво правите като първа крачка? — Отивате да чиракувате при някой известен художник. Получавате мижави джобни, майсторът ви хока, но и ви възлага задачи. Например, да изрисувате задницата на коня на Александър Македонски в битката при... Понеже не можете да уцелите всичко от първия път, той, ще не ще, ви дава акъл как да поправяте грешките си. Ще не ще, ви отваря на занаята.

Всички големи художници са имали своите художествени работилници, наречени батеги. В тях талантиливи чираци са влагали труд и амбиция, защото също са искали да станат майстори в занаята.

А сега си представете, че сте Шекспир — талантилив актьор, с дарба и в писането на пиеси. Много можете, но не за всичко ви достига време. Пък и, честно казано, ви се иска да заделяте време и за себе си. И за многото влюбени жени край вас. И за простото мързелуване, което така лесно се маскира под елегантната и уважителна форма на съзерцанието.

От друга страна, добри приятели с вкус към литературата, често дават и добри съвети. Склонни са да работят в сътрудничество с вас. И нямат авторски претенции. За тях е достатъчно, че работят с вас и за вас.

Сложете си ръката на сърцето! Ако пиесата ще излезе с вашето име, какъв е смисълът да поддавате на разни скрупули?

Ако има вече утвърдена практична структура в художническото изкуство, наречена батега, защо да не създадете и драматическа батега? В която, с удоволствие ще работят талантиливи помощници. Без да се засягат, че така строят замъка на вашето бъдещо безсмъртие.

Е, после, след години, пиесите ви ще бъдат охарактеризирани като еkleктични. От тях ще се носят творческите „ухания“ на вашите приятели. Лошо няма! А пък литературните анализатори от следващите поколения да си блъскат главите имало ли го е Шекспир? И кой точно е бил той?...

СВЯТ НА ДЕТЕТО, СВЯТ НА ВЪЗРАСТНИТЕ — ЕРИХ КЕСТНЕР

Колежка от съседното бюро решаваше кръстословица.

— Герой на Е. Кестнер? Знаем го. Антон!

— А какво значи „Е.“? — любопитствах.

— Едуард?... Едгард?... Ерик?...

— Бинго. Почти позна. Ерих. Чела ли си нещо от него? — подпитах.

— За решаване на кръстословици и това ми стига — позасмя се тя.

Нели е свестен и добър човек. И, както се казва — ерудиран специалист. Икономист.

Роже е французин, женен за българка. Работи в рекламна агенция. Също ерудиран специалист. При някакъв разговор спомена, че свързва Екзюпери с „Малкият принц“, но не е чел книгата. Знаеше обаче, че писателят е загинал като пилот в световна война — Първата? Или Втората? Първооткривател, пионер някакъв. Значи, трябва да е било по време на Първата.

Роже също е ерудиран специалист. Нищо, че сбърка една Световна война с друга. Какво пък?... Ерудираният специалист не може да знае всичко извън занаята си. Повече или по-малко, всички сме носители на обща, „кръстословичарска“ култура.

Ако бях задал на Нели и Роже по-детайлни въпроси, например какво обединява Кестнер и Екзюпери, едва ли биха измътили поне елементарния отговор — обичта към света на децата.

Ако имаме смелостта да се разделим с илюзията за популярността на най-популярните мислители, можем да предположим, например че... Вероятно, повечето от носителите на името Ханс знаят за Кестнер толкова, колкото носителите на името Роже — за Сент Екзюпери.

Написаното по-долу е адресирано към тези, които все пак са попрочели нещо „от“ и „за“ уникалния немски писател-класик.

Наскоро отново препрочетох детските романи на Ерих Кестнер. И дойдох до два, банални, но неопровержими извода.

Първа постановка, прозаична. Ерих Кестнер е магьосник. Добър магьосник. Владеещ основен похват на магьосническия занаят: да те хване за носа и да те води след себе си където си поиска. Осъзнаваш, че те водят за носа, но от това не се чувстваш нито обиден, нито измамен. Хубаво ти е. От тук произтича и първият извод, а именно: човек обича да бъде воден за носа. Стига воденето да бъде извършвано по правилата на магьосническия занаят. Защо ли си спомням в този момент и за Йордан Радичков? — Вероятно, защото и той е почетен член на гилдията на магьосниците. По точно, на нейния Южноевропейски департамент.

Втора постановка, леко криминална. Ерих Кестнер е жертва на заговор. Не преживе, а сега. Не с цел убийство на човека, той си е доживял до 3/4 вековна възраст. А с нещо още по-опасно — с цел да бъде отдаден на забравата цял един свят — неговият свят.

Колко родители четат преди лягане книжки на децата си? Каквато и статистика да посоча, все ще бъде спорна, но процентът би бил меко казано скромнен. Още по-малобройно е племето на умеещите да преразказват познатите приказки. А най-малобройно е племето на тези, които могат да измислят приказки. Те сигурно се броят на пръсти измежду милиони.

Повечето от нас прехвърлят задачата за провеждане на тази отговорна мисия — оживяването на приказките — на кутии с различни имена. От тук произтича вторият извод, а именно: Кутиите не могат да заместят човека. Както и да се наричат тези кутии — телевизор, касетофон, уредба някаква...

Някога, при появяването си, тези кутии вероятно също са били възприемани като нещо почти вълшебно. Или поне — вълшебно колкото книгата. Разликата между тях и книгата е, че те репродуцират текстове, цветове и образи, но не могат да провокират така мощно фантазията на човека.

Особено, ако говорим за фантазията на дете.

Това, което просто поразява, е мощната фантазия на Ерих Кестнер. Във времето, в което той твори, все още не се е обособил жанра „Фантази“. Но той го предусеща. И в известен смисъл се ползва от неговите похвати. В едно неповторимо съчетание с елементите на

реализъм. В „Антон и Точица“, в едно от размишленията си, Кестнер ни разказва за чудака, който сънувал, че скача от прозореца. Когато се събужда установява, че действително лежи на улицата. Умишлено не се уточнява за фантазър ли става въпрос или за обикновен сомнамбул, но следва неизбежен извод: ако човекът е живеел не на партера, а на четвъртия етаж, „фантазията му щеше да стане опасна за живота. Фантазията е чудесно качество, но трябва да се обуздава.“

Има хора, които със съвършено сериозна физиономия умеят да разказват неща, които предизвикват в околните смях. Имам усещането, че Кестнер принадлежи точно към тази категория.

Още нещо за фантазията, Кестнер и децата.

Прието е, че детето се ражда с фантазия, която постепенно, с натрупването на годините, безболезнено завяхва. Но прочетете „Това се случува на 35 май“. Не става само въпрос за заигравка с невъзможна дата. Ученикът Конрад е силен по математика, но със слабо въображение. (Виж, с това ми е трудно да се съглася, нищо, че Кестнер го твърди. Априорно считам, че за математиката просто трябва въображение, както за грънчарството — ръце). А чичо Рингелхуд напротив, е с развито въображение. И организира някакво пътешествие в някакъв друг свят, което започва от... задната врата на гардероба. Нещо като пътуването на Алиса. Нещо такова, но не съвсем. Ерих Кестнер... бидейки автор със силно развито социално, историческо и футуристично мислене, прави тъй, че детските му книги да вървят на няколко възрастови и културни нива. Четеш като малък и се възторгваш без да му мислиш; после обаче поотрастваш, хващаш повече и по-дълбоки послания и чувстваш, че има още.

Преди да поговорим за възрастния господин Кестнер, нека поговорим за детето Ерих. То се ражда месеци преди началото на ХХ век. Преживява първите си години в една уредена бюргерска държава, която умее да мисли за гражданите си. Както се казва, модерна за времето си държава. В нея, митичният канцлер Бисмарк вече е въвел едно ефективно социално законодателство, което обръща внимание както на стареца, така и на детето. С малко солдафонски подход, но наистина го прави.

Възрастните живеят с установен вкус към бирата, зелето и кнедлите. Обичат да политиканстват и се отнасят с уважение към

любимия кайзер. В същото време, марксизмът е вече традиция и дава алтернативи, над които постоянно се спори.

Децата имат възможност да получават добро, малко консервативно образование в училища, доста приличащи на казарми. („Хвърчащата класна стая“. Интернатът при гимназия „Йохан Сигизмунд“ в покрайнините на типичното провинциално градче Кирхберг).

После идва войната. Първата световна. Германия е със самочувствието на ерудиран, но дебелоглав мисионер, който иска да преустрои света по тертип, характерен за собствените му виждания. С развитието на военните действия, фонът постепенно потъмнява. Докато идва неизбежната катастрофа. Все пак простата аритметика показва, че около 130-те млн. на Централните сили не могат да победят милиардния свят на Антантата, който им се противопоставя.

Това са гимназиалните години на младия Ерих. Черни години. Години на надежди и обезверяване за цял един народ. След тези години идват други, още по-лоши — на нихилизъм на национално ниво, на обвинения, че светът е лош, защото е позволил Фатерландът да бъде унижен така жестоко от глупавите французи и англичани. От коварните янки, домъкнали се в Германска Европа от далечните си, задокееански земи. Години, в които от улиците започва да трещи пълният със закани глас на австриеца Шиклгрубер, добил известност като Хитлер.

Как реагира на тези години Ерих Кестнер? — „Германия всъщност получава шанс да се покае, без далеч да е сигурно дали ще пожелае да се поучи от горчилката на поражението.“ Кой веднъж прочел я, може да забрави страховитата му парафраза на Гьотевата „Песен на Миньон“:

*„Познаваш ли страната, където оръдията
цъфтят?“*

Не я познаваш? О, ще я познаеш!“

По това време да кажеш тези думи в Германия, е меко казано нездравословно. Но писателят ги казва. Въпреки рисковете за здравето си. Не след дълго думите на уличника Хитлер вече зазвучават от

трибуните на официалните институции. Но тези години просто не могат да бъдат открити в детските романи на Ерих Кестнер. Като фон или като обстановка. Плоскостта на противопоставяне при него не е по политически признак. Не е и по патриотически (или в неговата изоморфна модификация — патриотарски) принцип.

Казано в прав текст, политиката никога не е била слабост на Ерих Кестнер, макар че не е имало как да избяга от нея. С изострения си усет към същественото, той анализира основно два свята и тяхното взаимодействие. Светът на детето и светът на възрастния човек. Светът на децата и светът на възрастните.

„Описах ви историята на Джони само защото неискреният господин, чиято детска книга четох снощи твърди, че децата винаги били весели и че от блаженство просто им се завива свят. Нищо не разбира той човек!

Тежката страна на живота съвсем не почва с изкарването на храната. Нито почва, нито пък свършва с това. Но аз не подчертавам тия общоизвестни истини, за да си въобразите сега, че сте кой знае колко важни, ами! И още по-малко, за да ви плаша. Не, не. Бъдете колкото можете по-щастливи! И толкова весели, че от смях да ви заболят тумбачетата! Но помнете едно: не се самозалъгвайте и никога не допускайте да ви залъгват. Научете се да гледате неуспехите право в очите. Не се плашете, ако не сполучите в нещо. Не се разкисвайте, ако нямате късмет. Не провесвайте нос! Кожата ви трябва да загрубее, та да издържа на всичко!“

Някой да вижда тук захаросания подход към децата, така характерен и за мнозина, иначе кадърни поети и писатели, занимаващи се с „детската тематика“?

Казано в предишния ред на мисли, Кестнер умее да води за носа, но не злоупотребява с тази си дарба. Той сътворява уплътнен до пръсване емоционален свят на децата: от най-малките „Двойната Лотхен“, „Емил и детективите“ до щурите гимназисти „Хвърчащата класна стая“. Свят мил, динамичен, човечен... Но реален. Здравостъпил на земята.

„Кестнер съумява да бъде оригинален, залагайки на общодостъпното и познатото. Той не е от духовните конквистадори, мечтаещи за неизследвани, примамливи земи. Не го привлича

екзотичното. Не страда по непостижими блянове. Залага на вечните ценности и не се уморява да вярва в тях.“

Много е говорено и писано за прословутото чувство за хумор на Ерих Кестнер. Чувство, характерно практически за всички умни хора, независимо от морала, който те носят. Написах последната фраза и малко се сепнах — така ли е наистина? Не идва ли моментът, в който надареният с безкрайна власт губи чувство за хумор, макар че умее да фабрикува запомнящи се смешни ситуации? В ума ми идва един характерен, анекдотичен случай за един съвременник на Кестнер.

След победата над „хитлерофашистка Германия“, пред угодниците на „Бащата на всички нации и народи“ възниква сериозен проблем: как да плонжират пред него, за да отчетат ярко и видимо огромните му заслуги за победата. Ордени, медали, звания? За ордени и медалите, той ползва Наполеоновото виждане, че това са позлатени копчета. „Бащицата“ има най-високото звание — маршал. Безпътица, Боже Господи! А трябва да се измисли нещо! Трябва! И те измислят. Нещо персонално, само за него, милия! Не маршал, не обикновен генерал, а генерал на генералите. ГЕНЕРАЛИСИМУС!

Скромният Йосиф Висарионович слага на кантар нещата в главата си и великодушно приема. Във връзка с този факт възниква един чисто технически проблем — униформата. Униформа за генералисимус не е предвидена съобразно съществуващата армейска номенклатура. Но военните са хора упорити. Биват разработени няколко модела. Идеята е, по случай рождения ден на „любимия вожд“ той да бъде сюрпризиран да си избере, каквото сърцето му пожелае. След приключването на поредния доклад, ресорният генерал прави мила физиономия и с тайнствено изражение въвежда при вожда няколко великолепни, атлетични лейтенанти, всеки облечен в различна униформа. Различните униформи са все с ширити, галуни, еполети, ресни... Със звездата на генералисимус.

Грешка! Грешка!!!

Самият Сталин е нисък, дебел, стар, грозен. Със орешетена кожа, резултат от прекарана в детството шарка. На него подобна униформа би стояла по съвсем друг начин. И той прекрасно знае това. Вождът поема въздух и изсъсква: „Вие какво?... Искате да направите от мен швейцар?“ (Швейцар в Русия наричат портиера пред ресторанта.)

Вижда се, че Диктаторът също не е бил с оперирано чувство за хумор. Но, пази Боже да станеш обект на това чувство...

Далеч съм от мисълта да правя какъвто и да е паралел между двамата. Но си мисля, че асоциацията все пак не е лишена от основание. Не само всесилният Диктатор умее да произвежда запомнящи се фрази. И простосмъртният талант Кестнер умее да разсмива.

Угодниците се радват на шегите на диктатора. Обикновените хора се радват на шегобиеца Ерих. Хубавото е, че все пак обикновените хора са повече от угодниците... Кестнер е любимец на обикновените хора. Малки и големи. Защото не се държи сервилно нито с малките, нито с големите. Това деление — на малки и големи — при него винаги има малко условен характер и често става извор на весели недоразумения.

... Предстои пътуване. От гарата ще бъдат наети две таксита. В едното ще се возят възрастните. В другото — децата. А младата госпожица Пони Хютхен недоумява:

— Не съм вече дете. А не съм още и възрастна. Какво съм всъщност?

— Едно глупаво момиченце и нищо повече — каза баба й. — За наказание ще пътуваш при възрастните. Тогава ще стане ясно, че си още дете.

Вижда се. И най-обикновената битова ситуация може да поражда екзистенциални въпроси... Стига в нея да присъства бабата. А сцената да е видяна и чува от ум с очи и уши, които умеят да виждат и чуват.

Кестнер е изящен кавалер. Към момиченцата — цяла книга, посветена на темата — „Двойната Лотхен“; към госпожиците — Пони Хютхен и полугоспожицата Топчица; към бабата с неподражаемо чувство за хумор.

... Бабата и Пони ще посрещат момчетата на гара Фридрихщрасе. Пони се нервира, че са можели „спокойно да дойдат малко по-точно“.

„Баба й разтърси енергично глава, при което шапчицата й се плъзна още по-настрана.

— По-точно от точното няма. Половин час по-рано е също тъй неточно, както и половин час по-късно“.

Или: „Бабата на Емил си запуши ушите.

— Спрете за малко! — помоли тя. — Спрете за малко, госпожице. Ще ми спукате тъпанчетата. Аз съм бабата на Емил. Добър ден, любезна моя.

— Но тази прилика! — повтори прислужницата на Хаберландови. След това се поклони и каза: — Клотилда Зеленбиндер.

— Това някаква нова професия ли е? — запита бабата.

— Не, така се казвам.

— Ах, горката! — извика бабата. — Идете при лекар. Може би ще ви предпише друго име.“

Когато започва да пише своите книги, Кестнер притежава един основен недостатък — той е вече възрастен. Хубавото е, че в него все още живее детето. Или, по-точно казано, детето и възрастния съжителстват в една и съща кожа, без това съжителство да ги притеснява ни най-малко. Очевидно, детето и възрастния добре се разбират.

Даже... Спомняте ли си епизода, когато кучето Пиперл първо усеща подмяната на момиченцето? („Двойната Лотхен“) В къщи е дошла нова млада стопанка, същата като предишната. Но не е тя! Възрастните въобще не усещат промяната, но кучето... От къде да знае бедното животно за хитроумната комбинация между двете сестри? Спомняте ли си какво си казва по този повод Лотхен? — „Добре, че докторите не са умни като Пиперл!“ Изказване, което за ушите на повечето възрастни звучи направо кощунствено.

Въобще, в етапа на така нареченото поумняване, децата стигат до един абсолютно мотивиран извод. Че трябва да внимават какво говорят пред възрастните. Дори когато са прави, пак могат да отнесат шамара. Понякога — точно защото са прави и добре са осмислили дадено положение. Щом не са се сетили да си затварят устата.

Заговорихме за силовата педагогика (другото, евфемистично наименование на тупаник, шамари, бой) и си спомних за друга сцена. Коментарна. Между двете млади госпожици Лотхен.

„— Но аз нямам мамичка! — ръмжи Луиза. — Затова, ау, затова съм такова кресливо дете, както казва баща ми.

— А той никога ли не те пошляпва отзад? — разпитва обстойно Лоте, като започва да плете плитките.

— Ами! Той толкова ме обича! Как ще ме бие?!

— Тези две неща нямат нищо общо едно с друго! — забелязва премъдро Лоте.

— А на това отгоре умът му е зает с разни други неща.

— Достатъчно е едната му ръка да е свободна.

Двете прихват да се смеят.“

Ситуация хем реалистична, хем весела. С риск да ми бъде размахан строго пръст от педантичните, етични педагози, ще цитирам и думите на моята баба, която никога не се е превъплощавала в литературна героиня: „Боят е дошъл от рай Божи!“

Не стигам до крайност. Дете, „възпитавано“ само чрез бой става точно толкова неударжимо и невъзпитано, колкото дете, неусетило когато трябва, здравината на родителската десница. Вероятно баба е имала предвид точно този вариант, но аз забравих да я накарам да прокоментира по-обстойно сентенцията си докато беше жива. Но помня други нейни думи: „Глупости са, че детето се галело само насън. Не е вярно! Детето трябва да бъде галено именно когато е будно. За да знае, че е обичано.“

Въобщо, Кестнер е добър, но не милозлив човек. Не се страхува да каже на когото трябва каквото трябва. Младата полугоспожица Луиза Поге („Антон и Точица“), събужда с лекота симпатиите ни. Умее да ни накара да се засмеем, с някои свои странни хрумвания. Например, на въпроса на прилежния и грижлив татко колко е три по осем, отговаря че е сто и двадесет, делено на пет. Дали това е детска гордост, че много знае? Или самонадеяност на многознайка? А може би е леко, деликатно почукване по бащиния нос — да си свери часовника? В малкото момиченце вече прозира бъдещата жена с мъжки характер. Но именно поради напора на импулсивността си, тя прибягва и до лъжата. Ерих я предупреждава — дано, поучена от преживяното, тя се поправи и престане да лъже.

В галерията на изградените отрицателни детски образи, също фигурират жизнено защитени прототипи. И тук няма място за илюзии. Махленският негодник Клепербайн („Антон и Точица“) успява чрез доносничество да заработи десет марки, но отнася и шамари. И си прави извода, че не бива да стига безкрайно далеч в наглостта си. Погледнато в социален план, това е направо утешителен извод, стига да се защитава перманентно с достатъчно примери от ежедневието. За

писателя, Клепербайн е просто представител на „човешко-животински вид“.

И докато в този конгломерат от изживявания прозира и някаква литература, мен лично ме потресе епизода от седмото размишление — за сериозността на живота:

„... — Искам медени бисквити!

— Нали имаш вече пет пакета! — каза майка му. — Помисли си само, на бедните деца изобщо не купуват медени бисквити!

Знаете ли какво отговори момчето? То извика ядосано:

— Какво ме интересуват бедните деца?“

Сложете си ръка на сърцето. Това вече не е литература, нали?! Светът е пълен с такива нагли глезльовци. Ако се поразровим в книгата, ще намерим този глезен, задоволен човек в най-различни модификации, в позицията на възрастен.

... Според Кестнер, става въпрос за френската кралица Мария Антоанета. Според други разкази, говорим за руската императрица Екатерина Втора.

На разяснението, че бедните недоволстват, защото нямат хляб, Мария Антоанета отговаря: „Ами, да ядат торти, тогава.“ Според варианта с Екатерина Втора, тя пък дава съвет бедните да ядат кифлички. Двете живеят приблизително по едно и също време, и двете са императрици, и двете мислят сходно.

От тази постановка се фабрикуват с лекота съответните исторически обобщения. Например за непригодността на монархиите да обслужват интересите на поданиците си. Или за обречеността на някога значими династии, които не са в състояние да...

Вярно, не е хубаво децата да остават гладни. Жестоко е. Но е може би полезно все пак да погладуват. Поне понякога. За да не дават с напудрен вид глупави съвети. Или да не съскат: „Какво ме интересуват бедните деца?“

Направо е опасно децата да заприличат на разглезени принцове и принцеси. Ако ни се налага да вземаме мерки само срещу знатните по произход, тази опасност не е чак толкова голяма — ако съберем всички знатни и короновани особи, те едва ли биха запълнили и един град като Вашингтон, например. Ще кажа и нещо в защита на знатните — не всички знатни са глезльовци.

Все пак, ако се наложи да вземаме мерки срещу тях, можем да ги плашим с една дума, която те особено ненавиждат — революция! Но — да не се увличаме...

Светът на децата не е идиличен. Децата не са ангелчета не само защото нямат крилца. Техният свят е не по-малко жесток от света на възрастните. Защото още с първото си излизане на улицата, между другите деца, те трябва да се включат в едно жестоко състезание — за уточняване на място в йерархия. Възрастните хора се включват в своите йерархични структури, приемайки подсъзнателно това за нещо естествено. Приемайки несправедливостта на йерархиите като неизбежност. Не е справедливо — да, но така е устроен светът.

Излизането на малкия човек на бойното поле, наречено улица, вече предполага готовност за участие в битка. И готовност за отнасяне на шамари, които в никакъв случай не са мотивирани нито с целесъобразност, нито със справедливост. Шамарите се опитват да запазят едно неустойчиво статукво. До времето на неизбежната промяна.

На бойното поле рицарят в доспехи трябва да бъде воин. На бойните полета, наречени улица, клас, училище също се водят битки. Непрекъснато. При всяко следващо поколение. При непрекъснато променящи се правила. И отново се връщам към Кестнер („Хвърчащата класна стая“). Дребничкият Ули извършва безнадежден парашутен скок с чадър не от спортен хъс. А за да въздейства на статуквото, да промени мястото си в йерархията. Защото сам не може да понесе собственото си малодушие. И защото си въобразява, че всички други гимназисти са различни по приемлив за тях начин. (Чувствителните хора са склонни да хиперболизират собствените си недостатъци.) Защото вече е достигнал до извода, че за да се пребориш с когото и да било, с каквото и да било, първо трябва да се пребориш със страха в себе си. Не можеш да постигнеш победа над другите, ако те мачка собственият ти страх.

В този роман, Кестнер събира в приятелска връзка местната училищна знаменитост по бокс, едрият и вечно гладен гимназист Матиас и дребният, умен, но безкрайно нерешителен Ули. Когато Ули преодолява себе си, въпреки дребния си ръст, съвсем логично започва да доминира и над боксовата знаменитост.

Примерът не е уникален. В „Младите лъвове“ на Ъруин Шоу, „мръсното чифутче Ноа“ първоначално е за посмешище в цялата рота. Направо го подритват. До момента, в който той тръгва на юмручни дуели с всички, които са се опитали да му бръкнат в душата. В края на книгата Ноа е вече очертания лидер на групата, въпреки ръста си. Елементарно е: здравият дух е по-силен от здравите юмруци.

Децата са онеправдани. Възрастните са онеправдани. Да ви идва на ум някакво обяснение на този факт?

Ако продължим в тази посока, можем да открием още парадокси. Например, че даже тия, които онеправдават огромни маси хора, са също онеправдани. Жестоко онеправдани! Защото са лишени от възможността да бъдат искрено обичани. Всички тирани и диктатори умират като самотници.

В „Двойната Лотхен“ Кестнер ни разказва следната забавна история: „Като малко, седем-осемгодишно момиченце, Шърлей Темпл била вече филмова звезда, прочута по цялата земя, и фирмите печелели с нея много милиони долари. Но когато веднъж Шърлей поискала да отиде с майка си на кино, за да види един филм с Шърлей Темпл, не я пуснали в салона. Била още малка. Забранено било. Тя бивало само да играе във филми. Това ѝ се позволявало. За това била достатъчно голяма.“

„Ако възрастният, който наднича през рамото ви не разбере примера с Шърлей Темпл и връзката с родителите на Луиза и Лоте и техния развод, тогава поздравете го от мен и му кажете от мое име, че на света има прекалено много разведени родители и прекалено много деца, които страдат от това! И че има прекалено много други деца, които страдат, защото родителите им не са се развели!“

Половин страница само, а цял водовъртеж от проблеми. Шърлей има царската привилегия да бъде позната на милиони още когато е на няколко години. Но е онеправдана откъм възможност, която всеки уличен тарикат на нейните години има — да се шмугне в салона и да изгледа интересен филм с Шърлей Темпл.

Двете близначки страдат, защото самолюбивите им родители са се развели и така са ги лишили от възможността да изживеят пълноценно сестринската си обич. Разбираемо.

В същото време, милиони деца-неудачници по света биха се радвали, ако самолюбивите им, но по друг начин родители, просто се

разведат и престанат да им надуват главите със скандали и шамари. Също разбираемо. Имагинерен, неподдаващ се на обща дефиниция и вечно неоткриваем ще си остане само общият знаменател на милионите уж лесно разбираеми неща...

При цялата безнадеждност, която тази истина навява, все пак остава място и за реалистични магии. От рода на тези, които Ерих Кестнер умее да прави чрез съдбите на героите си. Магии, които не позволяват на погледите ни да потъмняват. Магии, които правят живота весел и интересен. Наистина весел и наистина интересен!

В записките ми има отбелязани още доста интересни епизоди. Още истории, които заслужават да бъдат споменати. Още мъдри мисли на добри хора, които обичат и умеят да разбират Ерих Кестнер. Които са, така да се каже, негови задочни приятели и от следващи години. Лесно е да бъдат обичани такива лъчезарни хора. Лесно е да им се възхищаваме. Приятно е да се оставяме да ни водят за носа.

От неволната ми анкета в началото на изложението лъха обосновано безверие. Наистина са мнозина тези, на които имена като Кестнер и Екзюпери нищо не им говорят.

Успокояващото е, че не са малко и тия, които четат приказки на децата си. И така ще подготвят децата си да четат приказки на своите деца. Има и достатъчно хора, които умеят да разказват приказки и също ще подготвят своите деца да разказват приказки на своите деца. Има и такива, макар че те са най-малко, които умеят да измислят забавни истории — приказки, романи, повести...

Надявам се и те да бъдат наследени от други, макар и не техни деца, които, като станат възрастни, ще продължат да доизграждат духовния свят на следващите поколения.

Но, в същото време през главата ми минават и черни мисли. Наистина черни! Колебая се, дали да ги споделя. Но, май ще се наложи... Замисляли ли сте се?...

Все още се колебая, дали да го кажа...

Откъде Хитлер намира вярната си младеж? Тези, които маршируват във впечатляващо стройни редици и от време-навреме вдигат ръце за нацистки поздрав. Тези, които стават танкисти и пехотинци във Вермахта. Тези, които стават летци в Луфтвафе. Тези, които обличат SS униформите и налагат „Новият ред“ на „Бъдещия хилядолетен райх“.

Дотук с шегите и недомлъвките! Това са Емил, Професора, Тромбата, Антон...

Това са те!

Слава богу, че „Хилядолетният райх“ изкарва само дузина години. Макар, че съсипва съдбите на стотици милиони.

Ще ви кажа и нещо успокояващо. В началото на 60-те години на миналия век, сред бивши летци от Луфтвафе е проведена анкета: „Бихте ли свалили вражеския самолет, ако знаехте че го пилотира авторът на «Малкият принц»?“

Повече от 80% отговарят: „Не, никога!“

Защо ви превеждам резултатите от анкета, отнасяща се за Екзюпери? — Ами, защото наистина се надявам, че ако някой бе провел анкета на тема „Бихте ли стреляли срещу Ерих Кестнер?“ всред същите тези войниците от Вермахта и Луфтвафе, наистина малцина биха отговорили положително.

Емил, Професора, Антон, Тромбата, даже преминавайки през чернилката на войната, в дълбоката своя същност, би трябвало да останат хора, верни на здравословните принципи на хуманизма. Не като абстрактна теория, а като практическа норма на поведение.

Иначе, животът просто би загубил смисъл.

Но се надявам това никога да не стане!

СЕНТ ЕКЗЮПЕРИ ТРЕТОТО ИЗМЕРЕНИЕ

31 юли 1944 г., 8 ч. летище Борго, о-в Корсика. Младият механик Шарл Сюти подготвя за полет самолет Лайтнинг с бордови номер 223. С него ще лети най-възрастният пилот от съюзническите армии — майор Антоан дьо Сент Екзюпери. Кодовото име на предстоящата мисия е „CODA“ № 33 S 176. В този човек е концентрирана огромна енергия, аурата му въздейства на всички, които по някакъв начин попадат в полезрението му. Младежът наблюдава с прикрит интерес ритуала на подготовката: слагането на парашута, каската, кислородната маска... Комендантът на ескадрилата, майор Рене Гавоал лично асистира на своя приятел и подчинен. Планът предвижда полет на 10 000 м височина, затова има процес на темперирание. Денят е горещ още от сутринта, последните десет минути пилотът буквално се сварява в дебелия дрехи, предвидени за ниските температури на голяма височина. Докато навлича екипировката, Екзюпери нещо мърмори, но наместил се в кабината, се усмихва като дете. Последни проверки: двигател, створки, колесник, кормилни плоскости. Издърпват клиновете пред колелата. Майор Екзюпери махва с ръка и отпуска спирачките. Лайтнингът рулира към началото на пистата.

... Двигател на максимални обороти. Самолетът се засилва, отлепва плавно и потъва в лятното небе. За да не се върне никога на това летище. Или на което и да е летище... Магьсникът-пилот се устремява към други времеви измерения.

ХОРА-ДВОРОВЕ И ХОРА-ГРАДИНИ

В писмо до Франсоа дьо Роз^[1], Екзюпери използва алегория, за хората-дворове и хората-градини. Хората-дворове задължително си правят обезпечаваща живота ограда. Хората-дворове обичат да бъдат сигурни за бъдещето си. Закуската, обяда, следобедното кафе, удобната любовница... Всичко в живота им е подредено по най-логичната

схема. За тях въображението е проява на слаба дисциплина на ума. Хората-дворове са доволни от себе си, горди със себе си.

Хората-градини са нещо доста по-различно. Талантливи импровизатори, при които невинаги е сигурно, че полюлеят виси непременно надолу, към пода. Въображението им не познава прегради. Мисълта за ограда ужасява хората-градини. Защото оградата означава рационалното мислене на самодоволния счетоводител. Хората-градини са заразени с доброкачествения вирус на неувереността, те даже не се замислят за собствено благополучие. Фукливото самодоволство на хората-дворове е неразбираема за тях.

В същото писмо, Екзюпери прави още една аналогична алегория. Хора-шосета и хора-пътеки. В други писма и книги, алегориите изобилстват. Писателят винаги се отнася с иронично уважение към хората-дворове и хората-шосета. Защото никога не попада в редовете на почетната им кохорта. Въпреки това

ЕКЗЮПЕРИ ВИНАГИ УМЕЕ ДА ПРЕДИЗВИКВА РЕСПЕКТ

Досадно умно дете, издънка на знатен род, граф по рождение. Демократ в социалното мислене и класически аристократ на духа. Не искам да преразказвам биографията му. За това са написани хиляди книги и статии. Нека потърсим характерните акценти на живота му, които естествено го превръщат в легенда.

Екзюпери уцелва времето на появата ни са бял свят, в първата година на XX в. Докато прекарва смислени и безметежни детски дни в аристократични замъци, на света се появяват нов вид машини — самолетите. Те дават не само нова проекция, трето измерение на земята, но и формират нова сетивност.

Младият Антоан попада в авиацията почти случайно, макар още като дете да е летял на самолет. Ако приемем възможната намеса на надсетивни сили, той е „орисан“ да осмисли по неповторим начин чрез написаното в книгите си това трето измерение.

До двадесет и петата си годишнина, Екзюпери е съумял да премине през много трансформации на ценностни критерии и насоки. Завършил е лицей, сгодил се е, бреветирал се е като военен и граждански пилот, опитал е да стане чиновник. И още: Разбрал е, че познанията от лицей не вършат много работа в реалния живот. Годещът

му е бил развален от близките на момичето. Претърпял е авиационна катастрофа.

И НАЙ-ВАЖНОТО — ОСЪЗНАЛ Е, ЧЕ НЕ СТАВА ЗА ЧИНОВНИК

През 1926 г. граф Антоан дьо Сент Екзюпери започва да лети като редови пилот в пощенската компания Латекоер. По това време авиацията още не познава радионавигацията. По дългия 5000 км маршрут от Франция до най издадената част на Западна Африка в Атлантика, се лети с обикновен, магнитен компас. За един съвременен пилот не е трудно да си представи какъв подвиг е всеки такъв полет.

Преди да стане известен писател, Екзюпери се утвърждава професионално в „рицарското“ братство на летците. Дългите самотни дни в пустинята „акушират“ раждането на неповторимата му способност да види и възпроизведе в една сплав романтичното изживяване и новаторския, технически труд.

Първата му книга, „Южна поща“ остава незабелязана. От нея са продадени петдесетина екземпляра. Екзюпери гледа на този факт с леко горчива ирония. Самият той не разпознава още в себе си писателя. Но тогава, в живота му навлиза Консуело. Класическа жена градина. И всичките му бъдещи любовници, задължително спадат към тази група. Докато текат първите месеци на брака им, Консуело проявява необходимия доброкачествен инат. Виси над талантливата му глава и му поставя норматив — да пише по шест страници на ден. Така се появява „Нощен полет“. Тази голяма новела или малък роман, няма как да не бъде забелязана.

ЕКЗЮПЕРИ СТАВА РИЦАР ОТ ДВА ОРДЕНА ЕДНОВРЕМЕННО

Към членството в ордена на пилотите се добавя и включването в интелектуалния елит на Франция, а чрез това — и на света. Сред летците той е великолепен професионалист, сред хората на изкуството и науката — интересна личност с нестандартни подходи. Разбира се, това е стилизирана класификация, но около средата на трийсетте си години, пилотът-писател вече се радва на огромна популярност.

Поради икономически сътресения, компаниите в които лети, фалират. Но това си има и добрата страна — Екзюпери набляга наистина сериозно и професионално на писането. От този период в

живота му искам да изведе пред скоби един факт. Писателят винаги е имал отрицателно отношение към политиканстването. Но интуицията му помага да си прави много точни изводи и по политическите въпроси. След посещение в Москва, той скептично забелязва, че не го интересува политическата система, а хората, които тя „произвежда“. С днешна дата е вече съвършено ясно какви хора „произвежда“ съветската система.

Още по категоричен е той по отношение на Германия: „В свят, в който би се възцарил Хитлер, за мен място няма!“^[2]

И Сталин, и Хитлер са кадърни манипулатори. Ако ползваме съвременния жаргон, те съумяват да се „обзаведат“ с множество „фенове“, сред интелектуалния елит на света. Ще спомена пример-класика: Един от най-известните американци и може би най-обичаният по това време, пилотът Чарлз Линдберг, е буквално заплепен от достиженията на Хитлерова Германия. Резултатът е, че от може би най-обичан, той се превръща в може би най-мразен. Но е праволинеен, твърдоглав и честен, затова не прави компромис с изводите си. Трябва да започне директната война между САЩ и Германия, за да промени поведението си. И да отиде да се бие като редови авиатор на фронта.

Друг случай. Жан Мермоз, елитен пилот и личен приятел на Екзюпери също „кльвва“ по фашистките идеи. Колкото и странно да звучи с днешна дата, много свестни хора от онова време приемат фашизма като смислена перспектива. Гьобелсовата пропаганда, съвсем естествено, крие от тях концлагерите и механизмите за производство на страх.

За разлика от Линдберг и Мермоз, Екзюпери съумява винаги да си прави навреме точните изводи. В моменти, когато светът се тресе и когато

ЧОВЕК ПОПАДА ВЪВ ВОДОВЪРТЕЖА НА СЪБИТИЯТА,

да достигнеш до точните изводи хич не е лесна работа. Отново илюстрирам с пример. През май 1940 г. Германия напада и Франция. Прегазва я, въпреки отчаяната съпротива. Екзюпери лети в разузнавателна ескадрила по време на бойните действия. Професионалистите знаят, че като се започне с Първата световна война и се стигне до днешни дни, да бъдеш пилот-разузнавач е доста по опасно от класически опасната позиция на изстребителя. Тези полети

служат като изходна база за написването на може би най-впечатляващата книга на Екзюпери „Боен пилот“.

Погледнато в по-едромащабен план, се получава нещо интересно. Германия проявява „странно великодушие“ и уж не ликвидира държавността на цяла Франция. В курортния център Виши остава да виси между небето и земята някакво формално френско правителство. Съществуването на това правителство обърква даже доста мислещи хора.

От една страна е ясно, че това правителство е креатура на Хитлер. От друга, е все пак френско правителство. Което, примерно, има своя 100 хил. армия и свой флот, базиран до африканското крайбрежие. Хитлер взема интелигентно решение — френските въоръжени сили се задължават да пазят гърба на германския съюзник. Мнозина френски офицери предпочитат да разсъждават формално логично. Верни на правителството, значи верни и на германците. Други, по гъвкави в мисленето, виждат в тези въоръжени сили възможността за преориентация в подходящ момент и за удар по Германия именно в гръб.

Когато, през 1944 г. Съюзническите войски започват десанта в Нормандия, нещата си идват на мястото. Прокламираната независимост на правителството във Виши е ликвидирана.

Във Франция има още и вътрешна съпротива, изразена в разнопосочно партизанско движение. Доминирано от комунисти, антикомунисти, голисти, местни вождове и от кого ли не още.

В Лондон, протежиран от англичаните, се е укрепил генерал дьо Гол. Генералът е умен и безскрупулен. Съчетанието на двете качества му подсигуряват след края на войната великолепна кариера в най-високите етажи на политическото управление.

В Северна Африка, друг генерал — Жиро, е протеже на САЩ. Той е типичен, честен, но ограничен военен. И в края на краищата губи в противоборството с дьо Гол. Губи буквално — загива в доста странна авиационна катастрофа.

Към средата на 1943 г. Екзюпери е една странна, противоречива и интересна фигура. Реализиран е като писател и е мащабен, морален авторитет. „Земя на хората“, „Боен пилот“, „Малкият принц“ са го направили известен и сред антихитлеристката коалиция, и сред

пилотите от Луфтвафе. В същото време „Боен пилот“ е забранена книга в доминираните от голистите територии.

СПОРЕД АМЕРИКАНСКИТЕ СТАНДАРТИ

Екзюпери просто не може да бъде военен летец. Още повече на Лайтнинг — на едноместен изстребител имаш право да летиш до 30-годишна възраст. А той е вече на 44. От друга страна, той може да участва във войната ефективно, като чиновник в пропагандния апарат на армията. Ако приеме тази перспектива, го очакват пагоните на старши офицер и гарантирано място на първия ред след победата. Но той отказва да бъде „буркан от рафта на пропагандата“ и настоява да бъде зачислен именно като летец в разузнавателната си част П-33, в която е летял още през 1940 г. Отварям отново скоби. Той отказва да бъде бомбардировач, отказва да бъде и изстребител поради пацифистичната си настройка.

При всяка среща с ген. Айзенхауер, ген. Жиро настоява писателят да бъде върнат в армията именно като пилот. На Айзенхауер му идва до гуша: „Тези французи са невъзможни! И Жиро на първо място! Писна ми от този Сент Екзюпери. Върнете го обратно! Може би ще ни притеснява по-малко във въздуха, отколкото на земята.“^[3]

Екзюпери полага необходимите изпити и е бреветиран като пилот на Лайтнинг Р-38. Лети с хъс, професионално, предизвиквайки противоречиви коментари, вариращи в границите от неприкрито възхищение до обвинения в нарцисизъм.

НА 31 ЮЛИ 1944 Г. МАГЪОСНИКЪТ-ПИЛОТ СЕ УСТРЕМЯВА КЪМ ДРУГИ ВРЕМЕВИ ИЗМЕРЕНИЯ

Прастарата истина е, че човек бива оценяван истински едва след края на земния си път. Няколко години след неговата смърт, Жул Роа, автор на романа „Щурман“ с тъга ще констатира: „Загубата на Екзюпери не може да бъде компенсирана по никакъв начин. Друг, толкова талантлив писател, философ и пилот, просто още не се е родил.“^[4]

Екзюпери буквално се разтваря в небето. И става легенда.

Версиите се появяват в момента на изчезването му. Първата логична, че просто е свален. Втората — за някакъв технически отказ. Но най-пълен е, „жълтият“, често фантазмагоричен диапазон.

Още на следващия ден се тиражира под сурдинка, че не се е върнал на летището в Борго, понеже се е приземил във... Виши. Глупаво и кално, но арията на клеветата има милиони разновидности.

При последния си полет, Екзюпери се е приземил благополучно в Швейцария, в планината Юра, където е останал да живее инкогнито до дълбоки старини. (Как ли се приземява изтребител на горска полянка?)

Екзюпери се е самоубил, защото се е сринал психически. Въвеждат се даже аргументи, че причина за този срив е „лудата“ му жена Консуело. (Сигурно му е въздействала „дистанционно“ от САЩ?...)

Екзюпери е почетен гост на извънземни, които...

Когато се съчетаят в едно невежеството на търсеция евтина сензация с прорицателството на лудия, се пръкват варианти, които предизвикват смях. Но смях, от който не ти става весело.

В сходна ситуация, Гоя реагира с изразните средства на художника и създава поредицата Капричиите — кошмари, които не толкова плашат, колкото досаждат и обезцветяват живота.

Последните дни на живота на известния писател са наистина трудни. Нормалните хора, съвсем естествено, попадат под чара на излъчването му. Но не са малко и тия, които откровено го мразят. „Швейцарският вариант“ намеква, че той е избягал от рисковете на войната. Ако е така, защо е направил почти невъзможното с връщането си в армията именно като боен пилот?

Като правило, откровените му врагове са по високите етажи на военните и политически структури. Ще спомена накратко за отношенията му с дьо Гол.

За авиатора, голистите са „... банда луди“ устремени фанатично към политическата власт.

За генерала, авиаторът е „евтин картаджийски фокусник“. Но...

Уважаема госпожо,

Благодаря ви от все сърце.

Колко е жив вашият син сред хората! И колко Франция е щастлива от това!

Приемете, уважаема госпожо, моите най-дълбоки почитания.

Шарл дьо Гол

27 декември 1959 г.^[5]

Това пък е писмо до майката на Екзюпери. Политика...

Устойчивата тенденция обаче е постепенното митологизиране на живота и смъртта на Екзюпери. С тази тенденция явно се е съобразил и умният, безскрупулен генерал. Може да се каже, че след завършването на войната

ВЪЗНИКВА ТЕЧЕНИЕ, ПОЧТИ РЕЛИГИЯ С ИМЕТО ЕКЗЮПЕРИ

Съобразителни роднини — деца и внуци на най-малката му сестра, по фамилия д'Аге, чрез фирмата „За творчеството и паметта на Антоан дьо Сент Екзюпери“ получават авторските права върху книгите му. И което е още по-притеснително — тотално върху всеки артефакт, свързан с името Екзюпери. Минава ми през ум, че светът е пълен с такива „сюжети“. Сходен случай: Пушкин е слабо познат в Русия още петдесетина години след смъртта си, поради наследствени претенции на деца и внуци, които правят почти невъзможно издаването на книгите му. В това отношение, наследниците на Екзюпери проявяват добре пресметнато разбиране. Не блокират творчеството му с високи цени, но пък той така добре се „харчи“...

Споменах за религия. Светата католическа църква се лови за една негова фраза: „Ако бих бил вярващ, бих станал монах.“ И също се опитва да го „приватизира“. Поне „частично“.

За хората с нормална душевност, Екзюпери е топъл, човечен, умен и обичан. Хуманист със своя, нестандартна философия. Може да бъде четен и препрочитан като вечната книга — Библията. Но е много по-интересен от нея. Има писатели, озарили със собствена светлина времето си... и останали в него. Как Екзюпери прави магията — не знам — но той винаги съумява да бъде връстник на всяко следващо поколение.

НО, ЧОВЕШКОТО ЛЮБОПИТСТВО Е НАИСТИНА БЕЗГРАНИЧНО

Вариантът за контактите с извънземните запълва една празнина, докато не се намери истински материал, който да отговори на въпроса: „Като човек, Екзюпери е все пак материален. Самолетът му — също. Как така ги няма никъде?“

Търсят самолета къде ли не. Търсят и точния вариант на неговата смърт.

През 1948 г. издателят му Гастон Галимар получава писмо от бившия капитан от генщаба на Луфтвафе, пастор Херман Корт. Той разравя някакъв личен тефтер и намира записка с дата 31 юли 1944 г.: „Телефонно обаждане от капитан Кант. Свален разузнавателен самолет. Изгорял след бой в морето. Район Ажаскио, централна част на западна Корсика.“^[6] След справка със специалисти и колеги се лови очевидно несъответствие. Според плана на полета, Екзюпери просто не е имал работа в този район. А да се мисли, че великолепият щурман Екзюпери се е загубил, е просто нелепо. И самият пастор дава на заден ход.

Чак през 1972 г. се появява следващата, горе-долу убедително звучаща версия. На първи прочит. Немското списание *Der Landser* „Пехотинецът“ публикува доклад от пилота, младши офицер Робърт Хершел, написан уж на 1 август 1944 г.: „На 31 юли 1944 г. отлетях в 11,02 ч. от базата в Оранж, придружен от сержант Хьогел с мисия да наблюдаваме действията на вражеските формации между Марсилия и Мантон. Изпълнихме мисията както беше предвидено. На връщане, докато прелитахме над Кастелан, попаднахме на самолет Lightning P-38. Тъй като врагът летеше на 1000 м над нас, ние нямахме възможност да го атакуваме. За голямо наше учудване, противникът промени курса си и самият той ни нападна (...) Успяхме да избегнем първото нападение (...) Проследих го и го доближих на 40–60 м, след което стрелях. Видях Lightning-а да пада, оставяйки следа от бял дим. (...) Катастрофата се случи в 12,05 ч. на десетина км от Сен Рафаел“.^[7]

Пресата се разжужава. Май, най-после...

Докладът не е представен в оригинал, от архива на Луфтвафе, а като препис, от бившият пилот-изтребител, лейтенант Вилхелм Манц, личен приятел на Хершел. Предоставено е и текст на писмо на Хершел до Манц. Самият Хершел загива по-малко от месец след Екзюпери. Явно, Манц решава да намести върху себе си фокуса на интереса на медиите. Да, ама не! Какво не пасва на фактите?:

Екзюпери лети с невъоръжен Лайтнинг. Кой глупак би тръгнал да се бие срещу двама с невъоръжен самолет?

Хершел уж лети с FW-190 през юли 1944 г. Но на този фронт, FW-190 се появява едва през октомври с.г.

Съмнение буди и „технологията“ на провеждането на въздушния бой. След нападението на Екзюпери, Хершел уж се бил издигнал със спирала нагоре, след която съумял да заеме веднъж позиция за стрелба, не успял, та после втори път... Когато си отдолу и нямаш запас от скорост, „забождаш“ носа на самолета и първо набираш скорост. Едва тогава, ако не са те „орешетили“, можеш да помислиш да тръгнеш нагоре, да се наместваш, да се налагаш...

Когато се разгаря професионалната дискусия, Манц, въпреки обещанието, така и не предоставя оригинали нито на доклада, нито на писмото. И тихомълком се измъква от кашата.

Като няма риба, и рака е риба. Все пак, от време на време, журналисти сензационници, основно от жълтата преса, и с днешна дата цитират Манц.

ЕНИГМАТА ЕКЗЮПЕРИ ВСЕ ПАК Е РАЗГАДАНА

А физическият му убиец — намерен. В аванс, това е достоен човек, будещ уважение.

През всичките тези години, разследването тече в две посоки. Намирането на самолета на писателя и разплитането на мистериозния сюжет. През 1989 г. в играта се включва и Лино фон Гарцен, експерт по технически патенти. В свободното си време, Лино изследва езера в Германия в търсене на паднали самолети на Луфтвафе. През 89-та, той тръгва да търси останките на самолет, в района на архипелаг Риу, в непосредствена близост до Марсилия. Самолетът бил пилотиран от младия княз Алексис фон Бентхайм. Неопитният пилот-княз загинал нелепо, като мнозина свои връстници по това време, „отстрелян“ от опитен американски летец.

Лино разширява кръга на интересите си, започвайки да търси и останки от самолети на съюзнически летци. Намира и фрагменти от архиви, тръгнали за преработка като стара хартия. Приближава се до името Екзюпери, но удря на камък. Някаква странна омерта обгражда това име. Немските пилоти от войната не се срамуват от миналото си в армията. Но свалянето на Екзюпери предизвиква притеснение сред

тях. През 1962 г. сред бивши летци от Луфтвафе се провежда анкета: „Бихте ли стреляли по противников самолет, ако знаете, че е пилотиран от автора на «Малкият принц»?“ Отговорът „Не“ е малко под 100%. И все пак, Екзюпери е свален от немски летец.

По метода „от врата на врата“ Лино стига до телефон, на който би трябвало да намери бившия изстребител Хорст Риперт.

Представих се като историк, търсец информация.
(...) А той ми отговори без колебание: „Спрете да търсите!
Аз свалих Сент Екзюпери.“^[8]

Още на другия ден след изчезването на писателя, германските станции засичат съюзнически съобщения, че се търси точно авторът на „Малкият принц“. За Риперт не е трудно да направи някои съпоставки и изводи. А от там нататък, животът му просто става друг. Подсъзнателно, винаги се надява, грехът за убийството на обичания писател да не се пада точно на него. Но колкото повече осмисля нещата, толкова по-не открива шанс да се размине с горчивата чаша. Познатите му го помнят като сдържан човек със самобитно, но тъжно чувство за хумор.

В първия момент, Риперт отказва да даде подробности на Лино фон Гарцен. Но, явно, изминалите години са изтерзали този наистина достоен човек. Кой би го осъдил? — Изпълнявал е войнишкия си дълг. Можел е да поръси демонстративно главата си с пепел и да натрупа състояние като автентичен „Екзюпериолог“. Освен другото, след войната, Риперт става спортен журналист и е на „ти“ с технологията на излагането на факти по интересен начин. Когато Лино се среща с него, Риперт разказва без задръжки, компетентно. В изложеното няма никакви вътрешни противоречия. В момента на срещата, Екзюпери е летял на 2000 м. Явно, продължителната мисия на голяма височина го е изтощила и той се е снижил. Риперт не стреля по пилотската кабина, а срязва с откоси крилата на Лайтнинга. Този феърплей-подход позволява на противниковия пилот да се възползва от парашута си. Риперт има свой почерк във въздуха. Сваля около трийсетина самолета, но никога не стреля по пилотската кабина.

Но Екзюпери има медицинска забрана за парашутни скокове поради зле зараснала ключица. Скок с парашут означава осакатяване. Липсва шанс да се размине с удавянето.

Човек умира така, както е живял. Човекът-градина Екзюпери, в пълно съзнание, просто приема смъртта. Без паника и истерия.

Когато четеш записките на Лино фон Гарцен, сърцето ти се свива. Войната е противопоставила двама рицари на ниво живот или смърт. Единият унищожавя другия. Нека не забравяме, че и съюзниците имат грехове, бомбардирайки безсмислено мирни немски и италиански градове. Риперт също, ежедневно рискува главата си. За Екзюпери, той казва: „Харесвах го за това, което беше — писател, който, като ви грабне, повече не ви пуска.“^[9]

Лино успява да склони Риперт да даде писмено показание за твърдението си, което да бъде публикувано след неговата смърт. По-късно, Риперт преодолява себе си и прави наистина мъжка крачка. Съгласява се на телевизионно интервю, в което се изповядва. По мъжки съдържано. Последната му дума е „Жалко!“

ЛИЧНО МНЕНИЕ

Екзюпери преживява тежки, но смислени дни. Появява се с мисия на този свят. На 31 юли, командирът-приятел Рене Гавоал го изпраща не за пръв, а за пореден път в смъртоносен полет. Вечерта преди отлитането, писателят оставя на Гавоал куфарче с необработен ръкопис на библейска по духовен мащаб, но само нахвърляна книга. Оставя и две писма. До Нели дьо Воге, която се заема с литературната обработка и прави от суровите записки великолепната „Цитадела“. Каква е била като любовница можем само да гадаем, но духовното ѝ сродство с големия писател не предизвиква съмнение. „Цитаделата“ звучи автентично в стил Екзюпери. Второто писмо е до Пиер Далоз, партизански командир във Веркор. „... Бъдещият мравуняк ме отвращава. Презирам целомъдрието им на работи. Аз бях роден да бъда градинар.“^[10] Да се простиш с живота, след като си се справил с тежката мисия на духовен гуру на милиони, е шанс. В края на живота си, нашият поет Александър Геров си пожела: „И да умра като Екзюпери.“

Екзюпери отлита в небитието по впечатляващ начин. Уморен и изнервен, но с усещането за добре свършена работа. Геров тихо изгасна в мизерия. Обезверен.

Явно има и смърт за завиждане...

[1] Вж. Антоан дьо Сент Екзюпери, Военни записки, Военно издателство, С., 1988 г., стр 160–162. ↑

[2] Марсел Мижо, Сент Екзюпери, Народна младеж, С. 1966 г., стр. 259. ↑

[3] Жак Прадел, Ванрел Люк, Сент Екзюпери — Последната тайна, изд. Вакон, стр. 49. ↑

[4] Жюл Роа, Щурман, изд. Москва, 1962 г., стр. 4. ↑

[5] Сент Екзюпери, Военни записки, стр. 174. ↑

[6] Жак Прадел, Сент Екзюпери. стр. 61. ↑

[7] Пак там, стр. 66–67. ↑

[8] Пак там, стр. 156. ↑

[9] Пак там, стр. 163. ↑

[10] Марсел Мижо, Сент Екзюпери, стр. 148. ↑

НОВОТО ДЕТЕ ВЪВ „ВАСКО ДА ГАМА ОТ СЕЛО РУПЧА“

Признавам, че отначало малко се препънах във формулировката на темата. „Новото дете“... За какво ново дете говорим, когато романът на братя Мормареве и филмът са отпреди тридесетина години? От времето на устойчивия, узрял и попрезряващ социализъм. Социализъм и ново дете?...

После се досетих за малкия капан. Детето винаги е ново. То е иноватор по същността на своята природа. И независимо от ракурса на анализа, трябва да бъде разглеждано като новото дете.

Признавам. Захванах се с тази тема, имам искрящи, великолепни спомени от филма. Изтеглих си го от интернет, поставих пред себе си листата за водене на бележки. Загледах се и... Не усетих как минаха няколко часа.

Доста книги и филми са ме впечатлявали като дете. И ми ставаха скучни при повторен преглед, от позицията на възрастен човек. Усещах, че не се появява тръпката. Нормално, разбираемо и малко тъжно.

А още с първите кадри от „Васко да Гама...“ усетих тръпката. И не я загубих до последната сцена, когато тримата съзряващи пубертети са вече малки мъже. Има непреходно направени произведения. Например Библията. Или Малкият принц. Като споменах за лъчезарното момче със златисти коси, си спомних една фраза на Екзюпери. Човек произхожда от страната на своето детство. Детството е период, през който се мечтае. За какво ли не. Но има една мечта, която обединява всички деца. Тя може да бъде формулирана така: „Колко ще бъде хубаво, когато порасна голям!“ И нашият герой мърмори в една от сериите нещо от рода: „Нищо не може да се прави на моите години...“ Вероятно, и малкият Антоан Мари Роже също е мечтаел да стане възрастен. А като възрастен разбира от коя страна произхожда и кой е най-стойностния период в развитието на всеки човек.

От тук можем да направим един крайно неутешителен извод, който важи за всички хора. И за тези, които обозначаваме като умни, и за другите, които не могат да бъдат приети за такива. По същината на своята природа, човек е устроен така, че през цялото си детство, настойчиво и глуповато, иска да стане възрастен. А когато стане възрастен и осъзнае грешката си, вече е късно — животът се развива еднопосочно и връщане назад няма. Някои хитри жени се опитват да затрогват (най-често мъжете край себе си), като се правят на малки деца. Полупрезрителният термин за това състояние е вдетиняване. Тази дума няма нюанси, а еднопосочно, негативно тълкувание.

... А Васко е симпатяга. Мачо — казано по модерен жаргон. Мъжкар — в българска интерпретация. Той е непосредствен. Не е интелектуален тип, както първият си приятел Женья, например. Симпатията се индукира от това недетско, мъжко излъчване.

Васко е нормално дете. А нормалното дете е заредено с фантазия, както козината на улично куче с бълхи. Пардон, сравнението не е много литературно, но е натурално точно.

Васко лъже. Постоянно, непрекъснато, по вътрешна програма. Когато възникне ситуация, на която трябва да се отреагира (най-често в защитен вариант, така е при децата), той моментално включва въображението си за изработване на поредната лъжа. Един бисер: „Щом има време, ще има време и за измисляне на една лъжа.“

Съзнанието ми прескача асоциативно. Спомняте ли си Езерното момче на Павел Вежинов? Тъжна история. То е неразбираемо за родители, учители, съученици. Гледат на него с подозрение. То постоянно нещо си фантазира — анатема трижди! Единственият, който навлиза в душевността му с лекота е неговият вуйчо-физик. Ще цитирам характерен пасаж:

„... — Сега искам да ти кажа само едно — ти имаш славно синче.

— Вярваш ли? — попита Лора^[1] поласкана.

— Не вярвам, а знам!... Той е не само умно и чувствително момче. Такива има много. Според мен той е надарен с необикновено, бих казал колосално въображение.

Но сестра му не изглеждаше чак толкова трогната от това откритие.

— Не разбираш ли? — запита физикът озадачен. — Такива се раждат едно на сто хиляди. Какво говоря — едно на милион, на сто милиона.

Лора сдържано се усмихна.

— Всяко дете... — започна тя.

— Не всяко дете — прекъсна я той троснато. Не всяко дете!... От мен ще запомниш най-важното. Макар да съм физик, а не психолог. Паметта е само основа на съзнанието. А въображението, неговият най-висок връх!... Монт Еверес, Чомолунгма!“

Езерното момче си отива от нашият свят подобно на малкият принц. То не е създадено за този свят. Трагичният финал при него е предизвестен. Макар че, можем да приемем и друга, поетична интерпретация. Малкият принц се връща на своята планета, при своята роза. Езерното момче навлиза в хладните води за да отиде при Гутиере, която обича като истински, зрял мъж.

А Васко е прагматик с въображение. По желязно вкопана в душата си настройка, той не може да се види като трагичен персонаж. Светът край него му тежи с делничната си сивота, но... това е неговият свят. Откъде да измисли поетична алегоричност за битието си? — Баща моряк, майка отрудена домакиня — извинете за клишето, но клишетата освен скучни, са и точни като постановка. Другите фактори — класът и улицата с техните непоклатими закони. Тези закони са всичко друго, но не и справедливи. Васко е момче с оптимистично светоусещане. Той гледа към бъдещето, надява се това бъдеще да му даде смислена перспектива. Но днешният ден е пълен с капани, поставяни освен от откровените врагове и от близките хора, с които живее.

Васко не обича да чете. За него това е губене на време. На несмелата забележка на приятеля Женя, че въпреки всичко трябва да се чете, младият да Гама контрира: „Ти докато четеш, аз мисля. Престани да четеш и ще видиш колко неща ще измислиш!“. Пример-аналогия. Известният италиански физик, един от основоположниците на теорията за ядрения разпад Енрико Ферма обичал да споделя, че не чете книги. Те измествали фокуса на мисленето му. Но Енрико много обичал да ходи по конференции, професионални срещи, симпозиуми. Там се събирал с умни хора, които провокирали в главата му интересни идеи. Напоследък, по доста ТВ канали се пуска филмът

„Авиаторът“. Главният герой е с името си — Хауърд Хюз. В началото на тази история, младият Хюз обещава да се запише в колеж, за да му бъде присъдено наследството, оставено от внезапно починалия баща. Съдията, в чиито ръце е решението на проблема, е покорен от чара на младия прайдоха, но е професионално добросъвестен. И докато не чува тържественото обещание за постъпване в колеж, не дава на прайдохата парите.

Във „Васко да Гама от село Рупча“ не е дадено развитието на българският симпатяга при достигането на пълнолетие.

Хауърд Хюз не си тормози главата с учене. Но с безпогрешна интуиция напипва интересен житейски път. Докато гледах филма, въпреки възрастовата разлика, рупченският да Гама и Хюз просто ми се припокриваха.

Ферма, Хюз и... Васко. С какво нашето момче е по-лошо от едно италианче и едно американче? Като капак, си спомних и за Остап Бендер. Учил-недоучил. Но философските му афоризми в социален план са диагноза на времето, в което живее. Ферма, Хюз, Бендер, Васко. Всеки, в своето време е дете на бъдещето.

Аз самия принадлежа към друг, смесен тип. Никога не съм бил от най-старателните ученици. Не принадлежа и към групата на Ферма и сие. Затова ходех добросъвестно на училище. И висях над главите на собствените си деца да правят същото. Но Васко ми е симпатичен, противно на всякаква логика.

Всяко дете на бъдещето е оптимист по природа. Всяко дете на бъдещето изповядва (дори когато не е стигнало до словесната формула) виждането, че е практически безсмъртно.

Когато стигне до кръстопът, в който се мярва пред очите смъртта, детето на бъдещето не се плаши. Не съобразява и не осмисля възможен вариант, при който може да се възнесе при ангелчетата. Нашият герой, при такава ситуация отсъжда: „Смъртните случаи ги съобщават за назидание!“

Защо пък точно за назидание? — Как защо... — При контактите си с възрастните, какво най-често се случва на децата? Ами, най-често биват поучавани и назидавани. „Това, което правиш е лошо. Истински доброто дете, в такива случаи постъпва така и така... И аз някога, като истинско добро дете, при един такъв и такъв случай постъпих така и

така. Слушай ме внимателно, не си чопли носа и се старай да бъдеш старателен като мен.“

При такива случаи, възрастните обикновено не съобразяват, че може да паднат в капана на собственото самовъзвеличаване. Достатъчно е да се сетим, че малките деца често биват оставяни на ръцете на баба и дядо. А баба и дядо могат много лесно да разрушат един мит. Като разказват истории за белите на детето си, т.е. за белите на поучаващия съвършен баща.

Съвършени родители. Съвършени деца. Да сте виждали на живо представители на тия биологични видове? На мен не ми се случи, поне досега...

В тази книга на въображението, фактите са струпани по съвършено логичен начин. Поетичното е обвързано с ежедневно в неразделимо единство.

Щом се говори за пубертетни хлапета, трябва да има и млада дама, която да разпалва въображението им. Беатриче, Офелия или нещо от този род. Има я! Тинчето. Но забележете, ако в ежедневието тя е Тинчето, в акта за раждане пише Августина. В превод от латински — Велика. Достойна за задачата си да разлюлява като океанска вълна душите на влюбените си ухажори. Името е достатъчно впечатляващо, за да бъде милостиво преотстъпено за изписване на кърмата на кораб, с който ще се извършват какви ли не подвизи. Е, не точно кораб, а лодка. И не точно лодка, а сбор от гнили дъски, които в края на краищата попадат там, където им е мястото — на дъното на плиткото заливче.

Но Августина, до предпоследната сцена на филма остава на висотата на положението си. А в последната... Но за това ще говорим накрая!

Корабът — сбора от гнили дъски си има своя, успешно защитена функция. Той е пресечната точка на амбициите на две момчета, които се изживяват като мъже.

... Лодката е възстановена. Предстои да ѝ се избере име. Съобразителният Васко се сеца за знаменития си адаш отпреди столетия и изписва на кърмата „Васко да Гама“. Основният спонсор на операцията Фори, има друго виждане по въпроса. „— Васко да Гама от село Рупча — подхвърля иронично той. — А защо не Христофор Колумб?“ Фори е символът от ежедневието, а иначе той си е чистокръвен Христофор.

Ако не беше благодатното женско присъствие, двамата млади мъже с гореща кръв, биха се хванали за ефесите на рапирите. Но Августина решава проблема с лекота, като великодушно преотстъпва името си на кораба на бъдещото колективно благоденствие.

Забележете какъв концентриран изказ на идеи е вписан в привидните хлапешки бръщолевеници. Фори е спонсорът. Той решава проблемът с набавянето на парите. Той е търговецът. Има свое кредо. Хората не пътуват, пътуват стоките. Той е мениджърът, който не се опиянява от вълшебния звук на вълните, не иска да се мокри, а мечтае чрез това мероприятие да заработи пари. Фори е Венецианският търговец. Не само съобразителен като него. И коварен, колкото него.

Васко наистина е „Васко да Гама“, па макар и от село Рупча. За него морето е всичко. Възможност да се измъкне от досадното училище, от досадните поучения на възрастните, от досадният кръг хора, които са му омръзнали до влудване. За него морската шир е не само необятен за окото простор, но и еманация на красотата, която този свят съдържа в себе си.

Хлапето приема съвместимостта на двете противоположности. В живота има учене, работа, пазаруване, водене на малкото братче на детска градина и куп още скучни неща. Но в живота има и едно искрящо море. В това море плува огромният кораб на мечтите. На този кораб се подвизава и боцман Фотев. Голяма работа, строг командир! И по щастливо стечение на обстоятелствата — собственият баща. Всяко нормално момче е програмирано от природа да търси основания, за да се гордее със своя баща.

В малкото дни, през които е на сушата, бащата става извор на абсолютно достоверна информация за тази магия, морето. Вярно, бащата се изразява сдържано и с изтъркани от употреба думи. А мечтите му, вместо за бъдещи подвизи в необятния океан, са прозаични — за Лада. Но това няма особено значение. Това, което не успява да чуе, момчето с въображение си доизмисля. В неговото вътрешно зрение, корабът на мечтите все пак пори водите на необятния океан.

Ако бъдем милостиви към бащата, би трябвало да приемем и неговата, доста по-простичка мечта — за Ладата. За бащата корабът, на който плува е умна, но непредизвикваща вълнение машина за

предвижване по водата. Истинската красота е поставена на четири гumi и се нарича Лада.

За синът, Ладата е просто лека кола. Една от стотиците, които кръстосват постоянно и трудолюбиво, улиците на града. Трудолюбиво като... мравка. С какво да те развълнува една мравка? Виж, корабът е друго нещо. Огромен, величествен, неустоим.

Кого да обвиним за това разминаване? Бащата или синът. Те обитават два различни свята. Но има нещо, което все пак ги обединява и споява. Скръзната Славчо Фотев и фантазьорчето Васко, неговият син. Те се обичат. Искрено, истински. Така, както трябва да се обичат баща и син. И така правят съвместими два несъвместими свята. Бащата вече се е „наплувал“. Мечтае за времето, когато ще слезе от кораба за последно. И ще си остане на брега. Синът мечтае да стъпи на кораба. И най-после да започне да живее истински. Нима, тая с училището е истинска работа? — Ами, това си е чисто губене на време.

Ако бащата беше малко по-добър психолог, ако умееше да слуша не само себе си (масова болест, характерна за повечето възрастни), би забелязал симптомите на това което предстои да се случи. Но, вместо това, бащата прави мазоли на въображението си, мислейки единствено и само за Ладата.

Щом навлезе в иронизираната, но свещена по същността си територия на пубертета, всяко нормално хлапе с въображение, инстинктивно търси океана. Побягва първо в мечтите си. Домът, давал му топлина и обич, се превръща в затвор. А кой би се примирил с перспективата да си остане вечен затворник?

Трудна работа е тая... И решителният малък мъж Васко побягва. Първо в мечтите си. За да добие кураж да го направи наистина, а и защото вече е поддал на наркозата на мечтата, той заявява, че ще тръгне с кораба на баща си. Реакцията на класа е нормална: „Айде бе!“

Венецианският търговец Фори, умен и съобразителен, го контрира аргументирано. Всички мечтаем да се измъкнем, но не го правим. И ти няма да успееш! Реакцията на Васко е типична, национална: Кой, аз ли бе?...

По същността си, ловенето на бас и дуелът са първи братовчеди. И в единия, и в другия случай, двама опоненти са непоколебимо

уверени в собствената си преценка по някакъв спорен проблем. И тръгват да доказват по силов път правотата си. И го правят. Както бизоните, слоновете, моржовете. Два мъжкаря си налитат на бой.

От тук би могъл да се направи и някакъв извод. Нещо от рода... за сходството между човека, бизона, слона и т.н. Но аз съм възпитан в духа на щадяща хуманност и няма да налагам такъв извод.

Дуелът, т.е. басът, е вече факт. Материалният му израз е тежък, но не впечатляващ. Три големи шоколада. Виж, честлюбивата страна на въпроса наистина тежи. Ако не тръгне, Васко придобива прякора Капитан Фукензен. Прякор, с който няма как да се гордееш. Реакцията на мъдрият възрастен отстрани (дядото на Фори), също не е лишена нито от остроумие, нито от основание: „Когато двама се хванат на бас, единият е мошеник, а другият — балама.“

Първият рунд между Венецианският търговец и Васко да Гама завършва 1:0 в полза на търговеца. Как би реагирал на поражението един човек с въображение? Съществуват няколко основни варианта.

Първи, най-разпространен. Варианта на 95% от хлапетата. „Океанът не е за мен. Сядам си на задника.“

Втори вариант. Нека го наречем „Женя“, на името на най-верния приятел. Все пак тръгвам към кораба. Достигам до него. И си оставам на брега... Ако съм талантлив музикално например „... ще съчиня една песен за теб и морето“. Ако имам усет към мерената, римувана реч, ще напиша вълнуваща поема за този, който все пак приема предизвикателството. Ако се опрем на статистика, това са следващите 4,999% от хлапетата.

Трети вариант. „Васко да Гама от село Рупча“ (или от Португалия, разликата е несъществена). ТРЪГВАМ! Ако погледнем статистиката, това са децата, разлика 100% — 99,999%. Мизерна цифра.

Велика цифра! Това са откривателите!

Детето от този тип е омесено от по-особено тесто. То успява да съвмести в себе си несъвместимото. Мечта, фантазия и ежедневие с кофа и парцал върху люлееща се палуба. Амбициозният Наполеон го определя като „войник, който носи маршалския жезъл в раницата си.“

На палубата на кораба става превъплощението. Обикновеният Васко от село Рупча се превръща във „Васко ДА ГАМА от...“ Нямам спомен, къде е роден автентичният Васко да Гама. Нищо чудно и той

да е роден в някакво село. Не селото или градът, а дръзновението правят от човека ПЪРВООТКРИВАТЕЛ! Нашето момче се качва на един висок и ръждясал тук-там борд. И не открива нови земи и нови пътища. Формално, не прави нищо особено.

За да откриеш нови земи или нови пътища, трябва да си „намагнитизиран“ с една особена, дръзка настройка. А не само да се качиш на борда на кораб. На бордовете на хиляди кораби, постоянно пътуват милиони моряци. Мият палубата, белят картофи, ловят риба, поддържат машини. В крайна сметка получават това, заради което са се качили на кораба. Получават заплата. Такъв е и големият, но малък мъж, измисленият боцман Слави Фотев.

На другият полюс е нашият малък герой. Васко от село Рупча е станал вече Васко да Гама, именно защото носи „в раницата си маршалския жезъл“ на първооткривателя. Какво значение има, че Васко няма раница? Жезълът може да бъде носен и в обикновена спортна чанта.

Две денонощия, бъдещият първооткривател се крие под брезента на една от спасителните лодки. Ако поддаде на първата тръпка на страха от неизвестността и се обади веднага, би станало... Какво би станало? Най вероятно, следното: „Абе, ти какво правиш тук?“ — реплика на моряка-чиновник, който го открие; „Абе, ти какво правиш тук?“ — реплика на ошашавения капитан на кораб; „Абе, ти какво правиш тук?“ — реплика на бащата. Няма да разсъждаваме над следващите типови реплики, но има голяма вероятност ошашавеният баща да обещае и това, което се обещава по норматив за такъв случай. Бой. Много бой. Сигурното е, че колкото по-близо си до родния бряг, толкова по-лесно и бързо ще се отърват от теб.

По инстинкт, или съобразително, нашият герой две денонощия се бори наистина по мъжки с кошмара на глада и безводието. Проявява находчивостта на големия първооткривател за малките неща. Достига до храната и водата. Справя се мъжки и с най-отговорният момент. Появяването си на кораба. Като човек на борда, а не като мишле в лодката.

Нека не преразказваме безбройните, жизнено автентични реакции на моряците. Какво е общото между тях? Ами, пак типовата реакция.

На всеки му се иска да ошамари тази самоходна беля на два крака, която, с факта на появяването си на кораба, вече е създавала огромен проблем. И още! На всеки му се иска да прегърне това дръзко хлапе, в което, иска или не, вижда собствения си син.

Вижда своето непредсказуемо, следбитейно бъдеще!

Затова, действията на възрастните са крайно непоследователни. От една страна, всички се правят на строги. Непрекъснато го поучават. Горят от желание да изглеждат сериозни и недостижими в неговите очи. Намират му работа. Демонстрират непрекъснато желание да го наказват и наказват за страшното му прегрешение.

... Но, от друга страна, непрекъснато гледат да се навъртат край него, да се закачат с него, да се потъркат в него, като котарак в крачол. Възрастните моряци просто го обичат. И затова са трогателно объркани и непоследователни в дидактичността си.

Няма да се разпростираме и върху реакцията на брега и хората, които го населяват. Всички въздъхват с облекчение. И вземат мерки. Порицават го. Изключват го от училище. Правят каквото могат, хората. В границите на предписаното от нормативните документи. Образно казано, ако Васко се беше удавил, биха му издигнали паметник. Но, той е жив.

Господи, помогни на този, който все пак не се удави!

Воден от здравата си прагматичност, капитанът намира най-вярното решение. Той добре познава хватките на административния апарат, от които дръзкият беглец се е опитал да се измъкне. И прави необходимите контрахватки.

Успява да уреди, хлапето да остане като юнга на кораба. Успява да организира нещата така, че хлапето, освен с търкането на палубата и с беленето на картофи, да се занимава и с подготовка за явяване като частен ученик в края на учебната година. Успява да стане за него това, което се нарича „втори баща“.

Обобщение на тази ситуация прави правещият се на строг, добрякът-кок, философът от местна величина бай Георги: „Странна работа. Колкото по-голяма беля направиш, толкова по-малко бой ядеш!“

Ами, прав е човекът. На този свят справедливост няма. Това и децата го знаят. Ще допълня и с личната си позиция. Правото като

такова, си е фикция. Ако въобще успее да се задържи в съзнанието на хората, поне като фикция...

В света нищо не е свършено, въздъхва веднъж най-известната лисица.

След истинското презморско пътешествие, младият авантюрист неизбежно се приближава с искрена и неподправена радост към родния бряг, където го чакат близките хора. Хората, с които предстои да установи малко по-различни и осмислени от времето взаимоотношения.

Постепенно започваш да разбираш, че това пътешествие е повлияло не само на бъдещето на Васко, но и на хората край него. По различен начин. Всеки, според манталитета си, често и на подсъзнателно ниво, си прави някакви изводи.

Мен лично, най-много ме затрогна последната сцена, на морския бряг. Тримата досегашни неприятели и вероятни искрени бъдещи приятели Васко, Женя и Фори, съзряват за една вечер. И се превръщат в малки мъже.

Кой им помогна в това съзряване? — Естествено, жената. Малката Августина...

[1] Майката — Б.а. ↑

РОМАНЪТ НА БЪДЕЩЕТО В БЪЛГАРСКА ИНТЕРПРЕТАЦИЯ

Вариантите са много. Нека се опитаме да дадем някои отговори, „влизайки в кожата“ на известни автори и литературни герои от вече утвърдени бестселъри...

Хамлет вероятно би определил сюжетите на бъдещите обемни творби като трагедии в проза. Стараещи се да отговорят на неизбежния въпрос: „Да бъдеш или не?“. За мъжа: да бъдеш достоен рицар. За жената: вярната лейди с красива и нежна душевност. Ще трябва да фигурира и Офелия: също красива, слабохарактерна, ала привлекателна. Въобще, колкото по-деликатна и убедително звучаща позиция отстояваш, толкова повече злини ще привличаш. И толкова по-убедителна ще бъде естествената житейска трагедия. Какво да се прави? Хората са малко състрадателни, но много любопитни. Най-интересна тема за размисъл е естествено, страданията на другите. Проследени от безопасната дистанция на времето.

Какво, че рецептата е от преди близо половин хилядолетие? Важи ли и днес? — Да! Защо да не си остане като задължителна препоръка и за бъдещия роман?!

И нататък ще импровизирам от *prima vista*, без предварителен подбор.

Например, Тургенев. Авторитетен писател. Самият Мопасан твърди с гордост, че е негов ученик. Избирам си Инсаров и Елена. Почти като Ромео и Жулиета, но в друг план. Шекспировите герои са безспорно красиви, но егоисти. Мислят само за собственото си щастие. Виж, в поведението на Тургеневата двойка герои виждаме силен елемент на загрижено мислене за състоянието на цялото общество. Инсаров и Елена, след апогея на влюбването, тръгват да освобождават добрите хора от подтисниците. Звучи малко като приказка, но е красиво. Не иронизирам, наистина е красиво... Баща ми ме накара почти насила да прочета книгата, но на две-три места дойдох до сълзи.

Отбелязваме си. И в бъдещия роман, отговорни литературни герои ще трябва да се борят не само за личното си щастие, но и за щастието на всички добри хора край себе си. Дори те да са обикновени безхаберници.

Веднага се сещам, че трябва да потърся аналогия и в българската литература. Обичам Димитър Димов, ще отида при него. Фани Хорн от „Осъдени души“. Красива, впечатляваща, привлекателна. Но в края на краищата, обезсърчена, след като не успява да пречупи фанатичния инат на отец Йередия. Предлага му много и красива любов, но той си знае своето: служенето на Бога е приоритет, земната любов — грях. А иначе е толкова симпатичен. Филмовият герой по книгата пък е направо фантастичен. Но пък... ако не беше фанатичния инат на отца, би ли била толкова затрогваща книгата? И веднага се сещам за поручик Бенц, идеалистът в униформа. Съприкосновението с любовта на увличащата го, но некачествена жена, го срива.

Друга двойка: Ирина и Павел от „Тютюн“. В началото на книгата, ако си мъж, просто не можеш да не се влюбиш в Ирина. И само се чудиш какво намира тя в този прозаик, Павел Морев? И тук удрям на камък. В края на краищата, не Ирина облагородява Павел Морев, а той я смъква в мътната локва на простото печелене на пари. Сюжет почти под индиго с този на Фани и отец Йередия.

Но може би, от двата неудачни примера, може да се даде и позитивна препоръка за романа на бъдещето? Нещо от рода, че симпатичните и интелигентни неудачници трябва да фигурират и в бъдещите литературни творби. Само с Инсаров и Елена бъдещият роман би бил, простете, малко инфантилен.

Може би, в този план трябва да се спра на друга, класическа двойка: Бойчо и Рада от „Под игото“. При тях нещата са поестествени, по-топли, но като модел просто не се вписват в един бъдещ, модерен роман. Тяхното място си остава в романтичното минало.

За свой срам трябва да призная, че ако се обърна към класическата, западноевропейска литература, първият образ, който идва в главата ми е Санчо Панса. И, простете... рекламата за салама „Санчо“. Докъде може да деградира литературата в главата на лаика? Но, може би, и от тук може да се направи конструктивен извод... В романа на бъдещето трябва да фигурира и естествения натурализъм на

живота. Както в миналото, така и утре. То, и да се опитваме да го скрием, той ще си изплува. Като масло над вода.

Мисленето чрез утвърдени образи с типова им характеристика ни запраща в наистина странни посоки. Замисляли ли сте се, кои са най-популярните литературни герои? — Ами, тираните с въображение. Непредсказуемите. За да оживееш край император Калигула, трябва да имаш фина усетливост как разсъждава той в момента, какви ветрища се вихрят в главата му.

... Забавен епизод. „Транспортират“ въпросния император с разкошна носилка. Край носилката, чинно приведен, сервилно припка някакъв знатен от обкръжението. Калигула го пита: „Абе, ти спал ли си със сестра си?“. Приведеният, след минимална пауза за размисъл, мъдро отговаря: „Засега не, Пресветли...“ Отговорът съдържа два варианта: Засега не съм, но може би ще го направя; И — засега не и вероятно няма да го направя. Нека пресветлият си избере отговорът, който му харесва. Казват, че и при Хитлер и Сталин се оцелявало и се правела кариера именно по този начин. Чрез системата на уцелените позиции в завързани дилеми. Които умело варират от утвърждаването на категоричната лична привързаност към Светлостта до даване на отговор, който харесва на Светлостта. Великолепно е да изграждаш образи на тирани. Виждаш, как посоката на вятъра в една глава формира фактите в историята. Нима романът на бъдещето ще се лиши от прекрасната възможност да се ровиш в извратеността на човешката душа?!

Романът на бъдещето задължително ще забива все повече в „жълтия сектор на човешкия живот“ — порнографията не само в леглото, но и в отношенията между хората. Неслучайно започнах с Инсаров и Елена. Те са и положителния пример, и безнадеждното очакване. В страниците на романа на бъдещето тях трябва да ги има, но в модифициран вид. Инсаров ще бъде не толкова емоционален интелектуалец, който тръгва да защитава чистата правда, колкото мачо-супермен, владеещ самбо и други бойни изкуства. Естествено е при това положение, че разсъжденията в плана на хуманизма изобщо, ще бъдат сведени до минимум за сметка на някаква конкретна и лесноразбираема правда на съвсем ниско ниво. А от това, че се е трансформирал в мачо, шансовете му да се хареса на Елена не падат, напротив — увеличават се. Жените в миналото, в днешния ден и в

бъдеще все така ще си обичат и харесват яките и по възможност богати мъже. Като казвам жените, имам предвид цялата палитра — от разкошните тарикатки-съблазнителки, през обикновените романтички, та до отнесените офелии.

Когато пише своя роман „Боеен пилот“, Екзюпери лети като редови летец във френската армия. Книгата е апотеоз на личната отговорност на един великолепен интелектуалец, който не търси обиколна пътечка да се размие в общата безотговорност. Въпреки, че тази позиция предполага почти сигурна смърт. Което и става...

Веднага след написването, книгата се разпространява с функция на манифест в борбата срещу нацизма. Но се пласира в онази част от поделенията на съпротивата, които се контролират от англичани и американци. Там, където контрола се осъществява от генерал Де Гол, книгата е забранена. По лични мотиви на Генерала, който иначе е безспорно умен човек. Но, за него Екзюпери е „картаджийски фокусник“. Генералът лично просто ненавижда писателя. Като умен човек обаче, скоро след края на войната, праща мила записка на майката на писателя. В тази записка той подчертава колко ценен е нейният син за Франция. Ето още една сюжетна линия за бъдещия роман. За взаимоотношенията между интелектуалците и политиците. Бездна от коварство и демонстративна любов...

Като споменах думата любов, си спомних за... Малкия принц.

В романа на бъдещето вероятно ще мога да видя какво ли не... В дотук изброеното споменах отделни елементи и сюжетни линии, които вероятно ще фигурират в романа на бъдещето. Като финал искам да кажа, какво бих желал да видя за себе си в бъдещата литература.

Определят „Малкият принц“ като приказка. Но той е Библия, новела, роман... Нещо необхватно и затрогващо.

В романа на бъдещето бих желала да виждам истинска, обикновена, затрогваща и проста човешка любов. Ако я има, тази любов, романът на бъдещето би могъл да бъде всякакъв. И би бил все хубав...

ТРЪПКА, НАРЕЧЕНА СЕЦЕСИОН

Началото на ХХ в. е белязано с предчувствието за неизбежна промяна. Всеки пророк, в зависимост от системата си за осмисляне на света, вади своя рецептура. Дали става въпрос за пореден Апокалипсис, или за нова връзка с Бога, за нови ценностни критерии или за нов площаден императив, тайнството на предчувствието за едно ново познание неусетно завладява хората.

В изкуството продължава роенето на школи и направления, обикновено отричащи яростно елементите на сходство помежду си. Въпреки наличието на „роднински“ стилови похвати. По това време се появяват Арт Нуво, Югендштил, Стилио Флореале... Естествено, те не избухват на голо поле, но това не им пречи да претендират за всеобхватност и универсалитет. Неизбежен егоцентризъм, който може да бъде мотивиран и със съвсем посредствена теория. Като правило, нито един стил не успява да закрие културния небосклон за вечни времена. И слава Богу! Представете си света, видян само импресионистично. Или само през очите на егоцентрика Пикасо, експериментиращ точно по това време възприятие в синьо.

По своему жизнерадостната Виена успешно защитава традицията на своята неповторимост. Освен стилните и рафинирани центрове на изтънчена сетивност (известни в съседни „хуманоидни ареали“ като шантани и кафани), тук ферментира истинска, автентична култура. Група художници, начело с Густав Климт създават обединението „Сецесион“. Още самото име (сецесион — отцепничество, отделяне, разграничаване) дава да се разбере, че отново става въпрос за прастарото желание да бъдеш единствен, неповторяем. Казвам това без капчица присмех, защото и в изкуството е неизбежен рефлексът към оригиналното. Който, май не е нищо друго, освен израз на прастарото, непостижимо желание за вечност. Казват, че библейските старци, още от адамово време били живели по

няколкостотин години... А как един талантив художник да се примири със съществуване само от няколко десетки години?...

Не случайно, между термините сецесион и стил модерн се слага знак, ако не за адекватност, то поне за приблизително равенство. По това време още не е изтрецял Сараевският изстрел, стартиращ най-мащабната „роднинска“ война — I-вата световна. Но вече се чува тътена от площадите — противопоставянето на големи маси хора една на друга. По това време вече е овладяна технологията на убеждаване в правотата на някаква масова, но модерна истина.

Вече се вярва непоколебимо, че най-добрия начин да изпъкнеш и да решиш проблем е, като се разграничиш от другите. И като се опиташ да елиминираш направеното от тях. Израз на една и съща тенденция са както появата на Ницше, така и знаменията на Ленин; както Първата руска революция (1905–07 г.), така и сецесионът. Ако използваме един популярен съвременен жаргон, в началото на века вече са узрели предпоставките за един модернизирани тоталитаризъм.

Густав Климт, въпреки че е само художник, се явява и основоположник на увлечение, което пронизва всичко, провокиращо човешкото око. Като се започне със живописата и архитектурата, преминавайки през стила на салфетките и порцелановите сервиси в хола и се завърши с „най-демократичното изкуство — пощенската картичка“ — по израза на Кенет Кларк.

Има доста определения за същността на сецесиона, но ще привлече вниманието ви само върху едно от тях, на Р. Музил: „Някой си изобретява някакъв великолепен нов жест, външен или вътрешен... Позата, в която живееш! Формата, в която вътрешното съдържание се нагнетява като газ в балон... Техниката на битието. Това могат да бъдат нови мустаци или нова мисъл...“ Предавам само фрагмент от това определение, защото то съдържа два съществени елемента, много характерни за сецесиона: стремежа към оригиналност и добрата усетливост към повей на новата булевардна библейност.

Обърнете внимание — споменаването на мустаците не е израз на преклонение пред занаята, почти изкуство на бръснаря. А отчитане на простия факт, че по това време еднотипно оригинални мустаци носят въпросният Роберт Музил, Зигмунд Фройд, Фридрих Ницше и един слабо известен виенски художник.

Благодарение на помпозната си простота, стилът сецесион раздвижва умовете, предизвиква адреналинова реакция на големи маси хора. И те придобиват приятното самочувствие, че се вписват във възвишения свят на изкуството. Сецесионът е модерна простота, която създава себеусещането за тежест и оправдана необходимост от присъствието на собствената личност в необятният Божи свят. Сецесионът дава на малкия човек това, което най-често му липсва — самочувствието, че съществуването му не е лишено от смисъл.

Всъщност, сецесионът е аргументиран множество поразхвърляни и поразпаянтени, далеч не универсални теории. Като всяко културно направление, той е не само стилизирана форма на изява на видимото, а и определен начин на мислене. През ума ми минава един виц: Внук подарява на баба си за рождения ден футболна топка. Майка му е изумена от несъобразителността на детето. „За какво ѝ е на баба ти топка?“ Но се оказва, че детето има своите основания: „А тя защо ми подарява винаги книга?“

Образно казано, сецесионът обединява в себе си и бабите, и внуците. И тия с футболната топка в главата и ония, четящите. Тема за отделен разговор е, тия пък, четящите, в какво точно ровят нос?!

Понеже споменах в паралел Ницше и Ленин, в съзнанието ми се натрапва доста иронична тема за размисъл: могат ли все пак да бъдат примирявани непримиримостите?

На стегнатата практичност на Ленин противостои злобното остроумие на Ницше. И, докато Ленин говори за събуждането на народните маси, Ницше загрижено съветва: дори да имаш всички добродетели, трябва да притежаваш способността да ги изпратиш навреме да си легнат да спят.

Ленин съвсем целенасочено събужда човека, като предварително приема, че веднъж събудил се, той не трябва да се занимава с нищо друго, освен с революционна борба. Практиката на обикновения живот подсказва, че мнозинството от нагазилите в блатистия терен на революцията, предпочитат да запретнат навреме крачоли и да се измъкнат, стъпвайки върху по-здрава земя. Казано още по-просто — революционната романтика е до време. До много малко време...

Ницше абсолютизира личността и то, откъсната от привичната действителност. Защото обичайното състояние на човека е животът в пустинята. Възприета не в буквалния смисъл, а като абсолютна

изолация. Човекът е естествено лаком егоист. И иска всичко за себе си. А една арабска поговорка гласи: „Който иска всичкото слънце за себе си, получава пустиня.“

Ленин е талантилив оратор, магнетична личност и подобно на чудесата в популярната приказка, умее с едно докосване да пресътвори разбудилия се човек в мераклия революционер.

Ницше, без капчица преструвка признава, че това, което може да обича в човека е, че той е „преход и залез“.

Ленин, познавайки силните страни на личността си, търси контакта с големи маси хора, защото знае как да им въздейства. И така, знаейки, след време е елиминиран от личност с посредствена култура, носещ библейското име Йосиф.

Ницше без притеснение си признава, че когато се обръща с речта си към всички, не говори всъщност никому. Ницше, откровен, аристократичен присмехулник. А толкова хора му се връзват. И застават дисциплинирано зад идеите му...

Дадох тези примери поразхвърляно, но тенденциозно. От камбанарията, на която стоим в момента, началото на ХХ век е едва ли не идилия. Но ако изчистим праха от повърхността, виждаме под нея жива жаравя. Ако погледнем от друг ъгъл обаче, недообмислената оценка на сецесиона е кич. Вярно е, че в сецесиона има кич. Но кое културно направление се е разминало с него? Истина е, че сецесионът има способността да раздвоява мислещия човек. Ама той, мислещият, си е такъв. Най-обича да се раздвоява...

Ако не бъде оценяван като елементарен, във върховете си изяви, сецесионът е едно наистина пълноценно изкуство. Той успява да ангажира обикновения човек именно с втория си план — разбираем като светоусещане на възвишеното и посредственото. Нищо странно. В живота и на възвишените (уж) личности, основен пълнеж си остава дреботемието на битието.

Новите мисли на Ницше и Фройд провокират появата на нова, чисто естетическа философия, която се изразява не само чрез мъдростта на думите, но и чрез излъчването на картините.

Добиват известност не само Г. Климт и О. Кокошка, но и цял поменик от кандидати за славата. В този поменик, по това време се вписва и слабоизвестният виенски художник. Една и съща настройка изправя ежедневно пред платното цяла фаланга от талантиливи и

недотам талантили художници. Създавайки почти военна организация. Всеки един от тях намира своето място в общочовешките раздели на историята.

Картините на Егон Шиле и Оскар Кокошка, показват често лъчезарно излъчване. А често — мъчително терзание. Ражда се още един нов художествен стил — експресионизма. По този начин, Шиле и Кокошка влизат в каталозите и постоянните експозиции на най-големите световни музеи.

Най-впечатляваща е кариерата на слабо известният виенски художник, сецесионистът Адолф Хитлер. Той се намества нашироко в историята по гарантирано впечатляващ начин.

Парадоксално, нали? — Сецесионистичното предчувствие за апокалипсис ражда твореца на най-големия катаклизъм в световната история — Втората Световна война. Катаклизъм, пред който бледнее доскорошният апокалипсис на онази, „братовчедската“ — Първата световна...

„СВЕТЪТ Е ПОТОП НА ВЪЗНИКВАНЕ И СЪЗДАВАНЕ“

Първо се опитвам да си спомня нещо за потопа. И за отношението на хората към потопа. Даже си спомням за думите на един от френските крале, Людовик с индекс XV. „След мен — потоп!“

Но да започнем с Ной. Ако повярваме на легендата за него, значи можем да разделим човешката история на два периода — „донойски“ и „следнойски“.

Творецът създал първите двама души без да знае каква беля си взема на главата. Явно е имал идея те да бъдат това, което другите животни не са. Да бъдат едни такива, заплеснати и по цял ден да пеят химни в чест на своя Създател. Категорично им забранил да ядат ябълки, защото от тях се поумнявало по особен начин. Но Ева била жена, значи любопитна. Една лоша змия я изкушила и тя яла от ябълката. И на свой ред изкушила непорочния Адам, който, след като хапнал от ябълката, престанал да бъде непорочен. И престанал да пее химни в чест на своя Създател. Защото бил зает с друго нещо. Другото се правело съвместно с Ева. В резултат на „другото нещо“ се появили Каин и Авел. От там нататък, по същата технология, вероятно са се появили и женски твари. А от съчетанието на мъжкото и женското начало се нароил родът човешки.

Вероятно Творецът се бил простил с идеята хората да му пеят благодарствени химни. Вероятно е стигнал до простото отчаяние, като е видял какви ги вършат тия, планираните за непорочни. И толкова се ядосал, че решил да ги изподави като котета. Но явно, в последния момент му е дожаляло, та наредил на единствения праведник Ной да натъпче един голям сандък с по една двойка от тварите, обитаващи грешната земя.

После отворил небесните шлюзове и изподавил всичко живо. Покрай грешниците хора го отнесли безгрешните животинки, но... стават грешки.

Отчайващото е, че в „следнойския период“ нещата се повторили по сценария от „донойския“. Трябва да Му се признае — Творецът направил още един опит. Оторизирал земна жена да му роди по „непорочна технология“ син, който да опита да се разбере с хората. Резултатът го знаете — разпънали Синът Божи на кръст.

Вероятно, тогава Творецът е вдигнал ръце. Как се отнася към нас с днешна дата, не знам. Не знам дали все още ни обича, както твърдят хората от Ренесанса.

Но знам, че въпросният Людовик си е гледал живота по абсолютно егоцентричен начин, а малко преди да умре от сифилис, е позволил: „След мен (ако ще и) потоп!“ Като че ли хората са мечтаели точно за тази радост...

Това е песимистичния вариант. Но има и оптимистичен. Нека го нарека „хидрооптимистичен“.

Животът се заражда във водата. Водата е началото и стабилността на живота. Без вода няма живот. Куриозът е само привиден. Погледнато под друг ъгъл, даже един Потоп може да се окаже полезен за последваща селекция на по-високо и качествено ниво. Дали потопът ни е изпратен само поради безсилна злоба на Бога?

Една световна война също е вид потоп. Но дава начало на нова, макар и противоречива цивилизация. Поредният потоп ражда поредната цивилизация. Дали водата, макар и в огромни количества, е нещо толкова страшно? Дали цунами-то, за което говорим толкова много от началото на годината е израз на Божи гняв, или начало на ново изграждане?

За мен не са опасни думите на Людовик: „След мен потоп!“ Това е лична позиция без фатални последствия.

За мен е опасна сходната формула. Ако цялото човечество каже: „След нас потоп!“ Тогава наистина ни е спукана работата. Това, което Бог не може да ни направи, можем да си го направим сами...

А в последия момент, преди да пуснем мехурчета, ще си спомняме за Божествената шегичка с първия Потоп, който ни е позволил да станем цивилизация...

ЗЕЛЕНИТЕ ЧОВЕЧЕТА

Не става въпрос за марсианска агресия, описана в английски стил. Още преди Уелс да сащиса цял народ с една радиопиеса, друг майстор на интригата раздрусва цяла империя. Не на ужким. А така, че я докарва до катастрофа. Името на този майстор буди и днес любопитство. За него се пишат книги, правят се филми, провеждат се научни и наукообразни дискусии. Името на майстора-интригант е Григорий Распутин. А катастрофата си има величествено наименование, дадено от друг майстор-интригант, Сталин. Абревиатурата ѝ е ВОСР. Велика октомврийска социалистическа революция.

Би било пресилено да се каже, че катастрофата ВОСР е дело само на Григорий Распутин. По-точно е да се приеме, че той дава своята „достойна лепта“ за това, тя да се случи. В по-нови писания за него, срещнах характерен израз: „космическо нахалство“ — явна заемка от сериалите за Алф. Но очевидно има и още нещо...

Доста е писано за огромната политическа каторга, наречена Русия. И за репресираната от царските режими нейна интелигенция. Че Русия през XIX в. не е Швейцария, е толкова ясно, колкото е ясно и това, че през целия XX в. дистанцията се запазва. За да не се получи голямо отклонение от темата, ще спомена само два факта.

Факт първи. Обективна, неотричана от никого статистика сочи, че за целия „бурен XIX и дореволюционен XX в.“ заточениците на царския режим са максимум 7–8 хиляди. Съставете си дроб с този числител и със знаменател няколко десетки милиона. Пострадали от лениновия и Сталиновия режими. Всъщност, личностите са две, а режимът един, до запетайките...

Факт втори. По време на царските заточения, горещи дискусии на тема революция се водят не толкова по тайни места, колкото в университетските аудитории. Под формата на спонтанни теоретични

спорове. Именно тази открита спонтанност посява семето, от което се ражда хибридът на революцията-религия.

В началото на възцаряването на последния руски цар-император Николай II, „революция“ е доста абстрактно понятие. В началото...

Личността на Николай, е обрисувана от съвременниците му твърде противоречиво. Безспорна истина е, че той е „прилично образован“. Не в университет, а по методиката на подготовката за бъдеща „коронована глава“. От специалисти, които наливат в главата доста обработен исторически материал, плюс доста тенденциозни политически трактовки, плюс наистина много етикеция на царските дворове, плюс хералдика, плюс военно дело, плюс малко математика, плюс...

Обобщено казано, плюсовете в тази специфична програма май не са толкова много и понамирисват на плесен. Но благородна плесен...

От друга страна, той е наистина работлив. Но обикновено работи залудо. Просто не познава добре страната си и тя някак си не съумява да го опознае и заобича. Подчинява му се по традиция, но не го обича.

Докато царствения му баща е строг и подозрителен, с изострен, полицейски нюх, Николай е доста абстрактен в съжденията си. Формално действа правилно, но често прави гафове, посрещани с тънка усмивка от едни и с откровена злоба от други. Още при церемонията по коронясването, хиляди отиват заради авантата на царската трапеза, разпъната в полето на местността Ходинки край Москва. Стълпотворението е голямо, а хаосът — безконтролен. Има и жертви — смазани от лакомата тълпа. Човекът имал добра идея, реализират я лакеите, а резултатът е, че „се обзавежда“ с прякор: Николашка кървавия. Прякор, смесица от презрение и злоба.

Друг, характерен момент. Николай е домошар. Обича жена си, обича децата си, обича ограничения семеен кръг. Запалин фотограф, но в снимките му е само едно — семейството. За разлика от царствените си предци, няма любовница. Което, съобразно аристократичния, почти нормативен кодекс на онова време, се счита ако не за глупост, поне за ограниченост.

Достъпът до него е труден. Барикадиран от безкрайно сложен йерархичен механизъм. Но веднъж добрал се до него, интелигентният

човек среща една неочаквано ерудирана личност, способна да улови и най-тънките отсенки на мисълта.

По време на посещението си във Франция през 1902 г., царската двойка се среща с някой си мосю Филип. Определян като спиритист, хипнотизатор и лекувател. Мосю умее да въздейства на хората, особено при нервни разстройства. Предсказва съдби. Прави огромно впечатление на монархическата двойка и по височайша нейна покана, посещава два пъти Русия като най-скъп, интимен гост. До този момент, царското семейство има само четири дъщери. Липсва престолонаследникът. Филип предсказва, че е дошъл редът на дълго чакания царевич. Но предсказва също така, че престолонаследникът ще се нуждае от закрила, която царствения му баща няма да може да му даде. Не знаем и не можем да знаем, какви по-тънки сметки си е правил гадателят за бъдещето, но безспорна истина е, че с това си пророчество, той отгъпква пътечка на друг.

Този, другият, се казва Григорий Распутин. Личност, определяна като посредствена, но нестандартна. Човек, съумял с лекота да напипа безкрайната уязвимост на руската монархия. По абсолютно неповторим начин, Григорий Ефимович съумява да влезе в царските палати като свой човек и да бъде приет като такъв. Така — с расото и ботушите, намазани със смърдяща овча лой. С личната си посредственост и непосредственост. С баналната философия на кръчмарски красноречивец, която се възприема от бащицата-император като стилизиран глас на руския мужик.

Един от парадоксите на Русия. Мужик е понятие, включващо презрението към селяндурина, жакерията, простотията. Мужик е също така и обобщения образ на мъдрия руски селянин. Императорът го възприема във втория образ.

Кой е Григорий Распутин и как съумява да се изкачи така ловко на императорския Олимп? Заемайки място до дясното коляно на Първия.

Противниците му веднага отговарят: ами просто мужик от забутаното някъде в Сибир старообрядно село Покровское. Без светско образование и изискани маниери, с оскъдни познания, скубнати оттук-оттам, придобити по време на скитанията из руските манастири. „Варнак“, конекрадец, ял неведнъж бой. Оживявал, благодарение на нечовешката си жизненост.

Може да се добави: Избирателен. Бързо проумява, че с конекрадството няма да преживее и затова се насочва към манастирите — местата, където се получават покрив над главата и познания, чрез които може да се въздейства на хората. Интуитивно напипва къде трябва да чука, за да се пропука. Целеустремен. Веднъж разбрал, къде и как трябва да се въздейства, вече не се спира пред нищо. Пред нищо!

По силата на генетичен социален рефлекс всеки, бил той френски граф или руски благородник, чупи гръбнак пред Императора Всерусийски. Распутин влиза спокойно, като у дома си, благославя снизходително без да се притеснява, че смърди на пот и лой. Започва да поучава в ултимативна форма, използвайки свободно цитати от свети книги. Императорът реагира с любопитство и симпатия, а императрицата просто благоговее.

А Распутин става наистина необходимост за първото семейство на Русия. Царевич Алексей се появява на бял свят с хемофилия, резултат от роднинските бракове на европейските короновани глави. Има чести, тежки припадъци. Хипнотизаторът Григорий се намесва спешно. И успешно. Търсен е непрекъснато, по алгоритъма на припадъците на хлапето. Мосю Филип се оказва прав.

По това време руската знат се е поизучила из европейските колежи и университети. Има очи и уши и без особен труд „нанюхва“ що за стока е царският любимец. Но... схемата си е схема. Щом самият император има такова отношение — няма мърдане! Пък се и оказва, че да влезеш в распутиновата „партия“ си е идея, нелишена от перспектива. Прозрението, на моменти просветва и в главата на коронования, но тогава скача като тигрица императрицата. Така е, като си лишен от алтернативата любовница, ставаш мъж под чехъл на жена си.

За повече от десетилетие се натрупват безброй примери, чиито изход е само един — каквото поиска Григорий Ефи'мич, това става! От тук възниква неизбежният въпрос: какъв е механизмът на въздействие на Распутин, та толкова време просто няма провал?

Външното му описание обрисова един запомнящ се човек: селско, едро, некрасиво лице, среден ръст, набит и жилест. Във физиономията му няма нищо интелигентно, тя е по-скоро сатирска — лукава и похотлива. Но той умее да контролира миманса според обстановката. Пред царската двойка е сериозен, величествен. Очите му

са малки, безцветни, поставени в дълбоки очни кухини. На моменти човек губи представа отворени ли са те или не, но никога не го напуска усещането за „боцкане с игли“. Погледът е остър, тежък и проникателен. Всички — врагове и приятели — признават, че от него се излъчва нечовешка сила.

Хипнотизатор. Владее професионално апарата на хипнозата както в лечебния ѝ вариант, така и за постигане на поставена цел. Очевидно е и екстрасенс. Ето как описва една лечебна процедура бъдещият негов убиец, граф Феликс Юсупов: „... започна да движи ръцете си над мен. Силата му бе огромна. Чувствах как тя ме обхваща и се разлива по тялото ми като топла вълна. Същевременно бях като вцепенен — тялото ми се беше вдървило...“

Распутин принадлежи към сектата на хлистовците. Наименованието е диалект на дума, определяща ги като най-верни привърженици на Христа — христовци. Не би имало особен смисъл да се спираме на конкретната религиозна философия, ако тя не резултираше върху поведението на хората край него. Молитвените събрания при хлистовците довеждат до едно особено съчетание на религиозен и сексуален екстаз. Според хлистовската „теория“, в момента на най-голяма истерична и сексуална възбуда, Светият дух се спуска на земята, в човека. Така че, груповите сексуални оргии, с които завършват хлистовските молитви, се чиста проба Божия благодат. Не можем да знаем, как Творецът е гледал на тази теория, но на грешната земя, Григорий Ефи'мич намира достатъчно последователи. Които стават негови предани единомишленици.

Въздействието върху жените пък си е специалитет „а la“ Распутин. Не е и толкова сложно за разбиране. Жена, попаднала под неговата хипнотизаторска и морализаторска магия, без особено да се замисля, става и негова любовница, и негова яростна фенка. А как гледа на проблема умният Григорий? — Прагматично, по селски. „Тези женоря са по-лоши и от мъжете, тъкмо от тях трябва да се започва. Да... Водя аз разните му госпожи в банята, вкарвам ги там и им казвам: сегичка се събличай и изкъпи мене, селяка... Ако пък някои започнат да се назлъндисват, да се превземат, на бърза ръка ги оправям... и цялата им горделивост се изпарява. Слугини мои стават, от греха се плашат, макар че им обяснявам, че Аз ги изчиствам от него.“

Като си помислиш — разбираемо. За една жена от знатта си е направо необходимост да разнообразява привидно шарения си, но всъщност жестоко окован в етикета живот. Вместо възкучен, маниерен граф за съпруг и също такъв любовник — един първичен мъж без задръжки. Как да не опиташ вкуса на греха точно с него? А и... по това, колко известен е любовникът ти, съдят за качествата ти като жена-съблазнителка.

Още много може да се говори за наистина необикновените му възможности да въздейства върху душевността на заобикалящите го. Распутин навярно би доживял до дълбоки старини, ако се бе ограничил само на позицията на императорски духовник, лечител и морализатор. Но той влияе и върху събитията в Русия. Чрез хора от конкретните управленчески механизми. По негово време Русия изживява революционния кипез от 1905/07 г.; по негово време влиза в I-вата Световна война. Распутин дава акъл на императора. Съветите се реализират в конкретни заповеди — често с хипотетичен шанс за положителен резултат. А още по-често резултатът е просто нелеп. Распутин не се ограничава в позицията на винтче от апарата, той тръгва да въздейства тотално на голямата политика, гонейки точно определени цели.

До тук говорихме как Распутин въздейства на заобикалящите го, без да се спираме на огледалния вариант — самия Распутин да бъде използван като оръдие в нечии ръце и замисли. Като всеки посредствен човек и той може да бъде убеден в целесъобразността на някоя особено ценна теория, която ще разреши комплексен кръг от проблеми. Държавата се обезкървява все повече и повече. Излизането от войната би било добре за матушка Рус. Как да стане? — Ами, просто по християнски. Нима германецът не е твой брат? Господ е казал: „Обичай врага си, както обичаш своя брат.“ „Ще поставим на трона Александра (императрицата — б.а.) с малолетния ѝ син, а него (императора — б.а.) ще пратим на почивка в Ливадия... Голямо щастие ще е за него да стане градинар.“

Това не са само наивни бълнувания. Това е конкретен план, който има частична реализация. Мизансценът съвсем конкретно предполага появата на зелените човечета, за които казахме, че не са от марсиански произход. По описание те са светлоруси, бледи, със зачервени лица. За самия Распутин „те живеят в Швеция“. Според логиката на действията

им, те са по-скоро от другата страна на фронтовата линия и служат на кайзера. В самата Русия „има много зеленички и техни приятели, все наши умни хора.“

Погледнато без излишна предубеденост, това е просто политическа диверсия, която трябва да съкруши противника на Германия.

... Текаат последните дни на 1916 г. Русия е пред срив, Распутин триумфира от години. Но, в опасна близост до него се намира оксфордския възпитаник и царски роднина — граф Феликс Юсупов. В личен план — хомосексуалист, но и съпруг на красавица. В обществен, Юсупов е представител на патриотичната, антираспутинска част на руската аристокрация. Ненавижда Распутин, но дълго и обмислено гради „приятелство“ с него. За Распутин денонощно бди „охранката“ — тайната руска полиция. Но Юсупов има привилегията да не се отчита пред „ангелите пазители“. И да им върти малки шегички, играейки си на криеница с тях.

... Атенатът е организиран несръчно, непрофесионално. Съшит е с бели конци и е разкрит още на следващия ден. Но успява. Историята си е направо касапска. Няма да я описвам. Ако някой се интересува от нея, има автентичен първоизточник — записките на граф Юсупов.

... Царската фамилия е направо потресена. Освен лична скръб, има и една огромна обществена въпросителна. Да беше някой друг, да го съдиш и пообесиш, да речем. А то — убиецът — човек от родата. Е, излиза височайша заповед да бъде заточен.

Враговете на распутиновите фаворити, естествено ликуват. Мнозина от тях се надяват, че отсъствието на злокобната фигура ще промени коренно хода на войната. Но са достатъчно късогледи и не успяват да видят, че най-страшното идва не откъм фронтовата линия. На вратата чука поредна, многопластова революция. Която ще започне банално с улични размирици, ще мине през неизбежната борба на различни политически групировки за власт и ще завърши с диктатурата на една малобройна, но добре организирана формация, наречена болшевики.

Нищо, че смяната на властта има характер на пронунциаменто — оперетъчна, южноамериканска „революция“. Последниците са наистина сериозни — и за Русия, и за света. За десетилетия напред.

Неволно възниква поредица от въпроси, свързани с личността на Распутин. И те могат да се обединят под една обща, почти хамлетовска дилема „Ами, ако?...“

... Ако не беше се появил на историческия небосклон талантливия интригант, може би нямаше да се стигне до чак толкова неефективно управление на страната?

... Ако не бяха се случили безбройните вмесвания на царския фаворит в стратегията на водене на военните действия, може би нямаше да се стигне до толкова ялово и бездарно водене на войната като цяло?

... Ако не беше преведен в действие наистина предателския план за „побратимяване“ с немците, може би нямаше да придобие сила и тежест политическата формация, които малко неочаквано даже за самата себе си се оказва начело на властта в Русия. Ефектът е потресаващ. Болшевиките излизат и на световната сцена, като защитници на онеправдания пролетариат. А вождът им — зеленото човече Владимир Ленин — вместо да си остане вечен гостенин в гостолюбива Швейцария, застава начело на една тиранична и плашеща света власт.

... И още сума ти „ако“, които в края на краищата резултират в явлението Велика Октомврийска Социалистическа Революция. Първопричина за още по-опасно великата Втора Световна Война.

ВОЙНА ИЛИ МИР?

Формулировката на проблема съдържа асоциативен подтик в привидно погрешна посока. Задавам си обикновения въпрос какво пишеше Толстой за войната и мира? Ставаше въпрос за война между най-развитата за 19 в. Западна цивилизация — Наполеоновата империя и най-консервативната империя — Руската. Аз така и не разбрах за какво се бият? — В Русия по това време знатните слоеве имат свой, на практика матерен език — френския. Александър I и Наполеон се възприемат почти като братя (те са такива, ако не по друг признак, то поне по монархически). Че става въпрос за състояние на мир или война на цели маси от хора, наречени общества — разбрах. Но защо се бият — не успях да разбера...

На това отгоре не говорим за война И мир, а за война ИЛИ мир?

И първото нещо, което ми идва в ума, е въпросът съществува ли реална алтернатива: война или мир?

Досега, откакто свят светува хората все за нещо се бият. Факта на необходимост от война се извежда от някакво различие: едните са черни, другите бели; едните са католици, другите протестанти; едните са носители на правата вяра (мюсюлмани), а другите защитават божествената истина от последна инстанция — (християните). Примери милион.

И едните се чувстват безусловно прави, и другите! Ако се запознаеш с постановките и на едните, и на другите, виждаш че са прави и едните, и другите. Глава да те заболи!

Ако следваме формалнологичния развой на изложение на фактите разбираме, че най-обоснованото явление на този свят е войната. От гледна точка и на едните, и на другите. Това, че има антракти между войните, се обяснява единствено с факта, че страните се изтощават ресурсно и трябва да спират, за да си поемат дъх преди следващата война.

Минава ми през ума ироничен факт. Първата световна война е всъщност роднинска: руският император, кайзерът, английската

кралска фамилия са все братовчеди. Не мога да си спомня само за австроунгарците: не се ли включваха също в някаква роднинска схема. Няма начин — и те сигурно са от родата. Знаете ли роднински конфликт с по-тежки последици от тази война?

Няма да говоря за Втората световна — тя пък се явява логическа последица от недобре уредени резултати от Първата. Освен това, на Европейското културно поле се е появил опасен бурен — болшевизмът, който трябва да бъде изкоренен.

Щом роднини на позиция не могат да се разберат и стигат до войната, като средство за уточняване на истината — какво да говорим за обикновените хорица, които цял живот имат един основен проблем — оживяването?

Ами, то така си и излиза: войната е естествено състояние на цивилизациите. Предполагам, че тази проста мисъл не се е родила първо в моята глава... Затова, нека поставим въпросът под друг ъгъл, оптимистичен: Толкова естествено ли е състоянието на война?

Или по малко по-друг начин. Войната само лошо нещо ли е?!

Някъде около 80-те години на XX в. „набъбва“ световен конфликт около т.н. Програма за звездни войни (ИСО). Чрез разработване на стопроцентова система на защита от съветската опасност се решава проблемът за оцеляване на Западната цивилизация.

... И се създава друг проблем — едностранно уязвима става съветската система.

Привидно, Западът трябва да пее осанна на американския президент Роналд Рейгън. Бившият посредствен киноартист заимства от киното идея, която звучи успокояващо, просто великолепно.

Но от страна на западните съюзници, вместо осанна, се чува ропот. Прагматиците-капиталисти си правят на коляно сметката и контрират: „То, като идея е добро, ама струва много пари. От къде ще ги вземем? — Ще се разорим!“ Направена на коляно, сметката сочи точно този резултат. Но... Рейгън се оказва прав. Заекът изскача от друга трънка. Традиционните западни технологии в този момент са стигнали ако не до състояние на застой, то поне на силно забавяне. Това се отразява на икономиките им — липсва иновационното мислене на масово ниво. Благодарение на реализацията на плана за Звездните войни, се разработват нови технологии за военното производство. Които, по силата на съществуващото законодателство, доста бързо

биват внедрени и в гражданските производства. И предизвикват така очаквания бум и в гражданските производства. Може да се каже, че и Буш Старши изкарва на аванта успешен мандат. А демократът Клинтън — даже два, благодарение на заложеното от предшественика си Рейгън. И Рейгън, и Клинтън ще останат в историята като Велики президенти!

Когато човек е роден с късмет...

А като си помислиш, че всичко това се реализира благодарение на един филмов сценарист...

В резултат на добрите печалби, Западът още преживе припява осанна на Рейгън. И присъжда на американския президент символична награда, боксова ръкавица. Разбирай — нокаутирал е комунизма. Заслужил си е наградата, човекът...

Бих могъл да поведя изложението в друга посока. И ползвайки мисли на класици да мотивирам свещената същност на мира. Не иронизирам — мирът е наистина, нещо свещено. Той е необходимост. През паузите, в които той царува, се раждат най-стойностните неща в материален и духовен план. Толкова много добри думи мога да кажа за мира...

Но има и един прост факт. Мирът се възцарява след война. И е последван от война. Излиза нещо парадоксално като дефиниция: мирът е времето, между две войни.

Идва ми на ум случка от новата ни, българска история. В края на 19 в. и при нас става модерна думата дуел — макар че, не знам случай за проведен такъв. Някакъв фанфарон призовава министър-председателя Петко Каравелов на дуел. На което получава типично български отговор: „Аз да не съм ти Пушкин, бе?!“

Защо ли се замислих точно за дуелите? Ами, вероятно защото дуелът е най-простата реализация на войната между две персони. Коригирам се, по-скоро най-изисканата. Най-простата е махленския кютек.

И какво излиза? — По-умният яде бой от по-глупавия, но по-здравия. Казано по друг начин, умът свежда глава пред глупостта. Да ви липсват примери в тази насока?

Същото става и във войната между държави. И във войната между коалиции от държави. И във война между коалиция от държави и държава (защо ли си помислих за една азиатска държава с четири

букви?). Но, като си помислих за азиатската държава с четирите букви, преброих на пръсти и се сетих за още една — с 10. Дали става въпрос за Ирак или Афганистан, е просто моментна конюнктура. И си мисля, че колкото и да са буквите в името на държавата, нищо не ѝ гарантира, че няма да стане обект на агресия (друго, елегантно название на войната). Агресията, естествено е с хуманен подтик. Обикновено защото политическият режим на държавата не е съответствал на някакви стандарти.

Започвам да се оплитам, следвайки логични вериги. И стигам пак до постановката, че пътят към рая е осеян с добри намерения.

Оказва се, че първата ми асоциация „Война и мир“ се явява отговор на темата „Война или мир“.

Засега, човечеството не е помъдряло достатъчно да се възползва от превъзходния инструментариум, който мирът дава. И продължава да се възползва от познатите схеми на войната, за решаване на проблемите на мира.

Война и мир? Война или мир? — По-скоро — война вместо мир.

Единствената надежда, която ни остава: Вместо голяма война, малки локални войни в съчетание с нещо като мир.

За нас, българите, остава още една хитрина. Реакцията на Петко Каравелов. Но ще мине ли? И ако мине — докога ще се провираме между капките. В последните години ни се внушава на всички нива точно тази идея!

Вие вярвате ли ѝ? Аз — не!

Защо? — Отговорът не би се вместил в есе.

„ЖИВОТНОТО НЕ МОЖЕ ДА НАПРАВИ НИЩО БЕЗСМИСЛЕНО, НА ТОВА Е СПОСОБЕН САМО ЧОВЕКЪТ“^[1]

За какво става въпрос? — За парадокс? Или, може би за осмисляне на природна даденост, в която априорно се признава първенството на божественото начало в организацията на живота и вселената?

Ако подходим от позицията на средновековния и следсредновековния хуманизъм, постановката е най-лесна за разбиране. Човекът е любимо творение на Бога. Макар че... Бог създава човека (разбирай мъжа), а след него жената. Второто се оказва — как да си го помислиш само?! — грешен ход. Жената е създадена уж да успокои човека, на когото май нещо му липсва. И затова е такъв един, неспокоен, самотен... Лош ход. Защото жената, чисто по женски, подчертано подчинявайки се на мъжа, без усилие съумява да го накара да отхапе от ябълката. От последвалото просветление, на човекът му става по-хубаво, но не по-леко. Защото става по-умен и следователно по-тъжен; защото става по-богат — откъм възможности за изживяване — и отново по-тъжен, защото има какво да губи. Като капак на всичко, Адам и Ева биват изгонени от хубавото място, рая. Със заканата, че оттук нататък ще живеят живота си в мъки. Кое то, с малко изключения, си е валидно и днес. За чест на жената — не на човека — Ева приема нещата такива, каквито са. И вместо да цвърка на Адам, му помага да проумее, че и тежкия живот на земята си има своето очарование.

Изглежда, в добрият Бог още отначало, се е вселило нещо като ревност. Че любимото му творение — човекът, вместо да славослови Него, обича повече жена си. Като резултат от номера с ябълката, човешкият род започва бързо и без колебание да се плоди, а децата човешки — грешни по самата си същност — правят нарушение след

нарушение. И добрият Бог замисля потопа. Все пак, дожалява му. Затова, в ковчега, освен по-чифт от всеки животински вид, оставя и цялата фамилия на единствено праведния — Ной.

Човекът оцелява след тежкото изживяване. И продължава да живее, както по-рано. И да трупа грях след грях. За какво ли е бил необходим потопът?

А какво правят в това време животните? — Ами, същото което и човекът. Плодят се, предизвикват смърт и сами стават жертва на смъртта. Все обикновени неща...

Когато се заформя школата на хуманистите, те имат в ума си план, който не е за пред Бога. Те славословят за най-висшето творение, но не на Бога, а на природата. Да напомням ли, че човекът пак се самокласира на първо място? Жената е определена като пръв негов... приятел. Второто определение е дадено по-късно, от един руснак — хомосексуалистът Аркади Райкин.

Едното на ум, което си имат хуманистите, е да опитат да откъснат творението от опеката на Бога. Кой е най-лесния начин за постигането на тази лукава задача? — Ами, отричането наличието на Бога... И досега, по отношение на този проблем, батакът е пълен. В бившия Съветски съюз да се говори за наличието на Бог, се считаше за неприлично. Даже, понякога — просто не беше здравословно. В умно организираната държава САЩ, от край време, се гледа с добро око на тези членове на обществото, които вярват в Бога. В същото време, законодателството забранява религиозната дидактика под каквато и да е форма.

Може би Хелб все пак е прав?

Животното, от първия до последния си ден, е подчинено на една генетично унаследявана, вътрешна програма. То е такова, каквото е и не може да бъде друго. Антилопата пасе и служи за храна на чакалите, например. Чакалите не пасат, а обичат да си похапват антилопи, но в същото време, могат да бъдат изядени от лъвовете. Лъвовете също не пасат и също обичат да си хапват антилопи, като за целта бият със здравите си лапи всеки, който се опитва да се намести на трапезата им — например чакалите. И за да не е прекалено скучно, в играта има и неочаквани обрати. Чакали убиват лъвове, антилопи убиват чакали... Най-веселото е, че се случва, макар и рядко, антилопа да убие лъв. Видях го с очите си по „Дискавъри“...

Въпреки многото смърт, фауната действително живее в състояние на уравновесеност и хармония. Именно защото следва биологичната си програма.

Човек, откакто е човек, все не е съгласен с това, което е! С това — как е! С това — защо е, точно така, а не иначе... Някои го наричат състояние на вътрешна неудовлетвореност. Което се явявало двигател на човешкия прогрес.

Резултат от този прогрес е едно общество, което въобще не може даже да мечтае за хармонията на саваната. Животните се сбиват понякога, за женска. Умните хора водят войни и не се сбиват, а се изстребват. За какво ли не. Обикновено, в името на идеите на хуманизма и справедливостта. Или на Бога. Този, който, ако го има, вероятно отдавна е загубил интерес към човека. И, почти сигурно, е вдигнал ръце от него...

Животните не могат да разстроят съвършената система, в която живеят. А човек умее да оставя след себе си само отровени пустини.

Спирам до тук. И си задавам последния въпрос: Дали не е прав този ироничен заядливец Хелб?

И въпросът ми звучи съвсем сериозно...

[1] „Животното не може да направи нищо безсмислено, на това е способен само човекът“ — цитат от Хелб. ↑

„ЧОВЕК СЕ РАЖДА ДВА ПЪТИ — ВЕДНЪЖ, ЗА ДА СЪЩЕСТВУВА И ВТОРИ ПЪТ — ЗА ДА ЖИВЕЕ“^[1]

Вероятно, е така... И как да не е? — Всяко съществуване се предхожда от раждане. Даже и божествата, и те се раждат. От баща Бог и майка Богиня. Или, от баща Бог и майка неБогиня. Това обикновено става в случаите, когато майката на младини е била по-засукана и е ловяла окото. Не мога да си спомня само, дали беше възможен обратния случай — майката да е Богиня, а бащата да е простосмъртен. Би трябвало да може — и жените се зазяпват по мъжете, а хубавото си е хубаво.

Едно е ясно — животът, битието, може да бъде изживяван и просто така, и божествено. И като смесица между едното и другото.

Просто така живеят много от хората. Например етиопците. Животът им е безкраен низ от действия, чиято крайна цел е да се преживее днешния ден, за да се дочака някак си утрешния. Утрешния нищо чудно да е последен... Умните ще определят, че това се случва при зле организирани общества, на които липсва усета към държавност. Но тук има един малкоизвестен факт. Когато етиопците са имали държава, тя е била великолепно организирана за времето си. Да се не начудиш, защо са на такова дередже сега?...

Мимоходом ще спомена, че почти като етиопците живеят и съседите им — суданците. И несъседите им — кубинците. И много други. Има-няма, около 60% от населението на земята. Поради доброто си, патриотично възпитание, няма да вкарвам в класификацията българите...

Умните — това нерядко са американци или западноевропейци — би трябвало да живеят добре. А не да съществуват. Но и при тях има достатъчно клошари и самоубийци. Предлагам да не правим обобщения и на основата на този факт!

Може би разделителната линия между живота просто така и животът по-така — не трябва да се търси по земята, между държавите? А вътре в самите държави, между хората. Един си е постлал по-добре и живее в хармония с вижданията си, а друг я кара някак си, в зависимост от това, откъде ще го подпре живота. И накъде ще го лашне...

Най-популярната постановка, базирана на този принципи е, че щастливци са само богатите. Сентенция на доброто самочувствие „По-добре богат, но здрав, отколкото беден, но болен“ Или малко по-скромното „Смисълът на живота не е в парите, а в тяхното количество“.

Но и тук лъсва вариант, който може да ни накара да се усъмним „Богатите също плачат“ Това беше май заглавието на филм или някаква сапунерка? Без много да се замислям, се сещам, че и богатите изпадат в депресия. Налитат на наркотици. Нерядко влачат крака през живота. И неволно си задавам въпроса — това, тяхното, живот ли е или съществуване? Явно и този биологичен вид си има своя вътрешна диференциация — на живеещи и съществуващи.

Като че ли започва да ми просветва малко... Има хора, за които е валидна поговорката „Родил се теле, за да умре вол“ Но има и други, които търпят, освен биологично, и някакво друго развитие. Например се занимават с наука и стават нещо. Или се занимават с изкуство и пак стават нещо. Обобщено казано, имат тръпката, занимават се с нещо и стават нещо.

Без да съм уверен, ми се струва, че тук някъде е границата. От едната ѝ страна се намират тези хора, които животът ги влачи. Те не са добре нито в богатите държави, нито в бедните. Те съществуват.

От другата страна на линията са тези, намагнетизираните. Те предпочитат, съвсем естествено, да живеят в бели държави. Но могат да живеят и в по-бедни. Те се оправят винаги. Те имат интерес към живота и всеки един от тях си има своя точка на хоризонта, към която се стреми. Те не съществуват. Те живеят... Те са тези, родените два пъти...

Винаги е имало и от едните, и от другите. Но физиономията на един народ се оформя от „другите“. Те са наясно със себе си. И се чувстват може би щастливи?...

[1] „Човек се ражда два пъти — веднъж, за да съществува и втори път — за да живее“ — цитат от Русо ↑

„ДЕН ЗА НЕПАЗАРУВАНЕ“ — АНТИБИОТИК СРЕЩУ ШОПИНГМАНИЯТА

В началото бе... лесно. И никой не помисляше за възможното наличие на един такъв модерен проблем — „шопингмания“. Каква ти мания за пазаруване?... Човечеството едва се изхранваше. Нормално беше, след слаба реколта, част от най-„необезопасената“ част от един народ да си отиде през студената зима просто от глад. Според Дик Менсън, човечеството се прощава със системния глад едва след Колумбовата експедиция и появяването по европейските земи на царевицата и картофите. Забележете къде живее човечеството според Менсън — в Европа, естествено... Но да не се заяждам — знае се, че англичаните обичат да центрират света върху собствения си пъп...

Погледнато по друг начин и през XX век хората пак умират от глад. И сега, през XXI-вия пак продължават да мрат из богатите на събития, но с бедни икономики африкански страни. Но да се говори за елементарен, физиологичен глад просто не е интересно. От наша си, европейска гледна точка. Нали и ние вече се броим за (почти) чиста проба европейци.

Подаграта е болест на аристокрацията през цялото средновековие до началото на XX в. На тия, които вечно се тъпчат и преяждат. Това е данъкът, който богатият плаща, за да се чувства нещо повече от жакерията и цървулковците.

Та... от наша си, европейска гледна точка, ние също като аристокрацията приключихме с глада. И можем да се тъпчем колкото коремите ни носят. За нас се грижат фирми гиганти, които ни подсигуряват винаги вкусни картофки с майонеза, месце и още милион вкусоти. Нищо, че този хранителен режим е не по-малко жесток за нас от подаграта за аристократите.

Но якото ядене още не е шопингмания. Или, поне се намира в основата на айсберга, наречен мерак за пазаруване.

Като същностен елемент, за съвършения западен свят на светата демокрация и пресветата пазарна икономика, се очертава един, меко казано сериозен проблем. Установено е, доказано е, безспорно е, че стресираният гражданин има възможност за избор между няколко механизма за антистрес. Единият например, е гълтане на хапчета. Другият е ходене при изповедник, пардон, психотерапевт. Психотерапевтът е човек, който е избрал за своя професия да бъде „кошче за душевни отпадъци“ срещу добро заплащане.

Третият, в тази условна класация е... ходенето на пазар. Отиваш, гледаш, обикаляш, мериш, съобразяваш, купуваш... А на другия ден си биеш о главата това, което си купил — например дрешката изглежда по един начин на снимката в журнала, но по друг на собствената ти фигура. Понякога намразваш огледалото.

Но, процесът на пазаруване действа разтоварващо. Като хапчетата и ходенето при психотерапевта. Затова, специалистите ви съветват — ами, щом ви разтоварва, купувайте бе хора. Нищо, че пазаруването за съвременния човек е като подаграта за френския аристократ. Купувайте! Това е то, критикуваното, но приятно за обитаване консумативно общество.

Но и шопингманията е като антибиотиците. Донякъде уж разтоварва, пък се оказва, че ни натоварва допълнително. Затова става модерен един мизерен девиз. „Поне някой дни не пазарувайте!“. Защото се осъзнава още един неизбежен ефект. Пазаруването е като яденето. От него се получава вид душевно затлъстяване и обездвижване.

„Да пазарувам! Или да не пазарувам!“ Дилема, не по-малко сериозна от Хамлетовата. Защо ли си спомням сцената с черепа на бедния Йорик?...

НАСИЛИЕТО КАТО ОТРИЦАНИЕ НА ЕТИЧНАТА И РЕЛИГИОЗНА ТОЛЕРАНТНОСТ

История, прочетена някога и някъде. Флоренция през XV и XVI в. не е обикновен град. Тогава, там, разцъфтяват класическите форми на Ренесансовата култура. В двора на Медичите намират подслон и разбиране към изкуството си мнозина поети, художници, учени.

Малко по-късно, по улиците на този град започва да кънти гласът на отец Джероламо Саванарола. Носител на единствената, крайна Божествена правда.

Каква е връзката между двете явления?

... Една майска вечер свитата на Лоренцо и Джулиано Медичи се е разположила в градината. Пият леко вино и разговарят. Поетът Анджелио Полициано чете стихове:

*„Бяла е тя и в бяло облечена...
... в нея са събрани кротостта и величието на
царица“*

След малко се появява тя. Царицата. Нарича се Антоанета Веспучи. Ако името ѝ не ви говори нищо, то е много вероятно да сте зървали образа ѝ. В картините на Сандро Ботичели. Това е тя, красавицата от картините „Пролет“ и „Раждането на Венера“.

Платоничната любов на Сандро Ботичели. После...

... Антоанета Веспучи умира. В един майски ден три години по-късно. Сандро Ботичели я надживява с години, но тя остава да живее: в очите му наяве и в сънищата му — всяка нощ. След години Сандро умира. Също през май... Уморен от несподелената си любов.

Мъжът на Антоанета Веспучи, Лоренцо Медичи е убит от знатта на Флоренция. Дворът му дава прекалено много примери на свободно

поведение.

В града всички вече се обличат само в черно и бяло. И слушат, примерни и добродетелни, само речите на отец Саванарола. Както казахме, той разяснява по единствено правилен начин Божествените виждания за съвършеното устройство на света.

Улицата не издържа на примерното поведение. И убива отец Джероламо. Въздъхва с облекчение, прекръства се и продължава да живее така, както си знае...

Връзката и изводите...

Светът и днес си спомня за Флоренция от тези години, като за светъл пример на полет на човешката мисъл. Но даже и просветеният авторитаризъм на Медичите предизвиква трусове. Всякакъв вид, даже прикрито насилие, изкарва хората на улицата.

Етичността, когато е предозирана, също може да предизвика трусове. Макар, че католическата култура генерира класика в изкуството, отец Саванарола все пак бива убит... Просто и банално, валидно и за днешните улици: насилието ражда насилие.

Винаги!

МОРАЛНИТЕ ДИЛЕМИ НА ПОСТМОДЕРНИЯ ЧОВЕК

Първият цитат, който изваждам от академичния справочник „Мъдростта на вековете“ е, че „Моралът е основа на обществото“. Стои в началото на раздела и вероятно е много универсален. Толкова универсален, че не ми говори нищо. Само се досещам, че не може да има общество без морал и морал без общество. Нещо като симбиоза на крокодил с кротка рибка, която му пощи бълхите. Но кой е крокодилът — моралът или обществото? Лошо попадение — не случих на цитат. Но поне дадох една класическа дефиниция като отправка.

Моралните дилеми?... Много са... Отчайващо много! Започвам с първото което ми идва в главата.

Човек и общество. Човекът по самата си същност е индивидуалист. Общественото (социалното) мислене му се присажда изкуствено. Най-често в процеса на придобиване на образование. Частично (все по-малко и по-малко), се включва и семейството. Някога, в романтичните предмодернистични времена, обикновено на вечеря, бащата мъдро е поучавал челядта си, а тя попивала морала на бащината мъдрост. Само че, аз имам привилегията да принадлежа към прайда на постмодернистичния хомо сапиенс. И имам възможност да избягвам бащините поучения. Защото съм много зает.

Човек и човек. Според една постановка (от времето, когато бях твърде малък на години), човек за човека уж бил брат. Само че братството нещо не се е състояло. Аха-аха да стане, ама се получило разминаване. Пак по същата причина — по самата си същност човекът е индивидуалист. Другата, уж жестоката постановка — *Homo homini lupus*. С нея не искам да се съглася по инстинкт. По няколко съображения. Първото: не бих се чувствал уютно с вълка от приказката за Червената шапчица. Не, че ме е страх от него, но ми е под нивото. А според немския зоопсихолог Конрад Лоренц пък, вълкът бил рицар. Ужасно морален със себеподобните си. Отношенията във вълчия прайд били толкова хармонични, че не бих вирял и при вълците. По чисто

логичен път ми идва баналният транслативен извод, че човек за човека просто трябва да бъде човек. Бога ми, много трудна задача!

Прочетох заглавието и се обърках още веднъж. Ставало въпрос за постмодернистичния човек. А аз досега не съм се замисляла дали принадлежа към тази порода? И ми минава през ума, че ако наистина принадлежа към нея, май не е много добре за самия мен. Защото единственото нещо, в което съм относително сигурен е, че постмодернистичният човек е непукист и не обича да се занимава с абстракцията на моралните дилеми.

Колко ли процента от постмодернистичните хора са чели например „Малкият принц“?

ЗА СИТИТЕ И РАВНИТЕ

Видях го на ъгъла на една софийска улица. Черно, на бели петна. Симпатяга, но по особен начин. Едното му ухо клепнало, другото — щръкнало. Едното око гледа весело на света, другото — някак много, ама много тъжно. Навело глава на една страна и гледа с интерес божия свят. Дали кучетата си имат техен дядо Боже? Ако случайно имат, сигурно е доста по-различен от нашия, човешкия дядо Боже.

Куче раздвоение... Липсва му здравословен оптимизъм.

После се появи добре облечен гражданин и започна да храни кучето. Храни го и го поучава. Така де, храната трябва да се заслужи. С труд, или с търпението да бъдеш поучаван. Сецам се за каноничната постановка, че Бог е един. За всички. Значи, на кучетата не им се полага да си имат отделен дядо Боже.

И си мисля още: колко приличаме и ние, хората от тази сбъркана (но поела дай Боже по правия път) държава на кучето от софийската улица. И ние се опитваме да гледаме оптимистично на живота — едното ни ухо стърчи, а едното око блести. Но другото ни ухо е клепнало, а в другото око се е насъбрала болка за няколко вселени.

А хората, от другите държави, които ни наблюдават като куче на софийска улица, умно констатират очевидното: липсва ни здравословен оптимизъм...

Прави са. Липсва ни. Ама просто не са прави!

И ние, като кучетата си нямаме отделен дядо Боже. Ползваме услугите на дядо Боже на Обединена Европа. Може би наистина всички сме възлюбени чада Божии. На крачка сме от шанса да влезем в благословената свише формацията на ситите и равните. Само дете ме гази съмнението, че може да си останем малко по-гладни от ситите. И малко по-малко равни от равните.

Но поне ще бъдем поучавани от умните...

ТЕОРИЯ ЗА ПОКРИВИ, БОКЛУЦИ И БУТИЛКИ

В края на 18 в., след дълго тутане, кралят на Испания издава заповед. С нея се забранява изхвърлянето на боклука по улиците на Мадрид. Привърженици на съществуващия до този момент ред сбърчват чела и сътворяват теория в защита на доброто старо време. Според тях, липсата на изпарения от боклука ще разрежи опасно градския въздух. Организмите на гражданите ще станат уязвими откъм заболявания, свързани с този, така неприемлив, по-чист, но рядък въздух. Кралят е издал заповедта под натиска на свои фаворити. Затова ги сръчка да се отдумат. Те сътворяват контратеория, в защита на новаторската стъпка на Негово Величество. Наистина е опасно да се диша рядък въздух, но мадридския въобще не е такъв. Защото е добре уплътнен от пушека на фабричните комини.

Както се казва, научно звучащите теории за дебили по бащина и майчина линия, не са от вчера. И въобще не са български патент. Получава се като във вица за преполовената бутилка. Песимистите имат основание да твърдят, че бутилката е наполовина празна, т.е., дебели са не само българите, а въобще — хората. Оптимистите пък могат да контрират с постановката, че все пак, бутилката е наполовина пълна. Без да се напруга особено, един средно интелигентен човек може да изреди поне двацет държави, на които шишето им я има две капки вода на дъното, я няма. А нашата бутилка е все пак, наполовина пълна.

Както се оказва, научно звучащите теории за дебили по бащина и майчина линия, са теории демократични. Те са предназначени както за интелигента, така и за каруцаря. Който не вярва — да се замисли има ли особена разлика в стандарта на живот на двете категории люде.

Преди водоразделната дата 10.11., Тато, лека му пръст, с ведра усмивка ни правеше масова хипноза с все нови и нови аргументи за това, че нашият въздух е достатъчно плътен. Тук-там някои

помърморваха с подтекст за боклука, но биваха контрирани, че сме индустриална държава, та страшно няма.

Какво се случи след водоразделната дата?

Първият демократично избран президент Петър Младенов ни увери, че навлизаме в нова ера „втори 9-ти септември“. Човекът искрено мислеше, че в ушите на българина, датата 9 септември звучи все пак приемливо. На този ден не се работи и се ядат кебапчета. В двугласно пеене с другаря си Андрей Луканов, той обеща масово щастие за бъдните поколения.

Петър остана в история като „танкиста“ и изхвърча по допирателната. Андрей драска като котка по ламаринен покрив и все пак падна от него. За по-сигурно, го и гръмнаха.

След анемично междуцарствие, младият Жан заклейми празноговорящите. С убедително звучащата постановка, че вече не трябва да слушаме бърборковците, а икономистите. Възглави правителство уж за многая лета. И също падна от покрива — Иван му подля вода. Е, поне не го гръмнаха...

После дойде Иван. С малка предизборна преднина, но завинаги. Той успя да се задържи нависоко цял мандат. Остана безкрайно учуден, защо не го поканиха и с втори. Продължава да се чуди и с днешна дата. В по-интимен кръг обяснява, че българинът си е такъв, глупав. И не съумява да идентифицира тоя, които се мъчи да го направи модерен. А трябва и ръка да му целуне, и мандат да му даде...

Симеон бе изнесен на покрива на ръце. Ако не друго, оттам успя да си заплюе имоти, за които ловки юристи доказаха, че са му бащиния. Като истински цар-демократ, си слезе сам по стълбата, когато се разбра, че глупавите българи не искат и него. Никой и не помисли да го гърми.

С червена роза на ревера на черното рокерско яке, Сергей също обеща да осее пътя с цветя и рози. Цветята и розите се оказаха сено, и то бодливо. Накрая и Сергей направи учудена физиономия като Иван. Слезе сам по стълбата, оценявайки скромно управлението си като успешно за България.

То, така си го оценяваха всички. И падналите от покрива, и слезлите сами по стълбата. Явно, при нашите политици празно няма. Да се чудиш само, защо сме в края на класацията по всички показатели на ЕС...

Всъщност, няма нищо за чудене. Докато нашите управляващи продължават да ни подхранват с теории за дебили, ще продължаваме да се въртим като омагьосани около боклучарски проблеми. Просто е. Мръсният политически въздух, какъвто и да е той, е вреден.

Който се качи нависоко, трябва да мисли не толкова за боклука, а за въздуха...

И за слизането от покрива...

КАК СЕ ПРАВИ МОДЕРНО ОБЩЕСТВО ОТ НЕМОДЕРНИ ХОРА?

Отговор: Трудно. Още по-точен отговор. Много трудно! Няма да дам веднага съдържанието на най-точния отговор.

„От разума, основан на вярата, човекът на новото време минава към една нова вяра, основана на разума. Това е истинската същност на модерната епоха“, твърди известният историк Андрей Пантев. Нека поговорим за модерното. Модерното е най-новата продукция, излязла условно казано вчера.

Модата е навсякъде. В живопис, музика, поезия. Както и в практическите им, ежедневни производни: шлагери, дефилета, картини... Колкото по-абстрактна е областта, толкова по-особено е звученето на модата, която я обвива.

Модерност — това е еднотипност. Нещо се прави като друго нещо и като други неща. Например: В края на XIX и началото на XX в. къщите, строени по улица „Шипка“ в София са еднотипно модерни. Стилът е сецесион. Заемка от шикозната Западна Европа. И понеже в този сецесион се прокрадва все пак нещо нашенско, той може да бъде определен примерно като „южнобалкански столичен сецесион“. Сецесионът става мода на света за доста време. Навсякъде и във всичко. Включително и в оформянето на мъжките физиономии. „... по това време еднотипно оригинални мустаци носят както Роберт Музил, така и Зигмунд Фройд, Фририх Ницше и един слабоизвестен виенски художник“

Слабоизвестният художник се нарича се Адолф Шиклгрубер.

Привидно всичко е ясно. Модерно общество се прави от модерни хора. Модерният човек Шиклгрубер например инициира създаването на модерно общество, наречено фашизъм. Днес всички убедено го клеймим, но в средата на 30-те години на XX в. за него липсват еднопластови оценки. (Споменах ли, че Шиклгрубер и Хитлер са едно и също лице?)

До тук говорихме за модата като за външна изява. Като облекло. Като изглед. Като система от някакви виждания. Представителите на една мода са носители на общи елементи и затова попадат в една група.

Но ако се спрем само на външното въздействие и външните сходства, все едно, че нищо не сме казали. По-същественото обикновено е скрито. Готическата катедрала кара човек да се възвиси, когато застане срещу нея, но тя е основана освен на естетиката на архитекта и на строгата разчетливост на инженера. Когато говорим за готическата катедрала, ние не трябва да гледаме на нея само като на сбор от камъни, а като на някаква конструкция, споила тези камъни с Божествен дух.

Именно — Божествен дух! Трябва да приемем точно това определение, независимо от това, дали сме атеисти, ограничено вярващи, или просто вярващи. Божествения дух става достойние и на атеистите, ако са развили в себе си съответната усетливост.

Можем да уподобим модерното общество на катедрала, която дава общ, модерен облик на всички камъни, от които е изградена.

Говорим за градеж и отново гледаме към катедралата. „Земята по-продължително от всички книги ни учи да познаем себе си. Защото тя ни се съпротивлява. Човек открива себе си, когато примери сили с някое препятствие.“ Екзюпери.

Изграждането е свързано с преодоляване. По-точно, със самопреодоляване. И с вяра. Помислих си за френската култура и ми минава през ума, колко поколения каменоделци са прекарвали живота си като строители, докато накрая, някой от живеещите срещу острова е можел да се ползва от привилегията една сутрин да отвори очи и да види не грубата постройка. Не купчината камъни. Не стълпотворение на хора в работно облекло. А Нотр дам дьо Пари — храм, изящен като всичко, докоснато от Божествения дух.

... аз се сещам за фермера, който попитал съседа си
защо кара синовете си да блъскат, като става въпрос само
за отглеждане на царевица. Фермерът отговорил: „Така
отглеждам не само царевица, но и синовете си“

Бланчард

И Екзюпери и Бланчард говорят за едно. Модерните достижения се базират на ежедневен, сив труд. Образно казано — на борба със земята. За да се достигне до модерния резултат.

Погледнато по друг начин, всяко общество, в началото на развитието си е плод на еднаквост. Съвременниците достигат до еднаквост във вижданията си за света и затова действат относително еднакво. Тази еднаквост носи името мода. Модерното общество е плод на поредното модно виждане. Плод на модерната еднаквост.

Ще прозвучи странно, но... и Чингиз хан е съумял да внедри някаква мода. В голяма маса хора. Съумял е да ги подчини на волята си и да стигне до впечатляващия резултат — създаването на уникална империя. Друг е въпросът, че уникалните империи не могат да просъществуват дълго. Те бързо умират. Илюстрация с баналните примери — империите на Наполеон, Хитлер, Ленин...

Отново изпъква съществен елемент в строежа на модерното общество. Еднаквостта не е достатъчна. За да бъде трайно, модерното общество трябва да бъде настроено позитивно, градивно. Ако се базира само на огъня и меча, може и да бъде модерно, но ще е за кратко...

Предпоследна условност. Модата е масово консумиран продукт, но е почти индивидуално творение като идея. Или творение на елитарно мислещи хора, апостоли по настройка. Вижданията на тези апостоли завладяват маси от хора и стават религия. Модата е вид религия. По-краткотрайна, или по-продължителна. Но религия. Да, християнството също е вид мода, пуснала корен по времето на един невротизиран римски император — Тиберий. Вероятно, защото модата на тиберианското общество не е имала какво да даде на хората?...

„Може ли да се прави модерно общество от немодерни хора?“ Ако ползваме удобството на голото социално отрицание, няма да стигнем далеч. Задачата, привидно изглежда невъзможна, защото е вид социална алхимия: ще трябва да получим нещо благородно от неблагоприятен материал.

С риск да бъде обвинен в снобски елитаризъм, твърдя обратното: Модерно общество се прави от материала на немодерните хора, които съставляват пълнежа на всяко едно общество — като камъните от катедралата.

Може. И става! Но само ако се роди идея, която притежава способността да намагнитизира хората. И ако се появят апостолите...

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.